

J. Bédier

TRISTAN ȘI IZOLDA

JOSEPH BÉDIER
•
TRISTAN ȘI IZOLDA

Toate drepturile rezervate Editurii Hera

JOSEPH BÉDIER

TRISTAN ȘI IZOLDA

Traducere de ALEXANDRU RALLY

EDITURA
HLRA

București. 1992

Coperta de : V. Wegemann

ISBN 973-95514-3-2

După cum a arătat cu prea multă bunăvoință domnul G. Paris am căutat a evita orice amestec de vechi cu modern. A înălătura disparatele, anacronismele, falsa strălucire, a verifica *vestusta scribenti nescio quo pacto antiquus fit animus*,¹ a izbuti împotriva a sine însuși, cu ajutorul simpatiei istorice și critice, de a nu amesteca niciodată concepțiunile noastre moderne de a simți și gândi cu acele antice, acestea au fost țelul meu, efortarea mea și, fără îndoială, vai! himera mea. Însă textul meu este foarte amestecat, și dacă aş vrea să-mi arăt izvoarele cu de-amănuntul, ar trebui să pun în josul paginilor acestei mici cărți tot atâtea note cît a pus Becq de Fouquières la poeziile lui André Chénier. Îi dătoresc cel puțin cititorului indicațiunile următoare. Fragmentele păstrate din vechile poeme franceze au fost, în cea mai mare parte, publicate de Francisque Michel; *Tristan, recueil de ce qui reste des poèmes relatifs à ses aventures* (Paris, Techener, 1835—1839²). *Capitolul I* al romanului nostru (*Copilăria*) este mult prescurtat din deosebitele poeme, dar mai cu seamă din Thomas, reprezentat prin remaniatorii săi străini. *Capitolele II și III* sînt tratate după Eilhart de Oberg (ediția Lichtenstein, Strasbourg, 1878). *Capitolul IV (Băutura)* după ansamblul tradi-

¹ Acelea vechi care, nu știu prin ce potrivire, îi fac scriitorul un suflet antic (lat.).

² Arăt aici edițiile mai recente, care fac parte din publicațiile Societății Vechilor Texte Franceze (Paris, Didot): 1. *Le Roman de Tristan* par Bérout, publié par Ernest Muret, I vol., in-8° 1904. 2. *Le Roman de Tristan* par Thomas, trouvère anglo-normand du douzième siècle, publié par Joseph Bédier, 2 vol., in-8°, 1903 et 1905. — *Les deux poèmes de Tristan fou*, publiés par Joseph Bédier, 1 vol., in-8°, 1908.

ției, mai cu seamă după Eilhart. Cîteva trăsături sînt luate de la **Gottfried de Strasbourg** (ediția W. Golther, Berlin și Stuttgart, 1888). *Capitolul V (Brangien)* după Eilhart, *Capitolul VI (Pinul cel Mare)*. În mijlocul acestui capitol, la sosirea Izoldei la înțilnirea de subț pin, începe fragmentul din Bérout, pe care îl urmăm cu credință în *capitolele VII, VIII, IX, X, XI*, interpretîndu-l ici și colo prin poemul lui Eilhart și prin diferite arătări tradiționale. *Capitolul XII (Judecata lui Dumnezeu)*. Rezumat foarte liber din fragmentul anonim care îi urmează fragmentului lui Bérout. *Capitolul XIII (Viersul Privighetoarei)*. Cuprins în *estoire* după un poem didactic din secolul al treisprezecelea, *le Domnei des Amanz*. *Capitolul XIV (Clopotețul)*. Scos din **Gottfried de Strasbourg**. *Capitolele XV—XVI*. Episoadele lui Kariado și al lui Tristan lepros sînt împrumutate de la Thomas; restul este tratat în genere, după Eilhart. *Capitolul XVIII (Tristan Măscărici)*. Remaniere a unui mic poem francez, episodic și independent. *Capitolul XIX (Moartea)*. Tradus din Thomas, unele episoade sînt împrumutate de la Eilhart și din romanul în proză francez cuprins în ms. 103 al fondului francez al Bibliotecii Naționale.

COPILĂRIA LUI TRISTAN

*Du waerest zware baz genant :
Juvente bele et la riant ! **

(Gottfried de Strasbourg)

Placu-vă să auziți o poveste frumoasă de dragoste și de moarte ? Este povestea lui Tristan și reginei Izolda. Ascultați cum cu bucurie mare și cu mare durere se iubiră și dintr-aceasta în aceeași zi muriră, el prin ea și ea prin el.

În vechime regele Marc domnea în Cornouailles. Afîind că dușmanii îl hărțuiau, Rivalen, regele din Loonois trecu peste mare spre a-i veni într-ajutor. El îl sluji cu spada și cu sfatul, ca un credincios jurat al lui, cu atîta osîrdie, că Marc îi dădu ca răsplată pe frumoasa Blanche-fleur, surora lui, pe care regele Rivalen o iubea cu minunată iubire.

O luă de soție la mănăstirea din Tintangel. Ci abia făcuse el nunta că vechiul său vrăjmaș, ducele Morgan, abătîndu-se peste Loonois, îi jefui cetățile; ogoarele, tîrgurile. Rivalen își găti corăbiile în grabă și o luă pe Blanche-fleur care era grea, spre țara lui depărtată. Coborî de pe corabie dinaintea castelului său de la Kanoël, încredință pe regină în paza mareșalului Rohalt, căruia toți îi ziceau frumos Rohalt Păstrătorul-de-Credință ; apoi, adunîndu-și seniorii, Rivalen plecă să-și poarte războiul.

Blanche-fleur îl așteptă îndelung. Vai ! n-avea să mai vie îndărăt. Într-o zi află că ducele Morgan îl ucisese prin trădare. Nu îl jeli : nici țipete, nici bocete, numai mîinile și picioarele i se muieră ; sufletul îi vru, cu dor mare, a i se smulge din trup. Rohal se silea să o mîngîie :

* Cu adevărat mai bine ți s-ar zice : Junețe frumoasă și voioasă. (Gottfried de Strasbourg)

— Măria-Ta, zicea el, nu dobîndești nimic îngrămădind durere peste durere, toți cei care se nasc nu trebuie să moară ? Dumnezeu să-i primească pe cei morți și să-i păzească pe cei vii !...

Ci ea nu vroi a-l asculta. Trei zile așteptă să se afle din nou cu dragul ei stăpîn. În cea de-a patra zi, aduse pe lume un fecior, și, luîndu-l în brațe :

— Fătul meu, îi zise, mult timp dorit-am vederea ta, și văd acuma pe ființa cea mai frumoasă pe care va fi purtat-o în pîntecul ei vreo femeie. Tristă nasc, tristă e sărbătorirea ta cea dintii, de pe urma ta tristă sînt de moarte. Și astfel venind pe lume cu tristețe, numele tău fi-va Tristan...

După ce rosti cuvintele acestea, îl sărută și de îndată și muri.

Rohalt Păstrătorul-de-Credință luă la sine pe orfan. Oamenii ducelui Morgan îi impresurau de pe atunci castelul de la Kanoël ; cum ar fi putut Rohalt duce mai multă vreme războiul ? Se zice cu drept cuvînt : „Cutezanța îngîmfată nu este vitejie“, așadar fu silit a se închina ducelui Morgan. Ci, de teamă ca Morgan să nu pună a sugruma pe feciorul lui Rivalen, mareșalul îl dădu drept copil de-al lui și îl crescă laolaltă cu feciorii săi.

După șapte ani împliniți, cînd veni vremea de a-l lua din mîinile femeilor, Rohalt, îl încredință pe Tristan unui dascăl înțelept, scutierului Gorvenal. Numai în cîțiva ani Gorvenal îl învăță cele ce se potriveau fiilor de regi. Îl învăță a mînuii sulița, spada, scutul și arcu, a arunca talgere grele de piatră, a sări dintr-un avînt șanțurile cele mai late ; îl învăță a urî toată minciuna și toată mișelia, a ajutama pe cei sărmani, a păzi credința jurată ; îl învăță felurite chipuri de cîntat, din gură și din harpă și meșteșugul gonaciului ; și cînd călărea copilul printre scutieri, s-ar fi zis că el, calul și armele lui una se făceau, și n-ar fi fost nicicînd deosebite. Văzîndu-l atît de nobil și de mîndru, lat de spate, subțire de mijloc, vînjos, credincios și viteaz, cu toții îl lăudau pe Rohalt că avea asemenea fecior. Iară Rohalt, gîndindu-se la Rivalen și la Blanche-fleur, a căror tinerețe și frumusețe înflorea astfel iarăși, îl

îndrăgea pe Tristan ca pe feciorul lui și în taină i se închina ca stăpînului său.

Ci, se întîmplă ca bucuria toată să-i fie răpită, în ziua cînd niște neguțători din Norvegia, ademenindu-l pe Tristan pe corabia lor, îl luară cu ei ca pe o pradă bună. În vreme ce pluteau către pămînturi necunoscute, Tristan se zbătea la fel ca puiul de lup căzut în capcană. Dar este adevăr dovedit, și corăbierii toți știu aceasta : marea duce în silă corăbiile mișele și nu ajută răpirilor și trădărilor. Ea se umflă minioasă, învăluie corabia în bezne și o mîna opt zile și opt nopți la voia întîmplării. În sfîrșit corăbierii zăriră prin negură o coastă zbîrlită de stînci de care marea căuta să sfărîme corabia. Ei se pocăiră : cunoscînd că mînia mării era iscodită de răpirea, într-un ceas rău, a copilului aceluia, făcură legămînt de a-i da drumul și gătiră o luntre spre a-l lăsa la țarm. Îndată se astîmpărară vînturile și valurile, cerul străluci, și în vreme ce corabia norvegienilor se făcea nevăzută în depărtări, talazurile liniștite și rizătoare duseră luntrea cu Tristan pe nisipul unei renii.

Cu mare greu se urcă pe țărmul prăpăstios și luă seama că dincolo de un șes unduios și pustiu o pădure fără capăt se întindea. Tristan se căina, cu părere de rău după Gorvenal, Rohalt tatăl său și țara Loonois, cînd huietul depărtat al unei vînători cu cornuri și hăitași îi bucură inima. În marginea pădurii se ivi un cerb frumos. Haita și gonacii se năpusteau la vale după el cu mare larmă de glasuri și de cornuri. Ci, pe cînd ciinii se atîrnau ciorchine de greabănul cerbului, acesta, la cîtiva pași numai de Tristan, se prăvăli în genunchi, sfîrșit. Un gonaci îl străbătu cu țăpușul. În timp ce vînătorii strînși jumătate roată împrejur sunau din cornuri de răpunerea cerbului, Tristan văzu cu mirare pe capul gonacilor spintecîndu-i adînc gîtlejul ca și cum ar fi vrut a i-l reteza. El strigă :

— Ce faci, omule ? Cuvine-se oare a sfîrteca frumusețe de vînat ca pe un porc înjunghiat ? Așa să fie obiceiul prin partea locului ?

— Frățioare drag, răspunse gonaciul, ce voi fi făcînd eu ca să te mire ? Da, retez mai întîi capul cerbului, pe urmă îi voi spinteca trupul în patru sferturi pe care le

vom duce, atârinate de oblincurile șeilor, regelui Marc, stăpînului nostru. Așa se face pe la noi. Așa, din moși strămoși, făcut-am întruna noi cei de aici, din Cornouailles. Dacă totuși vei fi știind tu vreun obicei mai vrednic de cinstire, arată-mi-l : ia cuțitoaia, frățioare drag, noi sîntem dornici a-l deprinde de la tine.

Tristan îngenunchie și despoie cerbul înainte de a-l despica, apoi desfăcu dobitocul lăsînd cum se cuvine, osul corbesc cu totul slobod, apoi scoase plocoanele mărunte, botul, limba și fuduliile și vîna inimii.

Și gonaciul și hăitașii, aplecați peste umerele lui, îl priveau minunați.

— Prietene, zise capul gonacilor, datina această este prea frumoasă, în care țară ai învățat-o ? Zi-ne dar numele și țara ta.

— Mă cheamă Tristan, și am învățat datina aceasta în țara mea, Loonoi.

— Tristan, zise gonaciul, Dumnezeu să-l răsplătească pe tatăl tău, carele ți-a dat o creștere atît de aleasă. Negreșit, va fi fiind el vreun senior mare și puternic ?

Ci Tristan, carele prea bine știa să grăiască și așijderi să tacă, răspunse cu vicleșug :

— Nu, tatăl meu este neguțător. M-am dus într-ascuns de acasă pe o corabie ce pleca să neguțătorească aiurea, căci vroiam să aflu cum se poartă lumea de prin cele țări străine. Dară dacă mă primiți între gonacii voștri, vă voi urma bucuros și îți voi arăta și alte obiceiuri vînătorești.

— Tristan, mîndrețeo, tare mă minunez să fie vreo țară în care feciorii neguțătorilor să știe ce aiurea nu știu feciorii Vitejilor. Ci haide cu noi, fiindcă așa ți-e voia, și fii binevenit. Noi te-om duce la regele Marc, stăpînul nostru.

Tristan isprăvea de împărțit cerbul. El dădu la cîini inima, partea din față a căpăținii, fără coarne, și măruntaiele nevrednice, și îi învață pe vînători cum trebuie făcută împărțeala la cîini și sunată adunarea lor. Apoi înfipse în furci bucăți bine înșirate și le încredință la deosebiți gonaci. Unuia capul, altuia dinapoia și mușchii cei

mari, acestora umerele și acelora pulpele, aceluilalt grosul mușchilor spinării. Le arată cum să se așeze doi cîte doi spre a călări în alai frumos, după însemnătatea bucăților de vinat puse pe furcă.

Atuncea ei se așternură la drum, tăinuind între ei pînă ce în sfîrșit dădură de un castel frumos. Era înconjurat de pajiști, livezi, ape curgătoare, iezături și țărini, Corăbii multe intrau în portul său. Castelul se înălța, puternic și frumos, la mare, tocmît cu grijă împotriva a orice iureș ori unelte de război ; și turnul lui de căpetenie, ridicat de uriași, era clădit din bolovani mari și bine ciopliți, puși pe rînd ca la șah, cînd albaștri și cînd verzi.

Tristan întrebă cum îi zice castelului.

— Flăcăule mîndru, îi zice Tintagel.

— Tintagel, strigă Tristan, binecuvîntat să fii de Dumnezeu și binecuvîntați să fie și stăpînii tăi !

Ei, oameni buni, acolo pe vremuri tatăl lui, Rivalen, o luase cu bucurie mare pe mama lui, Blanchéflour. Dar, vai ! Tristan aceasta nu o știa.

Cînd ajunseră la picioarele turnului celui mare, cornurile și buciumele vînătorilor scoaseră la porți pe seniori și pe regele Marc el însuși.

După ce capul gonacilor îi istorisi întîmplarea, Marc se minună de alaiul cel frumos călare, de cerbul bine împărțit și de priceperea aleasă a datinelor de vînătoare. Dar mai cu seamă se minună de acel copil străin prea frumos și ochii lui nu se puteau dezlipi de la el. De unde să-i fi venit oare această dragoste dintru început ? Regele își cerceta inima și n-ajungea a pricepe. Singele lui era care se înduioșa și grăia într-însul ca și dragostea avută odinioară pentru sora lui, Blancheffleur.

Seara, după ce se strînseră mesele, un cîntăreț galez, meșter mare, păși printre curtenii adunați și zise cîntece din harpă. Tristan ședea așezat la picioarele regelui și pe cînd harpistul începea un cîntec nou, Tristan îi grăi astfel :

— Meștere, cîntecul acesta este frumos între toate : bretanii din vechime l-au făcut ca să proslăvească iubirile lui Graellent. Cîntecul e blînd și dulci îi sint cuvintele. Meștere, glasul tău e învățat, cîntă-l cu luare-aminte !

Galezul cîntă, apoi răspunse :

— Flăcăiandre, ce știi tu despre meșteșugul cîntatului ? Dacă neguțătorii din țara Loonois îi învătă pe feciorii lor a cînta din harpă, din vioara veche și din lăută, scoală-te, ia harpa mea, și arată-ți priceperea.

Tristan luă harpa și cîntă atîta de frumos că seniorii se înduioșară ascultîndu-l. Și Marc se minuna de harpistul venit din țara Loonois, în care odinioară Rivalen o luase cu el pe Blanche fleur.

După ce se sfîrși cîntecul, regele tăcu îndelung.

— Fiule, zise el, binecuvîntat să fie meșterul carele te-a învățat, și binecuvîntat să fii și tu de Dumnezeu ! Cîntăreții cei buni sînt plăcuți dinaintea Domnului. Glasul lor și cu glasul harpei lor pătrund inima oamenilor, le trezesc amintirile scumpe și îi fac să uite de multe dureri și de multe năpaste. Ești venit spre bucuria noastră la noi în casă. Rămii pe lîngă mine, prietene !

— Bucuros, te voi sluji, Doamne, răspunse Tristan, ca harpist, gonaci și credincios jurat al tău.

Așa făcu și vreme de trei ani, o dragoste de o parte și de alta crescînd în inimile lor. Ziua Tristan îl urma pe Marc la județe ori la vînat, și noaptea, cum se culca în iatacul regesc cu apropiatii și credincioșii, dacă regele era mohorît, îi cînta din harpă spre a-i alina mîhnirea. Curtenii îl îndrăgeau și mai presus de toți, precum vă va arăta povestea, senșalul Dinas de Lidan. Dar cu mai mult drag decît curtenii și decît Dinas de Lidan, tot regele îl iubea. Cu toată dragostea lor, Tristan nu se mîngîia de a fi pierdut pe Rohalt, tatăl lui, și pe dascălul său, Gorvenal, și țara Loonois.

Cade-se povestitorului, carele cată să fie plăcut, a-și feri ascultătorii de prea lungile istorisiri. Cîte le avem de înșirat în povestea noastră sînt atîta de frumoase și de telurite, la ce ar mai folosi a le lungi ? Vă voi zice dară pe scurt cum, după ce rătăcise îndelung peste mări și țări, Rohalt Păstrătorul-de-Credință coborî în Cornouailles, îl află din nou pe Tristan, și arătîndu-i regelui rubinul întunecat, dăruit odinioară de el surorii sale Blanche fleur ca scump dar de nuntă, îi zise :

— Măria-ta, acesta este Tristan de Loonois, nepotul domniei-tale, feciorul surorii domniei-tale și al regelui

Rivalen. Ducele Morgan stăpânește moșia lui cu mare nedreptate ; s-a împlinit vremea ca ea să fie întoarsă dreptului ei moștenitor.

Iarăși vă voi zice pe scurt, cum Tristan, făcut Viteaz de unchiul său, trecu marea pe corăbiile din Cornouailles, fu recunoscut drept legiuitul lor stăpîn de foștii credincioși jurați ai tatălui său, chemă la luptă pe ucigașul lui Rivalen, îl învinse și-l răpuse și își recîștigă moșia.

Apoi el chibzui că regele Marc nu mai putea trăi fericit fără de el, și cum inima lui curată îi arăta întotdeauna ce era mai cuminte de făcut, își adună slujitorii mari și mici spre a le grăi astfel :

— Seniori din Loonois, am luat îndărăt țara aceasta și l-am răzbunat pe regele Rivalen cu ajutorul lui Dumnezeu și al vostru. Astfel i-am înapoiat tatălui meu dreptul său. Dar doi bărbați, Rohalt și cu regele Marc din Cornouailles, l-au sprijinit pe orfanul și pe copilul rătăcitor, și dator sînt a le zice și lor tată ; acelorași de asemeni nu trebuie să le înapoiez dreptul lor ? Ci omul ales are două lucruri ale sale : pămîntul și trupul. Așadar, lui Rohalt pe carele îl vedeți aici, îi voi lăsa pămîntul meu : tată, îl vei ține și feciorul dumitale îl va ține după dumneata. Rege-lui Marc, îi voi lăsa trupul meu ; voi lăsa țara, deși îmi este dragă, și voi merge să-l slujesc pe stăpînul Marc în Cornouailles. Aceasta este gîndul meu, ci voi sînteți oamenii mei jurați, seniorilor din Loonois, și datori îmi sînteți cu sfatul ; așadar dacă vreunul din voi are a mă învăța altceva mai bine de făcut, scoale-se și grăiască !

Însă toți îl preamăriră cu lacrimile în ochi, și Tristan, luînd cu el pe singur Gorvenal, își îndreptă corabia către țara regelui Marc.

II

MORHOLTUL DIN IRLANDA

*Tristrem seyd : „Ywis,
Y will defende it as knizt.“ **

(Sir Tristrem).

Cînd se înapoie acolo, Marc și cu toată nobilimea sa erau foarte îndurerați. Căci regele Irlandei pregătise o sumedenie de corăbii spre a pustii țara Cornouailles dacă Marc nu avea să se învoiască a plăti din nou, după cincisprezece ani de împotrivire, tributul pe care îl plătiseră odată strămoșii săi. Ci aflați că, după legămîntul făcut din vechi, irlandezii aveau dreptul de a ridica din Cornouailles în anul întîi trei sute de ocale de aramă, în anul al doilea trei sute de ocale de argint curat și în anul al treilea trei sute de ocale de aur. Însă cînd venea cel de-al patrulea an, luau cu ei trei sute de băieți și trei sute de fete, cu toții în vîrstă de cincisprezece ani, trași la sorți de prin casele din Cornouailles. Ci în anul acela, regele trimisese la Tintagel, spre a-i duce porunca, pe un Viteaz uriaș, Morholtul, pe a cărui suroră o luase în căsătorie, și pe carele nimenea nu putuse vreodată a-l învinge la luptă dreaptă. Însă regele Marc, prin scrisori pecetluite chemase la curtea lui pe seniorii țării spre a ține sfat mare cu ei.

La vremea cuvenită, după ce se strînse toți curtenii în sala boltită a palatului și după ce Marc se așeză sub baldachinul regesc, Morholtul grăi astfel :

— Rege, ascultă cea din urmă dată solia regelui Irlandei, stăpînul meu. El te poștește a plăti într-un sfîrșit tributul datorat. Fiindcă atîta vreme te-ai împotrivit, el îți dă poruncă să-mi aduci, astăzi chiar, trei sute de băieți

* Tristan zise : „Voi dovedi aceasta vitejește.“ (Sir Tristrem)

și trei sute de fete, în vîrstă de cincisprezece ani, trași la sorți de prin casele din Cornouailles. Corabia mea, poposită în port la Tintagel, îi va duce spre a fi șerbi nouă. Totuși, în afară de tine, rege Marc, după cuviință, dacă vreunul din seniorii tăi vroiește a dovedi prin luptă dreptăți, eu voi primi semnul său de luptă. Carele din voi, seniori din Cornouailles, vroiește a lupta pentru neatinarea acestei țări ?

Curtenii se uitau unul la altul pe ascuns, apoi își plecau capetele... Acela de colea își zicea : „Vezi, sărmane, statul Morholtului din Irlanda : el este mai puternic decît patru bărbați vînjoși. Privește spada lui : nu știi tu că prin vrăjitorie a tăiat capul celor mai îndrăzneți luptători, de atîția ani de cînd regele Irlandei îl trimete pe uriașul acesta cu poruncile lui, prin țările închinat ? Bietul de tine, vrei să-ți cauți moartea ? De ce să încerci răbdarea lui Dumnezeu ?” Acela de colo se gîdea : „V-am crescut oare, feciorii mei dragi, pentru treburile șerbici, și pe voi, fiicele mele dragi, pentru cele ale preacurviei ? Însă, moartea mea nu v-ar mîntui nicidecum”. Și cu toții tăceau.

Morholtul zise iarăși :

— Carele din voi, seniorilor din Cornouailles, primește semnul meu de luptă ? Îl poftesc la o bătălie frumoasă ; căci, la trei zile cale de-aicea, ne vom duce pe apă, în ostrovul sfîntului Samson, în largul mării, în fața Tintagelului. Acolo, Viteazul vostru și cu mine, ne vom lupta singuri, noi doi, și slava de a fi primit lupta se va răsfrînge peste tot neamul lui.

Ei tăceau înainte, și Morholtul aducea cu uliul închis într-o cușcă laolaltă cu niște păsărele : cînd intră el în cușcă amuțesc cu toatele.

Zise Morholtul a treia oară :

— Ei, seniori din Cornouailles, fiindcă așa vi se pare a vă sta mai bine, trageți-vă copiii la sorți și îi voi duce cu mine ! Dar n-aș fi crezut că țara voastră nu e plină decît de șerbi.

Atuncea Tristan îngenunche la picioarele regelui Maro și zise :

— Măria-Ta, placă-ți a-mi hărăzi acest dar : voia de a mă bate eu.

În zadar vroi regele Marc a-i muta gândul. Prea fraged era : la ce i-ar sluji oare îndrăzneala lui ? Ci Tristan își înmînă semnul lui de luptă Morholtului și Morholtul îl primi.

La ziua hotărîtă, Tristan se așeză pe un preș de mătăasă roșie și puse de îl înzeuară pentru bătălia cea mare. Își trase platoșa cît și coiful de oțel înnegrit. Seniorii plingeau de milă pentru Viteaz și de rușine pentru ei înșiși. „A, Tristan, își ziceau ei, tinerețe mîndră, de ce n-am încercat eu mai bine lupta în locul tău ? Moartea mea ar cerni mai puțin lumea !” Clopotele băteau și cu toții, cei din nobilime și norodul, bătrînii, copiii și femeile, plîngînd și închinîndu-se, îl petrecură pe Tristan pînă la țărmul mării. Tot mai trăgeau nădejde fiindcă nădejdea în sufletul omului se hrănește din prea puțin.

Tristan se urcă singur într-o luntre și se îndreptă către ostrovul sfîntului Samson. Ci Morholtul, întinsese o pînză scumpă de purpură și el cel dintîi coborîse la țărmul ostrovului cînd Tristan ajunsese acolo. Morholtul își lega luntrea de mal, cînd Tristan, coborînd pe pămînt la rîndul lui, își împinse luntrea cu piciorul înspre larg.

— Voinicule, ce faci ? îi zise Morholtul, și de ce n-ai oprit ca mine luntrea ta de un pripon ?

— Voinicule, la ce folos ? răspunse Tristan. Unul din noi doi se va înapoia singur de aicea : numai o luntre nu fi-va de ajuns ?

Și amîndoi, întăritîndu-se la luptă prin vorbe de ocară, se înfundară în ostrov.

Nimenea nu fu de față la apriga lor bătălie, însă de trei ori se păru că adierea de pe mare aducea la țărm strigăte furioase. Atuncea, în semn de durere, femeile cu toatele se închinau făcînd mătăanii, iară tovarășii Morholtului, strînși în fața cortului lor de o parte, rînjeau. În sfîrșit, pe la ceasul al nouălea, se zări de departe, întinsă, pînza de purpură ; luntrea Irlandezului se desprinsese de ostrov și un strigăt de restriște răsună : „Morholtul, Mor-

holtul !“ Ci, cum luntrea creștea la vedere, deodată, pe vârful unui val, ea vădi un Viteaz în picioare, la botul luntrei, fiecare din pumnii lui ridica în sus o spadă dreaptă : era Tristan. Îndată douăzeci de luntre zburară să-l întîmpine, iară cei mai tineri se aruncară înnot. Viteazul se avîntă pe nisipul țărmului și, în vreme ce mamele îngenunchiate îi sărutau încălțămîntea de fier, el le striga tovarășilor Morholtului :

— Seniorilor din Irlanda, Morholtul s-a luptat bine. Uitați-vă, spada mea e ciuntită, o bucată din latul ei a rămas înfiptă în țeasta lui. Luați cu domniile-voastre această frîntură de oțel, este tributul țării Cornouailles.

Apoi urcă spre Tintagel. Pe unde trecea, copiii mințuiți filfiiu cu osanale stîlpări, iar la fereștri atîrnau covoare scumpe. Cînd, în cîntece de bucurie, în larma clopotelor, a trîmbițelor și a surlilor, atît de răsunătoare că nu s-ar mai fi auzit tunetul lui Dumnezeu, Tristan ajunsese la castel, el se prăbuși în brațele regelui Marc și sîngele îi gîlgîia din răni.

Cu mare jale tovarășii Morholtului coborîră pe pămîntul Irlandei. Altădată, cînd se înapoia în portul Weisefort, Morholtul se bucura de a-și vedea iarăși oamenii adunați ca să-l primească cu urale și pe regina, surora sa, și pe nepoata lui, Izolda-Cea-Bălaie, a căreia frumusețe strălucia de pe atuncea ca zorile la ivirea lor. Cu dragoste îl primeau ele, și dacă era cumva rănit îl vindecau ; căci știau balsamurile și fierturile care aduc din nou în simțiri pe cei răniți ca de moarte. Dar la ce le-ar fi slujit acum leacurile lor vrăjite, ierburile culese la anume ceas, filtrele ? El zăcea mort, cusut într-o piele de cerb și fărîma din spada dușmană rămînea tot înfundată în țeasta lui. Izolda-Cea-Bălaie o scoase de acolo spre a o închide într-o cutie de fildeș, mai de preț decît un chivot. Și aplecate peste leșul lui uriaș, zicînd fără încetare lauda mortului și aruncînd fără oprire blestemul asupra ucigașului, ele boceau mortul la rînd cu mulțimea femeilor. Din acea zi, Izolda-Cea-Bălaie se deprinse a urî numele lui Tristan din Loonois.

Ci, la Tintagel, Tristan lincezea : un sînge otrăvit se scurgea din rănilile lui. Vracii cunoscură că Morholtul înfipsese în carnea lui un țăpuș otrăvit, și fiindcă fierturile și leacurile lor nu-l puteau mîntui, îl lăsară în paza Domnului. O duhoare atît de grea se răspîndea din rănilile lui că și cei mai dragi prieteni fugeau de el, cu toții afară de regele Marc, de Gorvenal și de Dinas de Lidan. Singuri ei puteau rămîne la căpătiul lui și dragostea lor înfrunta grețurile ce le veneau. În sfîrșit Tristan puse să-l ducă într-o colibă clădită la o parte, pe țărm ; și întins pe spate, față cu valurile, el își adăsta moartea. Se gîndea „M-ai părăsit așadar, o rege Marc, pe mine carele am scăpat de rușine pămîntul tău ! Nu, știu eu bine, unchiule drag, că viața ta ai dărui-o pentru a mea, dar ce putere ar avea dragostea ta ? Eu trebuie să mor. Dulce e totuși de a privi soarele și inima mea este încă avîntată. Voi încerca marea cu întîmplările ei... Vroi să mă poarte departe, singur. Spre care țară ? Nu știu, dar acolo unde poate voi afla pe cineva să mă lecuiască. Și într-o bună zi poate îți voi mai sluji ție, unchiule drag, drept cîntăreț din harpă și gonaci și credincios jurat“.

Atîta se rugă că regele Marc se plecă dorinței lui. Îl duse într-o luntre fără vîsle și fără pînze, și Tristan vroi să-i fie așezată alături numai harpa lui și atîta. La ce folos pînzele pe care brațele lui nu le-ar fi putut întinde ? La ce folos vîslele ? Ca și corăbierul, carele, în timpul unei călătorii îndelungate, aruncă în mare leșul unui vechi tovarăș, tot așa, cu brațele tremurătoare, Gorvenal împinse în larg luntrea în care zăcea feciorul lui scump, și marea o duse cu ea.

Șapte zile și șapte nopți ea mină luntrea ușor. Cîteodată Tristan cînta din harpă spre a-și alina restrîștea. În sfîrșit, marea, fără știrea lui, îl apropie de un țărm. Ci, în noaptea aceea pescarii ieșiseră din port spre a-și asvirli năvoadele în larg și vîsleau, cînd auziră un cîntec blind, îndrăzneț și vioi, care aluneca de-a lungul valurilor. Nemîșcați, cu lopețile atîrnînd peste ape, ei ascultau ; în amijitul zorilor numai ce zăriră luntrea rătăcitoare. „Întocmai așa, își ziseră ei, un cîntec ceresc învăluia corabia Sfîntului Brandan, cînd se îndrepta ea către Os-

troavele Fericite, pe marea ca laptele înălbită de spumă“. Ei visliră ca să ajungă la luntre, care aluneca în voia apei, și nimica nu părea viu pe ea decît glasul harpei ; ci, pe măsură ce se învecinau, cîntecul slăbi, tăcu și, cînd o ajunseră mîinile lui Tristan căzuseră fără vlagă pe strunele fremătătoare încă. Ei îl culeseră din luntre și se înturnară în port spre a-l încredința pe rănit stăpînei lor milostive, care ea poate că avea să se priceapă a-l vindeca.

Vai ! portul acela era Weisefort, unde zăcea Morholtul și stăpîna lor era Izolda-Cea-Bălaie. Singură ea, meșteră în fierturi vrăjite, îl putea mîntui pe Tristan ; însă ea singură între femei, îi dorea moartea. Cînd Tristan, deșteptat prin meșteșugul ei, își veni în simțiri, pricepu că valurile îl aruncaseră pe pămînt de primejdie. Ci, îndrăzneț încă spre a-și apăra viața, află repede frumoase vorbe iscusite și viclene. El istorisi că era un cîntăreț carele se urcase pe o corabie de neguțatori ; plutea către Spania spre a deprinde meșteșugul de-a citi în stele ; niște tilhari de mare încoltiseră corabia : rănit, el fugise cu luntrea. Avu crezămînt ; niciunul din tovarășii Morholtului nu cunoscu pe frumosul Viteaz din ostrovul sfîntului Samson, într-atîta îi schimbaseră otrava trăsăturile feței, urîțindu-i-le. Ci, peste patruzeci de zile, după ce Izolda-Cea-Cu-Părul-De-Aur îl vindecase, pe cînd în mîinile și în picioarele lui înzdrăvenite începea a furnica neastîmpărul tinereții, înțelese el că trebuia să fugă și scăpă de acolo, iar după înfruntarea multor primejdii, într-o zi se înfățișă iarăși dinaintea regelui Marc.

III

AFLAREA FRUMOASEI-CU-PĂRUL-DE-AUR

*En po d'ore vos oi païée
O la parole do cheval,
Dont je n'ai puis eü grant dol.**

(Lai de la Folie Tristan)

Se aflau la curtea regelui Marc patru seniori, cei mai mișei dintre toți oamenii, cari îl urau pe Tristan cu ură cumplită pentru vitejia lui și pentru dragostea caldă ce i-o purta regele Marc. Și bine le știu numele : Andret, Guénèlon, Gondoïne și Denoalen ; iată ducele Andret era ca și Tristan nepot de-al regelui Marc. Cunoscînd ei că regele chibzuia a îmbătrîni fără copii spre a lăsa domnia lui Tristan, li se stîrni pizma și, prin minciuni, ațîtau pe seniorii cei mari din Cornouailles.

— Ce de minuni în viața lui ! ziceau mișeii, dară, dumneavoastră sînteți oameni cu judecată și fără îndoială vă veți fi dînd seama de aceasta. Că l-a răpus pe Morholtul iată mai întîi o minune de seamă ; însă prin care fermece putut-a el, mort aproape, să plutească singur pe mare ? Carele din noi, ar mîna o luntre fără vîsle, nici pînze ? Vrăjitorii, doar ei, pot, zice-se. Apoi, în care țară a vrăjilor va fi găsit el leacul rănilor lui ? Fără doar și poate este un vrăjitor. Da, luntrea lui era fermecată, la fel și spada, și harpa tot fermecate sînt, și zilnic toarnă otravă cu ea în inima regelui Marc ! Ce s-a mai priceput a se face stăpîn pe inima acestuia prin putere și fermece

* În puține ceasuri te-am amăgit
Cu spusa cu firul de păr,
De pe urma căreia
Mare durere mi s-a tras.
(Balada despre Nebunia lui Tristan)

vrăjitoarești ! El va fi rege, seniorilor și pămînturile voastre le veți lua cu credință jurată de la un vrăjitor !

Ei încredințară astfel pe cei mai mulți seniori : căci atîtea oameni nu știu că cele ce stau în puterea vrăjitorilor, inima le poate îndeplini prin puterea iubirii și a vitejiei. De aceea curtenii stăruiră foarte pe lângă regele Marc să se însoare cu o fiică de rege, care să-i dăruiască moștenitori ; și dacă ar fi cumva să nu le dea ascultare ei s-ar închide în castelele lor spre a se război cu el. Regele se împotriva și se jura în inima lui că atîta vreme cît nepotul său drag avea să trăiască, nicidecum vreo domniță nu-i va împărtăși așternutul. Ci, de partea sa, Tristan, carele răbda cu greu și cu mare rușine presupusul de a-și iubi unchiul cu gînd de folos, îl amenință : că dacă regele nu se va pleca voiei curtenilor sale, el va părăsi Curtea, și se va duce să slujească pe bogatul rege din Gavoia. Atuncea Marc hotărî un răgaz de patruzeci de zile, după scurgerea căruia avea a-și destăinui gîndul.

În ziua sorocită, singur în cămara sa, el aștepta înfățișarea lor și se gîndea cu mîhnire : „Unde să aflăm o domniță atît de îndepărtată și cu neputință de ajuns la ea, spre a mă preface, dar numai preface, că aș fi vrînd-o de soție ?“

În aceea clipă, prin fereastra deschisă pe mare, două rîndunele ce-și clădeau cuiburile intrară certîndu-se, apoi deodată speriate, se făcură nevăzute. Ci din ciocurile lor scăpase un fir de păr de femeie, mai subțirel decît mătasa și mai lucitor decît o rază de soare.

Marc luîndu-l în mînă, chemă la sine pe sfetnici și pe Tristan și le zise :

— Spre a vă fi pe plac, voi lua muiere, dacă totuși vă învoiți a-mi căuta și afla pe aleasa mea.

— Firește că ne învoim, Doamne ; care este așadar aceia pe care ai ales-o ?

— Am ales pe aceia al căreia este firul de păr ce-l vedeți, și bine să știți că pe alta n-o vroiesc.

— Și din ce parte a zării venit-a părul de aur ? Cine îl va fi adus ? Și din care țară ?

— Mi-a venit de la Frumoasa-Cu-Părul-De-Aur, două rîndunele mi l-au adus : știu ele din care țară.

Sfetnicii pricepură că fuseseră luați în rîs și păcăliți. Ei se uitară la Tristan cu ciudă, căci îl bănuiau că el pusese la cale viclenia aceea. Tristan însă, cătînd cu grijă la părul de aur, își aduse aminte de Izolda-Cea-Bălaie. Zimbi și grăi astfel :

— Măria-ta, foarte rău faci, oare nu vezi bănuielile cu care mă spurcă sfetnicii ? În zadar însă pus-ai la cale păcăleala, voi merge eu întru aflarea Frumoasei-Cu-Părul-De-Aur. Și bine să știi că este cu primejdie căutarea ei și mai anevoie îmi va fi a mă înapoia din țară de la ea decît din ostrovul în care l-am ucis pe Morholtul ; eu însă vreau de isnov a-mi primejdui, de dragul tău, unchiule scump, trupul și viața în împlinirea aceasta. Ca să știe curtenii că te iubesc din dragoste adevărată eu mă leg cu jurămint anume : ori voi muri în încercarea aceasta, ori voi aduce cu mine aicea în castelul de față, Tintagel, pe Regina cu părul bălai.

Găti o corabie frumoasă, pe care o umplu cu vin, cu miere și cu tot felul de mărfuri bune. Urcă pe corabie, în afară de Gorvenal, pe o sută de tineri Viteji de neam mare, aleși printre cei mai îndrăzneți și îi investește cu haine de șaiac și de in și cu mantii de aba de rînd, ca să aducă a neguțatori : ci subț puntea corăbiei, ei pitiseră straiile cele scumpe de pînză de aur, de mătăasă și de stacoj, ce se potrivesc solilor unui rege puternic.

După ce ieșiră cu corabia în larg, căpitanul întrebă :

— Luminate seniore, către care țară îndrepta-vom corabia ?

— Prietene, către Irlanda ia-o, drept la portul Weisefort.

Căpitanul se înfioră. Nu știa el, Tristan, că, de la răpunerea Morholtului, regele Irlandei prigonea corăbiile din Cornouailles ? Pe corăbierii pe cari îi prindea, îi punea în furci. Căpitanul se supuse totuși, ajungînd în țara aceea primejdioasă.

Mai întii Tristan știu a încredința pe cei din Weisefort că tovarășii săi erau niște neguțatori din Anglia veniți a face negoț în chip pașnic. Dar, fiindcă acest ciudat soi

de neguțători își petrecea ziua întreagă cu jocurile alese ca tablele și șahul și părea a se pricepe mai bine la aruncatul zarurilor decât la măsurătoarea grîului, Tristan se temu a nu fi dat pe față și nu știa cum să facă pentru a-și începe căutarea.

Ci, într-o dimineată, în zorii zilei, auzi el un glas atît de îngrozitor că s-ar fi zis că era glas drăcesc. Niciodată nu auzise un dobitoc răgînd în asemenea chip, atît de cumplit și de nefiresc. Chemă pe o femeie care trecea prin port :

— Spune-mi zise el, de unde să vie glasul acesta pe care l-am auzit ? Nu-mi tăinui nimica.

— Firește, spuneți-oi totul fără de minciună ! Este glasul unei fiare și al celei mai cumplite fiare de pe lume. În fiecare zi ea se pogoară din peștera ei și se oprește la porțile tîrgului nostru. Nimenea nu mai poate ieși nici intra, pînă nu i se aduce balaurului o fată tînră ; și de cum pune ghearele pe ea, o și sfîrtecă și o înghite mai iute decât ai rosti o dată : *Tatăl nostru*.

— Femeie, zise Tristan, nu îți rîde de mine, ci spune-mi să fie oare cu puțință unui om născut din pîntece de mamă de a-l ucide în luptă ?

— Firește, stăpîne, prea bine nu știu, dar lucru neîndoișos este că douăzeci de Viteji vestiți și-au încercat pînă acuma norocul ; căci regele Irlandei a pus crainicii de au strigat lumii că va da mîna fiicei sale, Izolda-Cea-Bălaie, cui îl va ucide pe balaur ; dar acesta i-a înghițit pe toți.

Tristan lasă femeia și se înapoiază pe corabie. Își ia armele în taină, și frumos ar mai fi fost să iasă din corabia neguțătorilor acelora un armăsar de luptă atîta de ales și un Viteaz așa de falnic. Însă portul era pustiu, căci abia mijiseră zorile, și nimenea nu-l zări pe Viteazul călărind pînă la poarta ce i-o arătase femeia. Deodată, pe drum, cinci bărbați călări, cu frîiele lăsate din mîini, trecură zorindu-și amarnic caii cu pintenii în fuga lor înspre tîrg. Tristan înșfăcă în treacăt pe unul din ei de părul lui roșu împletit în cozi, dar cu atîta putere că-l răsturnă pe spetele calului și-l ținu în loc :

— Dumnezeu cu mila, jupîne, din care parte va fi viind balaurul ?

Și după ce fugarul îi arată dincotro, îi dădu drumul.

Scorpia se apropia. Avea cap de șarpe, ochi roșii ca niște cărbuni aprinși, pe frunte două coarne, urechi lungi și păroase, gheare de leu, coadă de șopîrlă și trup cu solzi ca de zgriptur.

Tristan își împinse armăsarul cu atîta putere, că zbîrlit de spaimă, se năpusti asupra scorpiei. Sulița lui Tristan izbi solzii și zbură în țandări. Pe dată trase Viteazul spada, o ridică în sus și o trînti în capul balaurului dar fără nici a-i zgîria pielea. Scorpia simți totuși izbitura, își aruncă ghearele peste scut, și le înfipse în el și-l smulse din curele. Cu pieptul descoperit, Tristan cercă din nou balaurul cu spada și îl izbi în coastă cu atîta tărie că vui văzduhul. În zadar : nu îl putea răni. Atuncea, balaurul vărsă pe nări două rînduri de flăcări otrăvite : zalele lui Tristan se făcură negre ca tăciunele stins și armăsarul se prăbuși mort. Ci, sărind în picioare, Tristan vîrî afund spada lui cea bună pe beregata scorpiei ; ea pătrunse toată și îi despică inima în două. Balaurul mai scoase o dată răgetul lui amarnic și muri.

Tristan îi reteză limba și o piti în cingătoare. Apoi, amețit de tot de aburul cel aprig, păși spre a se adăpa către apa stătătoare ce se zărea lucind mai încolo. Însă otrava dospită de limba balaurului, se înfierbîntă de trupul său și în ierburile înalte ce mărgineau balta Viteazul căzu fără simțiri.

Ci, aflați că fugarul cu părul roșu împletit, altul nu era decît Aguynguerran-Cel-Roșcovan, seneshalul regelui Irlandei ; și că el rîvnea la Izolda-Cea-Bălaie. De felul lui era fricos, dar într-atîta de mare este puterea iubirii că în fiecă dimineață se punea la pîndă, înarmat, spre a se bate cu balaurul, totuși, de cît de departe ar fi auzit răgetul lui, viteazul nostru o rupea la fugă. În ziua aceea, urmat de patru însoțitori, cuteză a se înturna din cale. Află pe balaurul doborît ; calul mort, scutul sfărîmat, și se gîndi că biruitorul își va fi trăgînd sufletul pe un-

deva, nu departe. Atuncea tăie capul balaurului, îl duse regelui și ceru prea frumoasa răsplată făgăduită.

Regele nu stătu deloc să creadă că făcuse el isprava ; însă nevrînd a-l năpăstui, adună pe toți seniorii săi la Curte ; peste trei zile în fața adunării tuturor, seneșalul Aguynguerran trebuia să facă dovada izbînzii sale.

Cînd Izolda-Cea-Bălaie află că avea să fie dată aceluia fricos, întîi rîse prelung, apoi se căină. A doua zi însă, bănuind înșelătoria, luă cu sine pe slujitorul ei, pe credinciosul Périnis-Cel-Bălan și pe Brangien, tînăra ei slujitoare și tovarăsă, și tustrei merșeră călări în mare taină înspre bîrlogul scorpiei, cînd deodată Izolda luă seama pe drum la niște urme ciudate : fără îndoială calul care trecuse pe acolo nu fusese potcovit în țară la ea. Apoi găsi scorpia fără cap și calul mort, care nu era înșeuat după datina irlandeză. Negreșit, un străin ucisese balaurul, însă mai trăia el oare ?

Izolda, Périnis și Brangien îl căutară îndelung ; în sfîrșit în ierburile bălții, Brangien zări lucind coiful voinicului. El mai răsufla încă, Périnis îl luă pe calul său și îl duse, în taină în cămărilor femeilor. Acolo, Izolda istorisi mamei sale întîmplarea și îi încredință pe străin. Pe cînd regina îi scotea platoșa, limba otrăvită a balaurului căzu din cingătoarea lui. Atuncea regina Irlandei îl aduse în simțiri pe rănit cu ajutorul unei buruieni și îi zise :

— Străine, eu știu că tu ești cu adevărat acela carele a ucis balaurul. Însă seneșalul nostru, un mișel, un fricos, i-a tăiat capul și o cere pe fiica mea ca răsplată. Te vei pricepe tu, peste două zile, a-i dovedi nevrednicia, prin luptă dreaptă ?

— Mărită Doamnă, zise Tristan, sorocul este foarte apropiat. Însă, fără îndoială, că vei ști tu să mă vindecî în două zile. Am cucerit-o pe Izolda împotriva balaurului, poate voi cuceri-o împotriva seneșalului.

Atuncea, regina îl găzdui cu dărnicie și pregăti pentru el leacuri meșteșugite. În ziua următoare Izolda-Cea-Bălaie îl scăldă și binișor îi unse trupul cu o alifie pe care mama ei o făcuse. Ea cercetă cu privirea fața ră-

nitului, văzu că era frumos, și începu a se gândi : „Fi-rește, dacă la el vitejia este pereche cu frumusețea, vi-teazul meu se va lupta strașnic“. Însă Tristan, întărit de căldura apei și de puterea mirodeniilor, se uita la ea și, chibzuind că el o cucerise pe Regina-Cu-Părul-De-Aur, prinse a zîmbi. Izolda luă seama și își zise : „De ce va fi zîmbind străinul acesta ? Voi fi săvîrșit ceva ce nu se cădea ? Voi fi uitat anume ceva datorat oaspetelui meu ? Da, a rîs poate fiindcă voi fi uitat a-i curăța armele co-clite de otrava balaurului“.

Se duse deci acolo unde platoșa și armele lui Tristan erau puse la păstrare. „Coiful este din oțel bun și nu îl va lăsa la nevoie. Și platoșa este tare, ușoară, prea vred-nică de a fi purtată de un voinic“. Apucă spada de mî-ner : „Negreșit, iată o spadă frumoasă, tocmai pe potriva unui senior inimos“.

Ea o trage din teaca bogat împodobită spre a o șterge de sînge. Însă atuncea vede că este ciuntită bine. Ia seama la înfățișarea ciuntiturii : să nu fie oare tăișul care s-a spart de țeasta Morholtului ? Stă la îndoială, se mai uită o dată, vrea să se încredințeze de prepusul ei. Dă fuga la cămara în care păstra bucata de oțel scoasă nu demult din țeasta Morholtului. Potrivește așchia la locul spărturii : abia de se mai deosebea locul, atît de bine se potrivea.

Atuncea ea se repezi la Tristan și, învîrtînd peste capul rănitului spada cea mare strigă :

— Tu ești Tristan din Loonois, cel carele l-a ucis pe Morholtul, unchiul meu drag. Mori dară la rîndul tău !

Tristan se sili să-i ție pe loc brațul ; în zadar, trupul îi era lipsit de vlagă însă mintea lui rămăsese ageră. El grăi deci cu isteție :

— Fie, voi muri ; însă ca să-ți cruți tu îndelungate muștrări de cuget, ascultă Domniță, află că nu ai numai puterea, ci și dreptul de a mă ucide. Da, ai drept peste viața mea, fiindcă de două ori mi-ai mîntuit-o și mi-ai înapoiat-o. Întîia oară, nu demult ; eu eram cîntărețul rănit pe care l-ai scăpat de moarte alungînd din trupul lui otrava cu care Morholtul își unsese țăpușul. Nu te rușina, fată, de a-mi fi lecuیت rănilor : nu le căpătasem

oare în luptă dreaptă ? Ucisu-l-am eu pe Morholtul mișelește ? Nu mă chemase el la luptă ? Nu trebuia să-mi apăr sufletul ? A doua oară m-ai mintuit, ducîndu-te, să mă scoți din baltă. A, pentru tine, fată, am înfruntat eu balaurul... Ci să lăsăm acestea : vroiam doar a-ți dovedi că scoțindu-mă de două ori din primejdie de moarte, ai drept peste viața mea. Ucide-mă așadar, de crezi că este o treabă de laudă și de faimă. Negreșit, cînd vei fi culcată în brațele seneșalului, ce dulce va fi să-ți fie a te gîndi la oaspetele tău rănit, carele își primejduise zilele spre a te cuceri și te cucerise și pe carele îl vei fi ucis în baie, fără apărare.

Izolda strigă :

— Aud cuvinte de minune. De ce să fi vrut omorîtorul Morholtului a mă cuceri ? A, firește, după cum Morholtul mai înainte încercase de a răpi pe corabia lui pe fetele din Cornouailles, la rîndul tău, ca răzbunare, te vei fi fălit de a lua în șerbie pe aceea pe care Morholtul o îndrăgea mai tare dintre toate fetele...

— Nu, Domniță, zise Tristan. Ci, într-o bună zi, două rîndunele au zburat pînă la Tintagel, aducînd un fir din părul tău de aur. Am crezut că soseau a-mi vesti pacea și iubirea. De aceea venit-am să te aflu peste mări ; de aceea înfruntatu-l-am pe balaurul și otrava lui. Uită-te la firul de păr cusut printre firele de aur de la haina mea : aurul însuși a pălit, aurul părului a rămas aur.

Izolda se uită la spada cea mare și luă în mînă haina. Ea văzu firul de păr de aur și tăcu prelung ; apoi își sărută oaspetele pe buze în semn de pace și îl îmbracă cu veștminte de preț.

În ziua adunării seniorilor, Tristan trimesese în taină pe Périnis, slujitorul Izoldei, la corabia spre a da de știre soților săi să vie la Curte, îmbrăcați în straie sărbătorești cum se cuvenea solilor unui rege puternic : căci el nădăjduia a pune în ziua aceea chiar capăt întîmplării. Gorvenal și cei o sută de Viteji se jeleau de patru zile de pierderea lui Tristan ; vestea cea bună îi bucură foarte.

Ei pătrunseră unul cîte unul, în sala în care se adunau nenumărați seniori din Irlanda, se așezară într-un rînd și pietrele scumpe le șiruiău de-a lungul veșmintelor de stacoj, de mătăasă și de purpură. Irlandejii își ziceau unul altuia: „Cine vor fi fiind acești nobili mari? Cine îi va fi cunoscînd? Uitați-vă la mantiile lor de preț, împodobite cu samur și cu aurituri! Uitați-vă la mînerul spadelor, la cataramele blănurilor, cum scilipesc rubinele, berilurile, smaragdele și cîte altele cărora nu mai știm cum le va fi zicînd! Cine a mai pomenit asemenea măreție? De unde vor fi venit seniorii aceștia? Ai cui supuși vor fi fiind?” Dară cei o sută de Viteji tăceau și nu se mișcau de pe locurile lor, oricine ar fi intrat.

După ce regele Irlandei se așază sub baldachin, senesalul Aguynguerran-Cel-Roșcovan ceru a dovedi cu martori și prin luptă dreaptă că el îl ucisese pe balaur și că Izolda lui i se cuvenea. Atuncea Izolda se închină dinaintea tatălui-său și grăi :

— Măria-Ta, este un voinic aicea, carele zice că vroiește a-l arăta de minciunos și de mișel pe senesal. Voinicului acestuia, gata de a dovedi că el ți-a mîntuit țara de pacoste și că fiica ta nu trebuie a fi dată unui fricos, îmi făgăduiești oare a-i ierta vinile lui cît de mari vor fi fost, și a-i hărăzi pacea și îndurarea ta?

Regele chibzuia și nu se grăbea a da răspuns. Ci curtenii lui strigară într-un glas :

— Hărăzește-i-le, Doamne, hărăzește-i-le !

Regele zise :

— Și chiar i le hărăzesc !

Izolda îngenunchie la picioarele lui.

— Tată, dă-mi mai întîi sărutarea îndurării și a păcii, în semn că le dăruiești așijderea voinicului aceluia !

După ce primi sărutarea, ea se duse de îl luă pe Tristan și îl aduse de mîină în adunare. La vederea lui, cei o sută de Viteji se sculară toți deodată, i se închinară cu brațele cruce la piept, se strînseră lîngă el, și astfel Irlandejii văzură că el era stăpînul lor. Atuncea însă mai mulți îl cunoscură și un strigăt mare se înălță : „Este Tristan din Loonois, este ucigașul Morholtului !” Spadele

luciră, afară din teacă, și glasuri pline de mînie ziceau mereu : „Să moară !“

Însă Izolda strigă :

— Măria-Ta, sărută-l pe voinicul acesta pe buze, după făgăduință.

Regele îl sărută pe buze și larma se potoli.

Atuncea Tristan arată limba balaurului și îl chemă la luptă dreaptă pe seneșalul, carele nu se încumetă a primi și își mărturisi înșelătoria. Apoi Tristan grăi astfel :

— Aflați că l-am ucis pe Morholtul, însă am străbătut marea spre a vă dăruii dreaptă ispășire. Ca să-mi răscumpăr fapta, mi-am pus trupul în primejdie de moarte și v-am mîntuit de balaur și uite că așa am dobîndit pe prea frumoasa Izolda-Cea-Bălaie. Dobîndind-o așadar o voi duce cu mine pe corabie. Însă, pentru ca peste Irlanda și Cornouailles să nu se mai lățească ura, ci buna înțelegere, aflați că regele Marc, stăpînul meu, se va înșura cu ea. Iacă, aicea de față, o sută de Viteji de neam mare gata a face jurămînt că regele Marc vă trimete solie de pace și de iubire, și că dorința lui este de a precinsti pe Izolda drept scumpa lui soție legiuită, și că toți bărbații din Cornoauilles vor sluji-o ca pe Doamna și pe crăiasa lor.

Sfintele moaște fură aduse cu mare bucurie și cei o sută de Viteji se juruiră că el grăia adevărul.

Regele o luă pe Izolda de mîna și îl întrebă pe Tristan dacă o va duce cu credință stăpînului său. Dinaintea celor o sută de Viteji ai lui și dinaintea seniorilor din Irlanda, Tristan făcu jurămîntul.

Izolda-Cea-Bălaie se frămînta de rușine și de îngrijorare. Așadar, Tristan, cucerind-o o disprețuia, basmul cel frumos cu Firul-de-Păr-de-Aur fusese numai minciună, și el o dădea altuia... Însă regele puse mîna dreaptă a Izoldei în mîna dreaptă a lui Tristan și Tristan o ținu strîns ca semn că pune stăpînire pe ea, în numele regelui din Cornouailles.

Astfel, din dragoste față de regele Marc, prin silnicie și prin vicleșug, Tristan izbîndi în aflarea Reginei-Cu-Părul-De-Aur.

BĂUTURA VRĂJITĂ

*Nein, enz was nith mit wine,
doch ez im glich woere,
ez was diu wernde swaere,
diu endelöse herzenot
van der si beide lagen tot.**

(Gottfried de Strasbourg)

Cînd se apropie timpul de a încredința pe Izolda Vitejilor din Cornouailles, mama ei culese buruieni, flori și rădăcini, le amestecă în niște vin și pregăti o băutură puternică. Desăvîrșind-o prin fermece și pricepere tainică, ea o turnă într-un șip mai mare și îi zise într-ascuns lui Brangien :

— Fată, ești sorocită a urma pe Izolda în țara regelui Marc și tu o îndrăgești cu credință. Ia, așadar, șipul acesta cu vin și ține bine minte cuvintele mele. Ascunde-l în așa chip ca să nu-l zărească ochii nimănui, nici buzele cuiva să-l apropie. Însă cînd va veni noaptea nunții și clipa cînd soții au a fi lăsați singuri, tu să torni vinul dres cu ierburi într-un potir și să-i îmbii a-l goli împreună, pe regele Marc și pe regina Izolda. Ia seama, fată, ca ei singuri să se poată înfrupta din băutură căci iată puterea ei : cei ce beau împreună din ea se vor iubi cu simțurile lor toate și cu tot gîndul lor, pe totdeauna, la viață și la moarte.

Brangien făgădui reginei că-i va face voia.

* Nu, nu dintr-al vinului rost
Din care la fel i-ar fi fost :
Din greul întruna sporit,
Din dorul cel neistovit
Din care-amîndoi au murit.
(Gottfried de Strasbourg)

Corabia, spintecînd valurile adînci, o purta pe Izolda. Ci, cu cît se depărta de pămîntul Irlandei, cu atît mai amarîc se tînguia fecioara. Așezată în cortul în care se închisese cu Brangien, slujitoarea ei, Izolda plîngea cu gîndul la țara sa. Unde vor fi ducînd-o străinii aceia ? Către cine ? Spre care soartă ? Cînd se apropia Tristan de ea și vroia s-o împace cu vorbe blînde, ea se mînia și îl alunga și ura îi umfla inima. Venise el, răpitorul, ucigașul Morholtului ; o smulsese prin șiretlicurile lui de lîngă mama ei și iată că acum o ducea, ca pe o pradă, peste apele întinse către pămîntul dușman ! „Sărmana de mine ! zicea ea, blestemată fie marea care mă poartă ! Mai bine ar fi fost să mor în țara unde m-am născut decît să viețuiesc dincolo !“

Într-o zi, vînturile căzură, și pînzele atîrnau dezumflate de-a lungul catargului. Tristan porunci oamenilor lui să coboare pe țărmul unui ostrov și sătui de mare, cei o sută de Viteji din Cornouailles și cu corăbierii se dădură jos pe pămînt. Singură Izolda rămăsese pe corabie cu o slujnică mică. Tristan veni către Regină și încercă a-i liniști inima. Dar, fiindcă soarele dogorea și erau însetați ei cerură de băut. Slujnica cea mică tot căută vreo băutură pînă dădu peste șipul încredințat lui Brangien de mama Izoldei. „Am găsit niște vin !“ le strigă ea. Nu, nu era vin : era patima și apriga bucurare și chinul fără de capăt și moartea. Copila umplu un potir și îl întinse stăpînei sale. Ea bătu cu lăcomie, apoi îl trecu lui Tristan carele îl goli.

În acea clipă, intră Brangien și îi văzu cum se priveau în tăcere, ca rătăciți și ca răpiți. Văzu dinaintea lor șipul, fugi la botul corăbiei, îl azvirli în unde și gemu :

— Nenorocita de mine ! blestemată fie ziua în care m-am născut și blestemată ziua în care m-am urcat pe corabie ! Izolda, drăguța mea, și dumneata, Tristan, moartea v-ați băut-o !

Din nou corabia plutea spre Tintagel. I se părea lui Tristan că un mărăcine scormonitor, cu ghimpi ascuțiți, cu flori îmbălsămate, își afunda rădăcinile în sîngele inimii sale și cu legături tari lega de frumosul trup al Izol-

dei trupul și gîndul lui întregi și dorul lui tot. El se gîndea : „Andret, Denoalen, Guénèlon și Gondoîne, mișei care mă învinovăteau de a rîvni la țara regelui Marc, o ! mai josnic sînt încă, și nu țara lui o rîvnesc ! Unchiule drag, carele m-ai iubit de orfan mai înainte de a cunoaște în mine sîngele surorii tale Blanchefleur, tu carele mă plingeai cu iubire, în vreme ce brațele tale mă purtau pînă la luntrea fără pînze, nici visle, unchiule drag, de ce n-ai izgonit, din ziua dintîi, pe flăcăiandrul rătăcitor pripășit la tine spre a te trăda ? A, ce gînd mi-a venit ? Izolda este femeia ta și eu sînt feciorul tău de suflet. Izolda este femeia ta și ea nu mă poate iubi .

Izolda îl iubea. Ea vroia a-l urî totuși ; nu-i făcuse el ocară de-a o disprețui în chip josnic ? Ea vroia a-l urî și nu putea, mîniată în sufletul ei de dragostea aceea mai dureroasă decît ura.

Brangien lua seama la ei cu spaimă, încă mai chinuită, căci singură ea știa răul ce-l cășunase. Două zile de-a rîndul îi pîndi, îi văzu îndepărtînd de la ei orice hrană, orice băutură și orice tihnă ; căutîndu-se șa orbii ce merg dibuind unul către altul, nefericiți cînd lincezeau despărțiți, încă mai nefericiți atuncea cînd, laolaltă, ei se cutremurau dinaintea întîilei mărturisiri.

În ziua a treia, pe cînd Tristan venea către cortul, întins pe corabie, în care Izolda era așezată, ea îl văzu apropiindu-se și îi zise cu umilință :

— Intră, stăpîne.

— Domniță, zise Tristan, de ce să-mi fi zis „stăpîne“ ? Nu sînt eu dimpotrivă credinciosul tău jurat și supusul tău, ca să te preacinstesc și să te iubesc ca pe regina și pe Doamna mea ?

Izolda răspunse :

— Nu, preabine știi că ești stăpînul și Domnul meu ! Preabine știi că puterea ta mă stăpînește și că eu îți sînt roabă ! A, de ce n-am scormonit mai bine, deunăzi, rănile cîntărețului ? De ce nu l-am lăsat să piară pe omorîtorul scorpiei în ierburile din jurul bălții ? De ce nu l-am lovit cu spada ridicată în clipa aceea cînd zăcea în baie ? Vai ! Atuncea nu știam ce știu acuma.

— Izolda, ce știi acuma dară ? Și ce te frămîntă ?

— A, tot ce știu mă frământă și tot ce văd. Cerul de sus mă frământă și marea de jos și trupul meu și suflarea din mine !

Ea puse mîna pe umărul lui Tristan, lacrimi îi stinseră lumina ochilor, buzele îi tremurară. El zise din nou :

— Prietenă, ce oare te frământă ?

Ea răspunse :

— Iubirea de tine.

Atuncea el își puse buzele pe ale ei.

Ci, cum întîia oară gustau ei doi bucuria iubirii, Brangien, care îi iscodea scoase un țipăt și se aruncă cu brațele întinse la picioarele lor :

— Nefericiților ! Opriți-vă și întoarceți-vă, de vă mai stă în putință. Ci nu, calea este fără întoarcere, puterea dragostei vă și mină și niciodată nu veți mai avea parte de bucurie fără durere. Este vinul cel prefăcut cu ierburi, care vă stăpînește, este băutura de iubire pe care mama ta, Izolda, mi-o încredințase mie. Singur regele Marc trebuia să bea din ea împreună cu tine ; însă Cel Viclean și-a făcut ris de noi trei, și potirul l-ați golit voi. Prietene Tristan, prietenă Izolda, ca pedeapsă de veghea cea rea ce am veghiat-o, vă las trupul meu, viața mea ; căci, prin fărădelegea ce-am făptuit-o, din potirul blestemat voi ați sorbit dragostea împreună cu moartea !

Iubiții se strînseră în brațe și în preafrumoasele lor trupuri se zbătea pofta și viața.

Zise Tristan :

— Vie deci moartea !

Și cînd se făcu seară, pe corabia care alerga mai grăbnic spre țara regelui Marc, pe vecie legați, ei se lăsară în voia iubirii.

BRANGIEN DATA ȘERBILOR

*Sobre totz avrai gran valor,
S'aitals camisa m'es dada,
Cum Iseut det a l'amador.
Que mais non era portada.**

(Rambaut, Comte d'Orangia)

Regele Marc întâmpină pe Izolda-Cea-Bălaie la țarm. Tristan o luă de mână și o duse dinaintea regelui ; regele o luă în stăpânire la rîndul său, apucînd-o de mână. Cu mare cinste o duse către castelul din Tintagel, iar cînd ea se arată în sală, în mijlocul seniorilor, frumusețea ei izvorî atîta lumină că pereții luciră, ca loviți de soare-răsare. Atuncea regele Marc lăudă pe rîndunelele care, ca un prinos gingaș față de el, îi aduseseră firul de păr de aur ; el îi preamări pe Tristan și pe cei o sută de Viteji care pe corabia îndrăzneată, plecaseră întru aflarea bucuriei ochilor și inimii sale. Vai ! Corabia ți-a adus ție, bunule rege, apriga durere și chinurile grele.

Peste optsprezece zile, adunînd pe toți seniorii săi, el luă de soție pe Izolda-Cea-Bălaie. Însă, cînd veni noaptea, Brangien, spre a ascunde necinstea reginei și a o mintui de la moarte, luă locul lui Izolda în patul căsniciei. Ca pedepsă pentru veghea cea rea ce o veghease pe mare și de dragul prietenei sale, ea îi jertfi, credincioasă, curăția trupului său ; întunerecul nopții ascunse regelui vicleșugul ei și rușinea lui.

* Peste toți aş avea mai multă vază
De mi s-o da asemenea cămașă
Cum i-a dat Izolda iubitului,
Ce nu mai fusese purtată.
(Rambaut, conte de Orania)

Povestitorii iscodesc aicea că Brangien nu asvirlise în mare şipul de vin prefăcut cu ierburi, nu pe de-a-ntregul băut de iubiţi, ci că dimineaţa după ce stăpina ei la rîndu-i pătrunsese în patul regelui Marc, Brangien turnase într-un potir cît mai rămînea din băutura vrăjită şi o dăduse soţilor, că Marc băuse mai mult din ea şi că Izolda lepădase pe ascuns partea ei. Aflaţi, însă, seniorilor, că acei povestitori au stricat povestea şi au măsluit-o. Au iscodit minciuna aceasta din lipsă de înţelegere faţă de minunata iubire pe care regele Marc a avut-o întotdeauna pentru regină. De bunăseamă, după cum veţi auzi puţin mai încolo, niciodată, cu toată mîhnirea, chinul şi pedepsele cumplite, Marc nu putu izgoni din inima sa pe Izolda, nici pe Tristan ; ci aflaţi, seniorilor, că el nu băuse din vinul dres cu ierburi ; nici otravă, nici vrăjitorie, singură duioşia inimii lui alese i-a călăuzit iubirea.

Izolda este regină şi pare a trăi în bucurie. Izolda este regină şi trăieşte în mîhnire. Izolda are dragostea regelui, curtenii o preacinstesc, iar norodul o îndrăgeşte foarte. Izolda îşi petrece zilele în cămărilor preafrumos zugrăvite şi presărate cu flori. Izolda are giuvaerurile alese, macaturile de purpură şi covoarele venite din Thessalia, cîntecele harpiştilor şi pologurile pe care sînt lucraţi leopardzi şi pajuri, papagali şi toate sălbăticiunile mării şi ale codrilor. Izolda are iubirea cea fierbinte şi voioasă şi pe Tristan alături de ea, în voie, ziua şi noaptea ; căci aşa precum cere datina la baronii cei mari, el doarme în lătacul regesc, cu apropiaţii şi cu credincioşii. Izolda tremură totuşi. De ce să tremure ? Au nu îşi tăinuieşte ea dragostea ? Cine să-l bănuiască pe Tristan ? Cine să bănuiască pe un fiu ? Cine o vede ? Cine o pîndeşte ? Care martor ? Da, un martor o pîndeşte, Brangien, Brangien o iscodeşte mereu ; Brangien singură îi cunoaşte viaţa, Brangien o are în puterea ei ! Doamne ! Dacă sătulă, de a face în fiecare zi patul ca o slujnică, patul în care ea s-a culcat cea dintii, Brangien ar pîri-o regelui ! Dacă Tristan ar muri prin mişelia ei ! Într-astfel o înnebuneşte frica pe regină. Nu, nu de la Brangien cea credincioasă, ci de la inima ei vine frămîntarea. Ascultaţi, oameni buni, ma-

rea trădare, ce-a născocit, însă Dumnezeu, cum veți auzi mai încolo, se milostivi de ea. Domniilor-voastre așijderi, fie-vă milă !

În ziua aceea, Tristan și cu regele vînau departe, și Tristan nu știa despre această fărădelege. Izolda chemă la ea pe doi șerbi și le făgădui a-i slobozi și un dar de douăzeci-de bani de aur dacă se juruiau a-i împlini voia. Ei se juruiră.

— Vă voi da, deci, zise ea, pe o fată ; o veți duce în codru, departe ori aproape, dar în atare loc ca nimeni să nu afle vreodată întîmplarea ; acolo veți ucide-o și îmi veți aduce îndărăt, ca dovadă, limba ei. Însemnați-vă înainte, spre a mi le rosti mie pe urmă, cuvintele pe care le va fi rostit ea. Mergeți, la înapoierea voastră, veți fi oameni slobozi și cuprinși.

Apoi ea o chemă pe Brangien.

— Prietenă, vezi cum tînjește și suferă trupul meu, nu te-ai duce în pădure să-mi cauți buruienile ce-mi trebuiesc de leac ? Doi șerbi te vor călăuzi ; ei știu pe unde cresc buruienile. Mergi dară cu ei, surioară, și să știi bine că te trimet la pădure fiindcă sînt în cumpănă și pentru viața mea !

Șerbii o luară cu ei. Ajunsă în codru, ea vroi a se opri, căci buruienile de leac creșteau în jurul ei din belșug, ci ei o mînară mai încolo.

— Vino, fată, nu este aicea locul nimerit.

Unul din șerbi păsea înaintea ei, celălalt în urmă. Nu mai era cărare bătută, ci doar mărăcini, spini și scaieți învălmășiți. Atunci acela carele păsea înaintea ei trase spada și se întoarse ; ea se trase către celălalt șerb spre a-i cere ajutor ; dar și celălalt ținea spada goală în mînă și zise :

— Fată, trebuie să te ucidem.

Brangien căzu în iarbă și brațele ei încercau să dea la o parte vîrfurile spadelor. Ea cerea îndurare cu glas atîta de rugător și de înduioșător că ei ziseră :

— Fată, dacă regina Izolda, stăpîna ta și a noastră, vrea să mori, de bună seamă că i-ai greșit foarte.

Ea răspunse :

— Nu știi, prieteni ; îmi aduc aminte numai de o singură vină. Cînd am plecat din Irlanda, am luat cu noi, fiecare, drept podoaba noastră cea mai de preț, cite o cămașă albă ca neaua, cămași pentru noaptea nunții. Pe mare, s-a întîmplat că Izolda și-a sfîșiat acea cămașă, iar în noaptea nunții sale i-am împrumutat-o pe-a mea. Prieteni, iată cu ce i-am greșit. Dară de vreme ce vrea să mor, duceți-i închinăciunea și dragostea mea și spuneți-i că îi mulțumesc pentru tot binele făcut și cinstea mie arătată, de cînd, copilă mică fiind, răpită de hoții de mare, am fost vindută mamei sale și sortită să o slujesc. Dumnezeu, în mila lui, să-i păzească cinstea, trupul și viața ! Fraților, acumă loviți !

Șerbilor li se făcu milă. Ținură sfat între ei și judecînd că pentru atare greșală nu se cuvenea moartea, o legară de un copac.

Pe urmă uciseră un cîine tînăr, unul din ei îi tăie limba, o strînse într-o poală de cămașă, apoi amîndoi se înfățișară astfel dinaintea Izoldei.

— A vorbit ? întrebă ea îngrijorată.

— Da, Mărită Doamnă, a vorbit. A zis că erai miniată de pe urma unei singure vini : ai sfîșiat, pe mare, o cămașă albă ca neaua pe care o aduceați din Irlanda, ea ți-a împrumutat-o pe a ei în noaptea nunții. Aceasta, zicea ea, este singura ei vină. Ți-a mulțumit pentru toate binefacerile făcute din copilărie, a rugat pe Dumnezeu să-ți ocrotească cinstea și viața. Ea îți trimete închinare și dragoste. Măria Ta, iacă limba ei pe care ți-o aducem.

— Ucigașilor ! strigă Izolda, dați-mi îndărăt pe Brangien, slujitoarea mea dragă ! Nu știți voi că ea era singura mea prietenă ? Ucigașilor, dați-mi-o îndărăt !

— Măria-Ta, pe drept zice-se : muierea se schimbă în puține ceasuri ; într-un același timp muierea ride, plînge, iubește și urăște. Am ucis-o fiindcă așa ne-ai poruncit !

— Cum v-aș fi poruncit eu asemenea lucru ? Pentru care păcat ? Nu era ea tovarășa mea, cea blîndă, credincioasă și frumoasă ? Voi știți acestea, ucigașilor : eu o trimiseseam ca să-mi culeagă buruieni de leac și v-am încredințat-o ca s-o ocroteți pe cale. Dar voi arăta că ați ucis-o și veți fi arși pe cărbuni aprinși.

— Măria-Ta, află dar că trăiește și că noi ți-o vom aduce îndărăt teafără și sănătoasă.

Ci ea nu-i credea, și ca o răătăcită, rînd pe rînd îi blestema pe ucigași ori se blestema pe sine. Opri pe unul din șerbi pe lîngă ea, în vreme ce celălalt se grăbea spre copacul de care Brangien stătea legată.

— Frumoaso, Dumnezeu s-a îndurat de tine și iată că stăpîna ta te cheamă îndărăt !

Cînd se arătă dinaintea Izoldei, Brangien îngenunchie cerindu-i iertare pentru vinile sale : însă regina se pusese și ea în genunchi dinaintea ei și amîndouă îmbrățișate căzură îndelung în nesimțire.

VI

PINUL CEL MARE

*Isot ma drue, Isot m'amie,
En vos ma mort, en vos ma vie ! **

Gottfried de Strasbourg)

Nu de Brangien cea credincioasă, ci de ei însuși au a se teme iubiții. Însă cum să stea de veghe inimile lor bete de dragoste ? Iubirea îi îmboldește, așa cum setea îl repe-de pe cerb către rîu, la ananghie, ori tot așa precum, după o lungă infometare, șoimul slobozit se lasă pe pradă. Vai ! dragostea nu se poate tăinui. Firește, mulțumită luării-aminte a lui Brangien, nimenea nu o prinsese pe regina în brațele iubitului său ; însă la tot ceasul și la tot pasul, fiecare nu vede cum îi frămintă pofta, îi strînge, dă pe dinafară din toate simțurile lor, așa precum face vinul nou cînd fierbe în zăcătoare ?

Cei patru mișei de la Curte, care îl urau pe Tristan pentru vitejia lui de pe acumă chiar roiesc în jurul reginei.

Au și aflat adevărul despre marea lor dragoste. Se pră-pădesc de poftă, de ură și de bucurie. Vor duce regelui știrea, vedea-vor iubirea lui preschimbîndu-se în minie, pe Tristan izgonit ori sortit morții și chinul reginei. Se te-meau totuși de furia lui Tristan, însă pînă la urmă ura le dovedi spaima ; într-o zi, cei patru curteni chemară pe regele Marc la voroavă și Andret îi zise :

— Măria-Ta Doamne, inima ta, negreșit se va minia și la tuspătru ne pare prea rău, însă trebuie să-ți descoperim ce am aflat. Ai pus dragostea inimii tale în Tristan

* *Izolda draga mea, Izolda iubită mea,
În tine-i moartea mea și-n tine-i viața mea !*
(Gottfried de Strasbourg)

și Tristan vrea să te necinstească. În zadar îți prooroci-
sem noi acestea, de dragul unui singur om, nu îți mai pasă
de rudeniile tale și de nobilimea întreagă și ne-ai lăsat în
părăsire pe noi toți. Află așadar că Tristan o iubește pe
regina ; e adevăr dovedit, și vorbele au și început a um-
bla.

Bunul rege se cutremură și răspunse :

— Mișelule ! ce ticăloșie gîndit-ai oare ? Firește că am
pus dragostea inimii mele asupra lui Tristan. În ziua cînd
Morholtul v-a chemat la luptă dreaptă, cu toții plecați
capetele, tremurînd și asemenea cu mușii ; însă Tristan îl
înfrentă spre cîntea țării acesteia și prin fiecare din ră-
nile sale sufletul i-ar fi putut zbura. De aceea îl urîți voi
și de aceea îl iubesc eu, mai mult ca pe tine, Andret, mai
mult ca pe oricare. Dar ce scorniți voi că ați aflat ? Ce-
ați văzut ? Ce-ați auzit ?

— Nimica, într-adevăr, Doamne, nimica ce să nu poa-
tă vedea ochii tăi, nimica ce să nu poată auzi urechile
tale. Privește, ascultă, Măria-Ta, poate mai este vreme
încă.

Și ducîndu-se, îl lăsară să guste otrava în voie.

Regele Marc nu putu scutura de pe el răutatea lor. La
rîndul său, călcîndu-și pe inimă, îl pîndi pe nepotul său, o
pîndi pe regină. Însă Brangien luă aminte, le dădu de știre
și în zadar căuta regele a o încerca pe Izolda prin vicle-
șuguri. El se minie în curînd de atare josnică luptă, și
pricepînd că nu va mai putea alunga bănuiala, chemă pe
Tristan și îi zise :

— Tristan, îndepărtează-te de castelul acesta ; și după
ce îl vei fi părăsit, să nu te mai încumeți a-i trece șanțu-
rile, nici marginile. Acești mișei te învinuiesc de o mare
trădare. Nu mă întreba nimica ; nu aș putea rosti vorbele
lor fără a ne pîngări pe amîndoi. Nu căuta cuvinte care
să mă împace, simt eu că ar fi de prisos. Totuși nu-i cred
pe mișei : dacă i-aș crede, pînă acuma nu te-aș fi aruncat
eu morții, cu rușine ? Dar cuvîntul lor răufăcător mi-a
tulburat inima, și numai plecarea ta ar liniști-o. Du-te,
negreșit te voi chema îndărăt în curînd, du-te, feciorul
meu, la fel de drag.

Cînd auziră mișei vestea :

— S-a dus, ziseră între ei, a plecat vrăjitorul, alungat ca un tîlhar ! Ce se va alege de el acum ? Negreșit, va trece peste mare în căutarea altor isprăvi spre a-și duce slujba lui mișelească vreunui rege depărtat.

Nu, Tristan nu avu puterea de a pleca ; și după ce trecu de împrejuririle castelului și de șanțurile lui, el cunoscă că nu se putea depărta prea mult ; se opri în chiar tîrgul castelului, la Tintagel, poposi cu Gorvenal la un tîrgoveț și tînji, chinuit de friguri, mai rănit ca odinioară, în zilele cînd țăpușul Morholtului îi otrăvise trupul. Odinioară, cînd zăcea în coliba ridicată la țărmul mării și cînd toți fugeau de duhoarea rănilor sale, trei bărbați îl vegheau : Gorvenal, Dinas de Lidan și Marc. Acuma Gorvenal și Dinas de Lidan tot la căpătîiul lui stăteau, însă regele Marc nu mai venea și Tristan gemea. „Firește, unchiule drag, trupul meu răspîndește acum duhoarea unei otrăvi cu mult mai respingătoare și dragostea ta nu mai este în stare a o înfrunta“.

Însă, fără încetare, în pojarul frigurilor dorul îl mîna ca pe un cal năvălaș, către turnurile cele bine străjuite ce o țineau închisă pe regină ; calul și călărețul se sfărîmau de zidurile de piatră, însă cal și călăreț, ridicîndu-se de jos purcedeau fără oprire, iarăși și iarăși, la același iureș.

În dosul turnurilor celor bine străjuite, Izolda-Cea-Bălaie, tînjește și ea, încă mai nefericită, căci printre străinii aceia cari o iscodesc ea trebuie ziua întreagă să se prefacă și să rîdă ; iară noaptea, lungită alături de regele Marc, ea trebuie, nemișcată, să-și stăpînească frămîntările mîdularele și tresăririle fierbințelii. Vroiește să fugă la Tristan. I se pare că se scoală și că se repede la ușă, însă pe pragul întunecat, mișei au întins capcana unor coase mari : tăișurile ascuțite și rele apucă în treacăt genunchii ei plăpinzi. Ea se vede căzută și din genunchii ei retezăți, izvorăsc două fîntîni roșii.

Curînd iubiții vor muri, dacă nimenea nu-i ajută. Și cine dar îi va ajuta, fără numai Brangien ? Cu primejdia

vieții sale, ea s-a strecurat pînă la casa în care tinjește Tristan. Gorvenal îi deschide plin de bucurie și, ca să-i mintuie pe iubiți, ea îl învață pe Tristan un șiretlic.

Nu, curtenilor nicicînd nu veți fi auzit pomenindu-se de un șiretlic de iubire mai iscusit.

În spatele castelului din Tintagel, se întindea o livadă mare, închisă cu garduri înalte de pari. Pomi frumoși, fără număr, creșteau acolo, încărcăți de roade și de păsări cîntătoare și de ciorchine îmbălsămate. În locul cel mai depărtat de castel, chiar lîngă parii împrejmuirii, se înălța un pin mare și drept, al cărui trunchi vînjos purta un rămuriș întîns. La piciorul lui, un izvor sprinten : apa se lătea într-o fîntină bogată, ghizduită cu marmură ; apoi, cuprinsă între două maluri înguste, alerga prin livadă și pătrunzînd chiar înlăuntrul castelului, străbătea cămarile femeilor. Ci, în fiecare seară, Tristan după povăța lui Brangien, cioplea cu meșteșug bucățile de scoartă de copac și rămurele. Sărea peste parii ascuțiți și ajuns la pin, dădea drumul surcelelor în fîntină. Ușoare ca spuma, ele pluteau și alunecau pe firul apei, și, în cămarile femeilor, Izolda pîndea ivirea lor. Îndată, în serile în care Brangien se pricepuse a îndepărta pe regele Marc și pe mișei, Izolda pornea către iubitul ei.

Sosește, sprintenă și totuși temătoare, pîndind la tot pasul dacă vreunii dintre mișei nu se vor fi pitînd pe după pomi. Însă de cum a zărit-o Tristan, cu brațele deschise larg se avîntă spre ea. Atuncea noaptea îi ocrotește și umbra prielnică a marelui pin.

— Tristan, zicea regina, corăbierii nu se jură ei că acest castel din Tintagel este fermecat, și că, prin vrăjitorie, de două ori pe an, iarna și vara, se pierde făcîndu-se nevăzut ? El a pierit acum. Nu este aici, oare, livada cea minunată de care pomenesc cîntecele de dor din harpă : un zid de văzduh îl împrejmuește din toate părțile ; pomii sînt în floare, pămîntul e îmbălsămat ; voinicul huzurește, aicea, fără bătrînețe, în brațele iubitei sale, și nici o putere din lume nu poate sfărîma zidul de văzduh ?

Dar iată că de pe meterezele turnurilor din Tintagel, răsună trîmbițele străjerilor care vestesc ivirea zorilor.

— Nu, zice Tristan, zidul de văzduh s-a și sfărîmat, iacă, și nu este aicea livada cea fermecată. Însă, într-o zi, iubito, ne vom duce împreună în țara binecuvîntată de unde nimenea nu se mai înapoiază. Acolo se înalță un castel de marmură albă, la fiecare din mia lui de ferestre lucește o făclie aprinsă ; și la fiecare din ele un cîntăreț, zice, din gură și din harpă, un cîntec fără de sfîrșit ; soarele nu strălucește acolo și totuși nimănuia nu-i pare rău după lumina lui ; acolo este țara fericită a celor cu adevărat Vii.

Ci, pe virful turnurilor din Tintagel, zorile luminează lespezile mari de piatră, puse pe rînd cînd una albastră, cînd una verde.

Izolda și-a căpătat iarăși voioșia ; bănuiala lui Marc se risipește și mișei pricep, dimpotrivă, că Tristan s-a văzut din nou cu regina. Însă Brangien priveghează atît de bine că în zadar iscodesc ei. Pînă la urmă, ducele Andret, bătut-l-ar Dumnezeu, le zice tovarășilor săi :

— Curteni, să ne sfătuim cu Frocin, piticul cocoșat. El știe cele șapte feluri de învățătură, vrăjitoria și tot soiul de farmece. El știe ceti la nașterea pruncilor în cele șapte planete și istorisi de mai dinainte toate amănuntele vieții lor. El află, prin puterea lui Scaraoțchi și a lui Belzebuth, cele tainice. Ne va dezvălui, de va vroi, care sînt șiretlicurile Izoldei-Cea-Bălaie !

Din ură împotriva frumuseții și a vitejiei, omulețul răutăcios scrisse slovele de vrăjitorie, își aruncă farmecele și sortii, caută la mersul Rariței și la al Luceafărului și grăi :

— Bucurați-vă, seniori, că într-această noapte îi veți putea prinde.

Ei îl mînară dinaintea regelui.

— Măria-Ta, Doamne, zise vrăjitorul, trimite poruncă gonacilor tăi să pună leasa ogarilor și șeaua pe cai ; dă de veste că șapte zile și șapte nopți le vei petrece la vînătoare și să mă pui pe mine în furci, dacă în astă noapte chiar nu vei auzi ce fel de vorbe îi zice Tristan reginei.

Regele făcu intocmai, călcîndu-și pe inimă. După căderea nopții, el își părăsi gonacii în codru, luă pe pitic

în șa, la spatele calului,* și se înapoie la Tintagel. Printr-o intrare știută de el, pătrunse în livadă și coșoatul îl duse pină subt pinul cel mare.

— Măria-Ta, e bine să te urci într-una din crăcile copacului acestuia. Și ia-ți acolo cu tine arcul cel mare și săgețile : poate îți vor fi de folos. Și rămii liniștit de tot : nu vei avea mult de așteptat.

— Pleacă, tu, boaita Necuratului.

Și piticul plecă, luînd și calul cu el.

Zisese adevărat ; regele nu așteaptă mult. În noaptea aceea luna strălucea, limpede și frumoasă. Ascuns în desișul ramurilor, regele își văzu nepotul sărind peste parii ascuțiți. Tristan ajunsese subt copac și aruncă în apă surcelele și rămurelele. Însă, pe cînd se aplecase peste fîntînă ca să le azvîrle, desluși răsfrînt în apă, chipul regelui. A, de-ar putea el opri surcelele din fuga lor ! Ci nu, ele aleargă prea iuți, prin livadă. Acolo, în cămărilor femeilor, Izolda pîndește ivirea lor ; acumă, firește, le vedē și se zorește înoace. Dumnezeu să-i păzească pe iubiți !

Ea vine. Așezat, nemișcat, Tristan se uită la ea și de sus, din copac, el aude scîrțîitul săgetii care se proptește în coarda arcului.

Ea vine sprintenă și cu luare-aminte după obiceiul ei, „Ce să fie oare ? se gîndește ea. De ce nu se avîntă, astă-seară, Tristan în întîmpinarea mea ? Va fi zărit el pe vreun dușman ?“

Stă locului, cercetează cu privirea desișurile negre ; deodată la lumina lunei, zărește la rîndul ei umbra regelui în fîntînă. Ea dovedi atuncea cu adevărat istețimea muierescă, neridicînd privirea către ramurile copacului : „Doamne, Dumnezeule, zise ea încetișor, dă-mi numai voie să vorbesc eu mai întîii !“

Se apropie încă. Ascultați cum o ia înainte și cum își prevestește iubitul.

— Nobile Tristan, ce-ai îndrăznit a face ? Să mă atragi în atare loc la atare ceas ? De-atîtea ori m-ai tot chemat, ziceai, ca să-mi spui ruga ta. Și care rugă ? Ce aștepți acumă de la mine ? Am venit în sfîrșit, căci n-am putut uita că dacă sînt regină, ție îți datoresc eu aceasta. Iacă-mă, așadar ; ce vrei de la mine ?

— Regină Izolda, să-ți cer îndurare, ca să-l îmbunezi pe rege !

Ea tremură și plînge. Iar Tristan laudă pe Domnul, carele i-a arătat iubitei lui primejdia.

— Da, regină Izolda, te-am chemat adesea și mereu în zadar, niciodată de cînd regele m-a izgonit, nu te-ai îndurat a veni la chemarea mea. Ci fie-ți milă de nefericitul de mine, regele mă urăște, nici nu știu de ce, dar poate știi tu, și cine oare, i-ar putea domoli minia, dacă nu tu singură, regină bună, blîndă Izolda, în care inima lui se încrede ?

— Într-adevăr, nobile Tristan, să nu știi cumva, că el ne bănuiește pe noi doi ? Și de care fel de trădare ! Trebuia oare, mai mare rușinea ! să afli aceasta de la mine ? Stăpînul meu crede că eu te-aș fi iubind cu iubire păcătoasă. Știe Dumnezeu totuși, iar dacă mint, să-mi pedepsească trupul ! Niciodată nu mi-am dăruit iubirea vreunui bărbat fără numai aceluia carele m-a luat de fecioară în brațele lui. Și vrei tu, Tristan, să-i cer eu regelui iertarea ta ? Dar dacă ar ști el numai atîta : că am venit aicea subț pinul acesta, și mîine chiar mi-ar lepăda cenușa în vînt !

Tristan gemu :

— Unchiule drag, se zice astfel : „Nimenea nu este josnic, dacă nu face josnicie“. În ce inimă, oare, a putut lua naștere asemenea bănuială ?

— Nobile Tristan, ce vrei adică să zici ? Nu, regele stăpînul meu, nu și-ar fi închipuit, de la el, asemenea josnicie. Însă mișei din țara lui l-au făcut a crede minciuna aceasta, căci lesne e de amăgit inimile curate. Ei se iubesc, i-au zis, și mișei au prefăcut aceasta în fărâdelege. Da, mă iubeai, Tristan, de ce să tăgăduim ? Nu sînt eu femeia unchiului tău și nu te-am scăpat eu de două ori de la moarte ? Da, te iubeam din parte-mi, nu ești doar din stirpea regelui și n-am tot auzit eu pe mama mea zicînd că femeia nu-și iubește cu adevărat bărbatul dacă nu iubește seminția stăpînului său ? De dragul regelui îmi erai drag, Tristan ; acumă încă, dacă te primește din nou la sînul lui, m-aș bucura. Însă, iată că trupul meu tremură, mă tem, mă duc deci, am stat și așa prea mult.

În deșişul ramurilor, regelui i se făcu milă şi zîmbi cu blîndeţe. Izolda fugi, Tristan o chemă iarăşi !

— Regină Izolda, în numele Mintuitorului, vină-mi într-ajutor, milostiveşte-te ! Nemernicii vroiau a îndepărta de rege pe toţi aceia care îl iubesc, acum au izbutit şi îşi rîd de el. Fie, voi pleca deci afară din ţară, în străini, sârman cum m-am pripăşit aicea pe vremuri : însă, cel puţin înduplecă-l pe regele, drept răsplată pentru slujbele mele din trecut, ca să mă pot duce fără ruşine, departe de aicea, să-mi dea dintr-al lui cît îmi va fi nevoie spre a-mi stinge datoriile, şi a-mi scoate calul zălogit şi armele.

— Nu Tristan, n-ar fi trebuit să-mi ceri asemenea lucru. Eu sînt singură aicea în ţară, singură în castelul acesta în care nimenea nu mă iubeste, fără sprijin, numai la voia regelui. Dacă îi zic un singur cuvînt în folosul tău, nu vezi tu oare că mă pun în primejdie de moarte ruşinoasă şi pe mine ? Prietene, Dumnezeu să te păzească ! Regele te urăşte cu totul pe nedrept. Însă, în orice ţară fi-va să ajungi, Dumnezeu te va îndrăgi.

Ea pleacă şi fuge pînă în camera ei, unde Brangien o ia, tremurînd toată, în braţe ; regina îi istoriseşte întîmplarea.

Brangien strigă :

— Izolda, stăpîna mea, Dumnezeu a făcut pentru tine o minune mare. El este un părinte milostiv şi nu vrea răul celor pe cari îi ştie nevinovaţi.

Subt pinul cel mare, Tristan, sprijinit de lespede de marmură se căina :

— Dumnezeu să se milostivească de mine şi să şteargă nedreptatea cea mare ce o sufăr de la stăpînul meu !

După ce Tristan sări îndărăt peste împrejmuirea de pari, regele zîmbind îşi zise :

„Nepoate drag, binecuvîntat fie ceasul acesta ! Iacă-tă călătoria îndelungată ce te pregăteai a face azi de dimineaţă, a şi luat sfîrşit !“

Acolo, într-un luminiş al pădurii, Frocin cetea în stele. El desluşea în ele că regele îl ameninţa cu moartea şi se făcea negru la faţă de spaimă şi de ruşine, se umfla de ciudă şi fugea grabnic în Tara Galilor.

PITICUL FROCIN

*Wé dem selbîn getwerge,
Daz er den edelîn man vorrit ! **

(Eilart d'Oberg)

Regele Marc a făcut pace cu Tristan. I-a dat învoirea de a veni îndărăt la castel, și, tot ca odinioară, Tristan se culcă în iatacul regelui cu apropiatii și cu credincioșii. După voia lui, intră și iese de-acolo; regelui nu-i mai pasă. Dar cine își poate ascunde multă vreme iubirea? Vai! dragostea nu se poate tăinui!

Marc îi iertase pe mișei, iar maresalul Dinas de Lidan, aflînd într-o zi pe piticul cocoșat rătăcitor și flămînd printr-o pădure depărtată, îl aduse înapoi regelui carele se înduioșă de el și îi iertă mirșăvia.

Însă bunătatea lui mai rău stîrni ura curtenilor; prinzîndu-i din nou pe Tristan și pe regină, ei se legară cu jurămîntul acesta: dacă regele nu-l va alunga pe nepotul său din țară, se vor trage în castelele lor bine întărite spre a se război cu el. Deci chemară pe rege la voroavă:

— Doamne, iubește-ne, urăște-ne, cum îți va fi placul: dar noi voim să-l izgonești pe Tristan. El o iubește pe regină și aceasta o vede oricare, însă noi nu vom mai răbda așa ceva.

Regele îi aude, oftează, pleacă fruntea în jos, tace.

— Nu, Doamne, nu vom mai răbda aceasta, căci știm acuma că atare știre, pînă dăunăzi ciudată, nu te mai miră și tu te învoiești la nelegiuirea lor. Ce vei face?

* Vai de piticul cocoșat
Că pe Tristan ni l-a trădat!
(Eilart de Oberg)

Chibzuiește și ține sfat. Cît despre noi, dacă nu îndepărtezi pe nepotul tău, fără întoarcere, ne vom trage la moșile noastre, plecînd de la Curtea ta și vom lua cu noi și pe vecinii noștri, neputînd suferi ca ei să rămîie cu tine ! Aceasta e alegerea ce ți-o lăsăm, alege dar !

— Boierilor, o dată am crezut în cuvintele urîte pe care le spuneai despre Tristan, dar mi-a părut rău. Însă voi sînteți credincioșii mei jurați, și nu vreau să pierd slujbele alor mei. Sfătuiți-mă așadar, aceasta vă cer, vouă care datori îmi sînteți cu sfatul. Știți bine cît mă feresc eu de orice trufie și nesocotire a dreptei măsuri.

— 'Așadar, Măria-Ta cheamă aicea pe piticul Frocin. Nu te mai încrezi în el, de pe urma întîmplării cu livada. Totuși, nu cetise în ștele că regina avea să vie în seara aceea subt pin ? El știe mulțime de lucruri, cere-i sfatul.

Veni în grabă, cocoșatul blestemat. Ascultați ce trădare l-a învățat el pe rege.

— Doamne, poruncește nepotului tău ca mîine, din zori, să plece în goana calului la Carduel spre a duce regelui Artur o scrisoare pecetluită. Doamne, Tristan se culcă lîngă patul tău. Ieși din iatac la ceasul somnului dintii și mă jur pe Dumnezeu și pe legea Romei, că, dacă o iubește cu iubire păcătoasă, va vroi să vie să-i vorbească înaintea plecării sale ; însă dacă vine fără să aflu eu și fără să vezi și tu aceasta, atuncea ucide-mă. Cît despre ce va mai fi, lasă-mă pe mine să le potrivesc eu după voia mea și tu păzește-te numai de a vorbi lui Tristan despre solia aceasta mai înainte de vremea de a merge la culcare.

— Da, răspunse Marc, așa să se facă !

Atuncea piticul săvîrși o înșelătorie urită. El intră la un brutar și luă de la el de patru dinari făină de grîu, floare, pe care o ascunse în poala halatului său. A ! cui i-ar fi dat în minte asemenea mișelie ? La căderea nopții, după ce regele cinase și oamenii săi adormiseră în sala cea mare învecinată cu iatacul lui, Tristan veni, ca de obicei să fie față cînd se culca regele.

— Nepoate drag, fă-mi voia, mergi călare la regele Artur la Carduel și du-i să cetească scrisoarea aceasta.

Închină-i-te din parte-mi și zăbovește doar o singură zi pe lângă el.

— Doamne, voi duce scrisoarea miine.

— Da, miine, înaintea zorilor.

Iată-l pe Tristan în mare frământare. De la patul lui la patul lui Marc era lățime de o sulită. O dorință fierbinte îl cuprinsese de o vorbă cu regina, și el își făgădui în inima sa, că, spre zori, dacă Marc va fi tot adormit, se va apropia de ea. A, Doamne, ce gând nebunesc !

Piticul se culca de obicei în iatacul regelui. Când văzu el că adormise toată lumea, se sculă și presără între patul lui Tristan și cel al reginei făină adusă : dacă vreunul din iubiți va trece în patul celuiilalt, făina va păstra urma pașilor lui. Și pe când o presăra, Tristan, carele mai veghea, îl văzu :

— Cum adică ? Nu intră în obiceiul piticului acestuia de a-mi vrea binele ; dar va fi dezamăgit : prost ar fi cine ar lăsa urme de pași !

La miezul nopții, regele se sculă, ieși afară, cu piticul cocoșat după el. Era întuneric în încăpere : nici făclie, nici opaiț aprins. Tristan se ridică în picioare pe patul lui. Doamne ! de ce i-a venit gândul acela ? El își lipește călcâiele, măsoară din ochi depărtarea, sare și cade pe patul regelui. Vai ! Cu o zi mai înainte, în pădure, colții unui mistreț mare îl răniseră la picior și, spre nenorocirea lui, rana nu era legată. În sfortărea săriturii, ea se deschide, sîngeră ; dar Tristan nu vede sîngele care picură și înroșește cearceafurile. Și, afară, la lumina lunii, piticul prin meșteșugul lui vrăjitoresc, cunoscuse că iubiții erau împreună. El se înfioră de bucurie și zise regelui :

— Du-te, și acuma, dacă nu-i prinzi împreună, pune să mă spînzure !

Vin deci către iatacul regelui ; regele, piticul și cei patru mișei. Însă Tristan i-a auzit venind ; el se ridică, se avîntă și ajunge în patul lui... Vai ! din păcate, în treacăt, sîngele a curs din rană pe făina presărată.

Iată-l pe regele, pe boierii și pe piticul ducînd o lumină. Tristan și Izolda se prefăceau că dorm ; ei rămăseseră singuri în iatac, cu Périnis, culcat la picioarele lui

Tristan și carele nu se mișca. Însă regele vede pe pat cearceafurile bine înroșite și pe jos, făină stropită cu sînge proaspăt.

Atuncea cei patru ticăloși, care îl pizmuiau pe Tristan din pricina vitejiei lui, îl țin strîns pe pat, și amenință și batjocoresc pe regină, o înfruntă și îi făgăduiesc dreaptă judecată. Ei descoperă rana care sîngeră :

— Tristan, zice regele, nici o tăgăduire nu s-ar mai prinde de-acuma încolo, mîine veți muri.

El îi strigă :

— Îndură-te, stăpîne ! în numele Mintuitorului carele a pățimit pentru noi, stăpîne, fie-ți milă.

— Stăpîne, răzbună-te ! răspund mișei.

— Unchiule drag, nu pentru mine rogu-te fierbin-te ; ce-mi pasă de moarte ? De bunăseamă, dacă n-ar fi temerea de-a te mînia și mai mult le-aș plăti eu scump mișeilor pentru ce mi-au făcut ei care, fără ocrotirea ta, n-ar fi îndrăznit a se atinge de trupul meu cu miinile lor ; însă de rușinea și de dragul tău, mă las în voia ta, fă cu mine ce ți-o plăcea. Uite-mă, stăpîne, dar îndurare pentru regină !

Și Tristan se pleacă și se umilește la picioarele regelui.

— Îndurare pentru regină, dacă s-ar afla un bărbat în casa ta, carele s-ar încumeta a rosti minciuna că eu aș fi iubit-o cu păcat, mă va găsi stînd împotriva lui la luptă dreaptă. Stăpîne, îndură-te de ea, în numele lui Dumnezeu.

Însă cei patru mișei i-au legat cu frînghii pe el și pe regină. A ! să fi știut că nu-i va fi îngăduit a-și dovedi dreptatea prin luptă dreaptă, ar fi trebuit să-l sfîșie de viu mai înainte de a răbda să-l lege în chipul acela josnic.

Căci el se încredea în Dumnezeu și știa bine că, la luptă dreaptă, nimenea n-ar îndrăzni a se măsura cu el. Și, firește pe bună dreptate se încredea în Dumnezeu. Cînd se jura el că n-o iubise niciodată cu păcat pe regină, mișeii rîdeau de atita semetie și îndrăzneală. Ci eu vă întreb pe dumneavoastră care știți adevărul despre băutura sorbită pe mare și care pricepeți totul, minciună era ce zicea el ? Nu fapta dovedește fărădelegea, ci jude-

cata. Oamenii văd fapta, însă Dumnezeu vede inimile și singur el este adevărat judecător. A lăsat, aşadar, ca orice bărbat învinuit să se poată apăra prin luptă dreaptă și el însuși luptă de partea nevinovatului. De aceea Tristan cerea dreptate și luptă și se feri de a-l înfrunța în vreun chip pe regele Marc. Însă, dacă ar fi putut prevedea ce s-a întâmplat pe urmă, i-ar fi ucis pe mișei. De ce, Doamne, nu i-a ucis ?

VIII

SARITURA DE LA SCHIT

*Qui voit son cors et sa façon,
Trop par avroit le cuer felon
Qui ne avroit d'Iseut pitié.**

(Bérout)

Prin tîrg în noaptea neagră mergea vestea : Tristan și cu regina au fost prinși, regele vrea să-i omoare. Tîrgoveții bogați și norodul plîng cu toții. „Vai ! Mult trebuie să plîngem ! Tristan, nobil viteaz, ai să mori așadar din asemenea josnică vînzare. Și tu, regină bună, regină preacinstită, în care țară se va mai afla o regină atît de frumoasă și de dragă ? Asta era isprava fermeceilor tale, piticule cocoșat ? Să nu vadă vreodată fața lui Dumnezeu acela carele, întîlnindu-te, nu va împlînta țăpușul în trupul tău ! Tristan, scump și frumos prieten, cînd Morholtul, venit spre a ne răpi copii, puse piciorul pe țărnul nostru, niciunul din curteni nu s-a încumetat a se lupta cu el și cu toții tăceau ca niște muți. Ci tu, Tristan, te-ai luptat pentru noi, toți bărbații din Cornouailles, și l-ai ucis pe Morholt ; și el te-a rănit cu un țăpuș, din care rană moartea era să ți se tragă ; pentru noi. Astăzi, amintindu-ne acestea, putea-vom lăsa să fii omorît ?“

Jelaniile, țipetele cresc prin tîrg, cu toții urcă la castel. Dar atîta de cumplită este minia regelui, că nu se află nobil oricît de puternic și de măreț ar fi el, carele să îndrăznească a rosti o vorbă doar ca să-l înduplece.

* *Cine-i vede trupul și făptura
Prea ar avea haină inima
De nu i-ar fi milă de Izolda.*
(Bérout)

Ziua se apropie, noaptea se duce. Înainte de răsăritul soarelui, Marc călărește afară din târg, pînă la locul unde își ține de obicei judecățile și dreptățile. El poruncește să se sape o groapă în pămînt și să fie umplută de curpeni noduroși și tăioși, cît și de spini albi și negri, smulși cu rădăcini cu tot.

În ceasul întîii, el pune să se strige prin toată țara o chemare grabnică pentru toți bărbații din Cornouailles. Ei se adună cu zarvă mare : cu toții plîng, afară de cocoșatul din Tintagel. Atuncea regele le grăi astfel :

— Oameni buni, am poruncit ridicarea acestui rug pentru Tristan și pentru regină, căci au păcătuit.

Ci îi strigară cu toții :

— Judecată, Doamne ! Judecată mai întîii, după lege și după dreptate. A-i ucide fără dreaptă judecată este rușine și fărădelege. Stăpîne, răgaz și îndurare pentru ei !

Marc răspunse mînios :

— Nu, nici un răgaz, nici milă, nici judecată de nici un fel ! Pe Dumnezeuul carele a făcut lumea, cine îmi va mai cere asemenea lucru, va arde el mai înainte pe rugul acesta !

Poruncește ațîțarea focului și aducerea mai întîii a lui Tristan de la castel.

Spinii ard, cu toții tac, regele așteaptă.

Ostașii au dat fuga pînă la cămară în care iubiții stau sub pază strașnică. Ei îl trag pe Tristan, de mîinile lui legate cu frînghii. Doamne ! josnic lucru să-l lege astfel ! El plînge de umilință, dar la ce folos lacrimile ? Îl aduc cu mare ocară și regina strigă, aproape nebună de îngrijorare :

— Să fiu ucisă, eu, prietene, ca să scapi tu, ce bucuroasă aș fi !

Paznicii cu Tristan coboară în afara târgului, către rug. Însă, un călăreț se repede după ei, îi ajunge, sare jos din fuga calului : este Dinas, bunul seneșal. La vestea întîmplării venise în grabă mare de la castelul său din Lidan, și spuma, sudoarea și sîngele curg șiroaie de pe calul lui :

— Fiule, mă grăbesc la judecata regelui. Dumnezeu îmi va ajuta poate de a duce într-astfel sfatul ca să vă fiu de ajutor amîndorura ; de pe acuma el îmi îngăduiește chiar a te ușura întrucîtva. Prieteni, zice el paznicilor, vreau să-l duceți nelegat — și Dinas taie frînghiile de rușine — dacă ar încerca să fugă n-aveți spadele voastre ?

Îl sărută pe Tristan pe buze, încălecă din nou și calul îl duce în goană.

Ci, ascultați, cît este Dumnezeu de îndurător. El carele nu vrea moartea păcătosului, se milostivi de lacrimi-le și de strigarea poporului său, care se ruga la el, pentru iubiții chinuiți. Pe lîngă drumul pe care trecea Tristan, în vîrfurile unei stînci, în bătaia vîfului, un schit se înălța pe țărîmul mării.

Zidul de cîpătii era pus la marginea unui perete de stînci, înalt, cu povîrnișuri și grohotișuri ; pe partea altarului peste prăpastie, se afla un geamlîc, lucrat cu mare meșteșug de un sfînt. Tristan zise celor ce îl minau :

— Curtenilor, uitați schitul de colo, îngăduți-mi să intru în el. Moartea mea este apropiată, mă voi ruga lui Dumnezeu să se milostivească de mine, carele atîta i-am greșit. Oameni buni, schitul altă ieșire nu are decît cea de colo fiecare din voi are spada lui ; știți bine că nu pot trece decît prin ușa aceea și după ce mă voi fi rugat lui Dumnezeu, oricum tot în mîinile voastre mă voi înapoia.

Unul din paznici zise :

— Putem totuși să-i îngăduim !

Îl lăsară să intre acolo. El alcargă prin schit, trece de cor, ajunge la geamlîc, apucă fereastră, o deschide și se avîntă... Mai bine căderea aceea decît moartea pe rug, în ochii unei asemenea adunări !

Ci, aflați oameni buni, că Dumnezeu se îndură de el, vîntul se înfundă în straițele lui, îl ridică și îl așeză pe o lespede mare la piciorul peretelui de stînci. Oamenii din Cornouailles și astăzi mai zic lespezii aceleia „Săritura lui Tristan“.

Și în fața schitului ceilalți așteptau înainte. Dar în zadar, căci acuma Dumnezeu l-a luat în sfînta-i pază.

El fuge. Nisipul mișcător alunecă subț pașii lui. Cade, se întoarce, vede de departe rugul, flacăra arde cu zgomot, fumul se înalță. El fuge.

Cu spada la coapsă, Gorvenal scăpase din castel : regele l-ar fi dat să-l ardă pe rug în locul stăpînului său. Îl ajunge pe Tristan pe cîmp și Tristan strigă :

— Frate, Dumnezeu s-a milostivit de mine. A, sărmanul de mine, la ce bun ? Dacă nu o am pe Izolda, nu mi pasă de nimica. Mai bine mă zdrobeam în cădere ! Am scăpat, Izolda, și pe tine or să te omoare. Ei o ard pe rug pentru mine, și pentru ea am să mor și eu.

Gorvenal îi zise :

— Stăpine drag, îmbărbătează-te, nu asculta glasul miniei. Uite la stufuluș acesta des, închis cu un șanț lat, să ne ascundem în el, trec mulți oameni aicea pe drum care ne vor da de veste și dacă or arde-o pe Izolda, fiule, mă jur pe Dumnezeu, feciorul Mariei, de a nu mai petrece nicicînd o noapte subț acoperiș, pînă în ziua cînd o vom fi răzbunat.

— Frate, drag nu am spada la mine.

— Iat-o, ți-am adus-o eu.

— Bine, frate, nu mă mai tem de nimica, afară numai de Dumnezeu.

— Fiule, îți mai aduc subț mantie, lucru mare care te va bucura : aceste zale tari și ușoare, ca să-ți fie de folos.

— Dă-mi-le, frate drag. Pe Dumnezeul nostru în care cred, acumă voi scăpa pe iubita mea.

— Nu, nu te grăbi nicidecum, zise Gorvenal. Dumnezeu, de bunăseamă, îți păstrează vreo răzbûnare mai neîndoielnică. Ia gîndește-te că este în afară de puterea ta să te apropii de rug, tîrgoveții îl înconjoară și ei se tem de rege : cutare ce ar vrea scăparea ta, el cel din tîiul te-ar lovi. Fiule, bine zice-se : Nebûnia nu este vitejie. Așteaptă...

Ci, atuncea cînd Tristan sărise de pe peretele de stîncă, un om sărman din popor îl văzuse ridicîndu-se și fugind. El alergase la Tintagel și se strecurase pînă în cămară la Izolda :

— Mărită Doamnă, nu mai plînge. Prietenul tău a scăpat !

— Slavă Domnului, zise ea ! Acuma, lege-mă ori deslege-mă, cruță-mă ori omoare-mă, nici că mai îmi pasă !

Dară mișei strînsesă cu atîta cruzime frînghiile peste brațele ei că țîșnea sîngele. Cî zîmbind, ea zise :

— Dacă aș plînge de durerea aceasta, atuncea cînd Dumnezeu mi-a scos iubitul din mîinile mișeilor, rău m-aș judeca singură !

Cînd îi sosi regelui vestea că Tristan scăpase prin geamlîc, se înverzi de minie și porunci oamenilor săi a i-o aduce pe Izolda.

O luară ; ea se arată în prag, afară din sală, își întinde brațele din care curge sîngele. Un vaiet se ridică din uliță : „O, Doamne, îndură-te de ea ! Regină bună, regină preacinstită, cum au înecat vînzătorii tăi pămîntul în durere ! Blestemați fie !“

Regina e tîrîită pînă la rugul de spini, care arde în flăcări. Atuncea Dinas, seniorul din Lidan căzu în genunchi dinaintea regelui :

— Doamne, ascultă-mă, ți-am slujit multă vreme, fără sminteală, cinstit și fără de folos ; căci nu e om sărman, nici օrfan, nici femeie bătrînă, care să-mi dea fie și un dinar pe dregătoria ta de senesal, pe care am ținut-o toată viața. Ca răsplată pentru mine, primește-o pe regină în mila ta. Vrei s-o arzi pe rug fără judecată, este o fărădelege, de vreme ce ea tăgăduiește păcatul de care o învinuiești. Gîndește-te bine. Dacă îi arzi trupul pe rug, nu va mai fi pace în domnia-ta : Tristan a scăpat ; el cunoaște cîmpurile, pădurile, vadurile, pasurile și este om îndrăzneț. Firește, ești unchiul lui și de ființa ta nu se va atinge el ; dară pe toți credincioșii tăi jurați pre cîți îi va putea afla, îi va ucide.

Și cei patru mișei se îngălbenesc auzindu-l ; ei îl și văd pe Tristan ascuns, pîndindu-i.

— Doamne, zice senesalul, dacă e adevărat că te-am slujit toată viața, dă-mi-o mie pe Izolda ; voi răspunde eu de ea ca paznic și chezaș al ei.

Însă regele îl luă de mină pe Dinas și se jură pe numele sfinților că va face dreptate pe loc.

Atuncea Dinas se ridică de jos :

— Doamne, eu mă înapoiez la Lidan și mă lepăd de dregătoria ta.

Izolda îi zîmbește cu tristețe. El încalecă și se depărtează amărit și întunecat, cu fruntea plecată.

Izolda stă dreaptă dinaintea focului. Gloata împrejur strigă, blestemată pe rege, afurisește pe vînzători. Lacrimile curg pe fața reginei. E îmbrăcată într-o haină strîmtă de mătăasă cenușie, prin care șerpuiește un fir subțire de aur ; peste părul care îi cade pînă la picioare are o plasă de aur. Iar cine s-ar putea uita la ea atîta de frumoasă, fără a-i fi milă ar avea o inimă de mișel. Doamne ! cît de strîns îi sînt legate brațele !

Ci, o sută de leproși, schilози, cu carnea mîncată pe ei și alburie, veniți grabnic cu cîrjele și cu toaca bețigașelor din care dau de veste de apropierea lor, se îmbulzesc în fața rugului și pe sub pleoapele umflate ochii lor roșii de sînge se bucurau de ce vedeau.

Ivain, cel mai hîd dintre bolnavi, îi strigă regelui cu glas pitigăiat :

— Doamne, vrei să-ți arunci muiera în foc ; este dreptate dreaptă, dar prea scurtă. Focul cel mare o va fi mistuit repede, vîntul puternic îi va fi risipit iute cenușa. Iară, cînd va fi scăzut și murit flacăra, îndată osînda ei se va sfîrși. Vrei să te învîț eu o pedeapsă cu mult mai grea, ca să trăiască, dar în mare necinste și dorindu-și întruna moartea ? Măria Ta, vrei ?

Regele răspunse :

— Da, viața să-i rămîie, dar cu mare ocară și mai vitregă decît moartea... Cine mă va învăța asemenea osîndă, drag foarte îmi va fi.

— Doamne, îți voi spune dară, pe scurt gîndul meu. Uite, vezi, am o sută de tovarăși. Dă-ne-o nouă pe Izolda, și să fie a noastră de-a valma ! Răul ne ațîță poftele. Dă-ne-o nouă, leproșilor tăi, că nici nu se va fi pomenit asemenea sfîrșit pentru o femeie de sus. Uită-te la zdrențele de pe noi cum se lipesc de rănile ce ni se scurg. Ea, care, lîngă tine se desfată cu țesături de preț captușite

cu jder, cu giuvaieruri, prin săli împodobite cu marmură, ea, care se bucură de vinațuri bune, de cinste mare, de veselie, cînd va vedea curtea leproșilor tăi, cînd va fi să pătrundă în bordeiele noastre și să se culce cu fiecare din noi, atuncea Izolda-Cea-Frumoasă, Cea Bălaie, își va mărturisi păcatul și îi va părea rău după para de spini de colea !

Regele îl aude, se ridică și multă vreme stă nemișcat. În sfîrșit, el aleargă la regină și o apucă de mîină. Ea strigă :

— Fie-ți milă, Doamne, arde-mă îmai bine pe rug, arde-mă în foc !

Regele o dă. Ivain o ia și o sută de leproși se înghețuiesc în jurul ei. La strigătele lor pițigăiate, de lăcomie, toate inimile se topesc de milă ; dar Ivain este bucuros. Izolda se duce. Ivain o mîină. Alaiul cel hîd coboară afară din tîrg.

Au luat-o pe drumul unde stă la pîndă Tristan. Gorvenal strigă :

— Fiule, ce vei face ? Iată-ți iubita !

Tristan își împinge calul afară din stufiș :

— Ivain, ai întovărășit-o destul, acum a las-o dacă ții la viață !

Însă Ivain își leapădă mantia.

— Haideți, firtaților ! Cu ciomegile ! Cu cîrjele ! Să ne arătăm vrednicia !

Atuncea să-i fi văzut pe leproși lepădîndu-și glugile, proptindu-se pe picioarele lor betege, horcăind, răcnind și rotindu-și cîrjele : unul amenință, altul mîrîie. Însă lui Tristan îi era silă de a-i lovi ; povestitorii vor să zică precum că Tristan l-ar fi ucis pe Ivain ; e lucru urît, nu, el era prea viteaz ca să omoare asemenea stîrpituri. Însă Gorvenal smulgînd un lăstar mai gros de stejar lovi cu el țeasta lui Ivain, sîngele negru țîșni și curse pînă la picioarele lui strîmbe.

Tristan o luă astfel din nou pe regină : de-acuma ea nu mai simți nici un rău. El îi tăie frînghiile de la mîini și părăsind cîmpia, se înfundară în Codrul Morois. Acolo, în adîncul pădurii, Tristan se simte la adăpost bun, ca după ziduri tari de cetate.

La asfințitul soarelui, se opriră la piciorul unui munte, spaima ostenise pe regină, ea își răzîmă capul pe trupul lui Tristan și adormi.

Dimineața, Gorvenal răpi de la un pădurar arcul acestuia, cu două săgeți, meșteșugit lucrute și țepoase și îl dădu lui Tristan, bunului arcaș, carele află o căprioară și o vînă. Gorvenal aduse un vraf de uscături, bătu cremenea, scăpără și cu scînteia ațîță un foc mare de fript vînatul ; Tristan tăie crengi, clădi o colibă și o acoperi cu frunziș ; Izolda o așternu cu un strat gros de ierburî.

Atuncea, în fundul codrului sălbatec, începură fugarii a trăi asprul lor trai, drag totuși.

CODRUL MOROIS

— *Nous avons perdu le monde, et le monde, nous ; que vous en semble, Tristan, ami ?*

— *Amic, quand je vous ai avec moi, que me fault-il dont ? Se tous li mondes, estoit orendroit avec nous, je ne verroie fors vous seule.**

(Roman en prose de Tristan)

În fundul codrului sălbatec, cu mare greu, ca niște fiare încolțite, rățăceau și arareori îndrăzneau a se înapoia la culcușul din ajun. Nu mănîncă decît carnea fiarelor și duc dorul sării. Fețele lor slăbite se gălbejesc, veștimintele de pe ei se zdrențuiesc, sfîșiate de mărăcini. Ei se iubesc, nu suferă.

Într-o zi, pe cînd străbăteau acei codri adînci, încă neatinși de secure, ajunseră din întîmplare la schimnicia călugărului Ogrin.

Moșneagul sprijinit în toiag păsea mărunt la soare, în jurul schitului, prin crîngul de lemn ușor de arțar.

— Tristan, strigă el, află ce jurămînt amarnic s-au jurat cei din Cornouailles. Regele a pus de s-a făcut strigare prin țara toată. Cine te va prinde va primi ca răsplată o sută de mărci de aur și seniorii toți s-au legat de a te prinde și de-a te aduce lui, mort sau viu. Pocăiește-te, Tristan ! Dumnezeu iartă păcătosului pocăit.

* — *Noi am pierdut lumea și lumea pe noi, nu-i așa Tristan, iubitule ?*

— *Iubito, cînd te am cu mine, ce să mai îmi trebuiască ? Dacă lumea toată ar fi într-acest loc cu noi, eu nu te-aș vedea decît pe tine.*

(Romanul în proză al lui Tristan)

— Să mă pocăiesc, preacuvioase Ogrin ? De care păcat ? Cei care ne judecați, știți voi, oare, ce băutură am sorbit noi pe mare ? Da, băutura cea bună care ne îmbată fără seamăn, și mai bine să cerșesc toată viața pe drumuri și să mă hrănesc cu buruieni și cu rădăcini împreună cu Izolda, decît să fiu fără ea rege peste o țară mare.

— O, Tristan, Dumnezeu să vă ajute, căci pierdurăți și lumea aceasta și ceea lume. Trădătorul stăpînului său trebuie tras și sfirtecat în două de doi cai, ars pe rug, și unde îi cade cenușa, iarbă nu mai crește și aratul este în zadar ; copacii și verdeața toată pier de acolo. Tristan, du-o îndărăt pe regină aceuia carele a luat-o după legea Romei !

— Nu mai este a lui ; a dat-o leproșilor ; de la leproși am cucerit-o. Pe viitor a mea este ; nu mă pot despărți de ea, nici ea de mine.

Ogrin se pusese jos ; la picioarele lui, Izolda plîngea, cu capul pe genunchii omului carele suferă pentru Dumnezeu. Schimnicul îi rostea cuvintele cărții însă așa, plîngînd, ea își clătina capul și nu vroia a-l crede.

— Vai, zice Ogrin, ce mîngîiere mai poți aduce unor morți ? Pocăiește-te, Tristan, fiindcă acela carele trăiește în păcat și fără de căință ca și mort este.

— Nu, sînt viu și nu mă căiesc. Ne vom înapoia în codru, care ne ocrotește și ne apără. Vino, iubita mea !

Izolda se ridică, ei se luară de mînă. Pătrunseră în ierburile înalte și în hățișuri, copacii își închiseră asupra-le ramurile ; ei se făcură nevăzuți în desigur.

Ascultați, oameni buni, o întîmplare frumoasă. Tristan crescuse un cîine, un copoi, frumos, ușor, iute ; nici un senior, nici regele nu-i avea perechea la vînat cu arcul. Îi zicea Husdent. Trebuise a-l închide în turnul cel mare, împiedicat de o buturugă, cu lanțul de gît ; din ziua în care încetase de a-și mai vedea stăpînul, el nu mai primea nici un fel de hrană, zgîrîia țărîna cu laba, urla. Mai multora li se făcu milă.

— Husdent, ziceau ei, nici un dobitoc n-a știut a-și iubi stăpînul ca tine ; da, Solomon a zis cu înțelepciune : „Prietenul meu cel adevărat este cîinele meu“.

Și regele Marc, amintindu-și de zilele trecute se gîndea în inima lui : cîinele acesta dovedește multă judecată plîngînd așa după stăpînul lui, căci mai este ceva în țara toată să fie ca Tristan ?

Trei curteni veniră la rege :

— Doamne, pune să-l dezlege pe Husdent ! Vom afla lesne dacă mîhnirea lui este după stăpînul său : dacă nu, îl vei vedea, abia deslegat, cu botul căscat, cu limba în vînt, fugărind lumea s-o muște și dobitoacele.

Îl dezlegară. El sare pe ușă și aleargă prin încăperea unde pînă mai dăunăzi îl afla pe Tristan. Scheaună, geme, dă în sfîrșit, de urma stăpînului său. Străbate pas cu pas drumul pe care l-a urmat Tristan către rug. Toți se țin după el. Latră vesel, se catără pe după peretele de stîncă. Iată-l înlăuntrul schitului, sare pe altar, deodată se avîntă prin geamlîc, cade la picioarele stîncii, prinde iar urma pe pietriș, se oprește o clipă în crîngul înflorit unde șezuse la pîndă Tristan, apoi pleacă drept spre codru. Nu-l vede nimenea fără să-i fie milă de el.

— Măria-Ta, ziseră atuncea Vitejii, să lăsăm urmărirea, ne-ar putea duce la loc de unde înapoierea ar fi anevoie.

Îl lăsară și se înturnară. În pădure cîinele lătră tare de răsună codrul. De departe, Tristan, regina și Gorvenal l-au auzit.

Husdent este ! Ei se înfricoșează ; fără îndoială regele îi urmărește ; așadar îi caută ca pe fiare cu copoi... Se înfundă în desiș. La margine, Tristan stă gata cu arcușul întins. Dar cînd îl zărește, Husdent își cunoaște stăpînul, și sare pînă la el, dă din cap și din coadă, se gudură, se rostogolește la picioarele lui. Nu s-a mai văzut asemenea bucurie. Apoi dă fuga la Izolda-Cea-Bălaie, la Gorvenal și sare bucuros și în jurul calului. Lui Tristan i se făcu milă :

— Vai ! spre nenorocul nostru ne-a găsit el ! Ce să facă un om încolțit cu cîinele acesta, care nu știe să tacă ? Prin cîmpii și prin păduri, peste tot pămîntul său, regele ne încolțește : Husdent ne va da de gol cu lătratul lui. A, din dragoste și după firea lui cea aleasă a

venit el să-și afle moartea ! Trebuie să ne păzim totuși. Ce este de făcut ? Sfătuiți-mă !

Izolda îl mîngîie ușor pe Husdent și zise :

— Stăpîne, cruță-l ! Am auzit zicîndu-se de un pădurar galez că-și învățase oîinele să se ție de urma sîngerată a cerbilor răniți fără să latre. Prietene Tristan, ce bucurie ar fi de am izbuti, silindu-ne, din răsputeri, să-l învățăm așa pe Husdent !

El stătu o clipă pe gînduri, în timp ce Husdent lîngea miinile Isoldei. Tristan se înduioșă și zise :

— Am să încerc, prea îmi vine greu de a-l ucide.

Curînd Tristan pornește la vînat, urnește din loc un pui de capră, îl rănește cu săgeata. Copoiul vrea să ia urma iedului și latră de răsună codrul. Tristan îl silește să tacă lovindu-l, Husdent înălță capul spre stăpînul său, se miră, nu mai îndrăznește să latre, părăsește urma ; Tristan îl pune între genunchii săi, apoi își bate ciubota cu nuiava de castan, cum fac gonacii ca să-și asmută cîinii ; la acest semn Husdent dă să latre iar și Tristan iar îl lovește. Tot învățîndu-l astfel numai după o lună de zile, el l-a și deprins să vîneze pe muțește ; cînd o săgeată rănea vreo căprioară ori vreun ied, Husdent fără de-a lătra nici o singură dată se ținea după urmă pe zăpadă, pe gheață ori pe iarbă : dacă ajungea fiara prin pădure, știa să însemne locul grămădind uscături și frunziș ; dacă o ajungea la loc deschis, grămădea ierburi peste trupul căzut și se întorcea fără nici un lătrat să-i arate stăpînului său locul.

Vara trece, iarna vine. Iubiții trăiră adăpostiți sub o stîncă găunoasă : și pe pămîntul întepenit de îngheț, li se zbirlește de turturi așternutul din frunze veștede. Prin puterea dragostei lor, nici unul, nici celălalt nu simte în ce restriște se aflau.

Însă, cînd se desprimăvă, ei ridicară sub copacii bătrîni coliba lor de ramuri verzi. Tristan știa de copil meșteșugul de a fluiera ca păsările din pădure ; el făcea după voie ca grangurul, ca pițigoiul, ca privighetoarea și ca tot păsăretul, și cîteodată pe ramurile coli-

bei, chemate de fluieratul lui, păsărele multe cu gușa umflată își ciripeau cîntecele la soare.

Iubiții nu mai rătăceau întruna prin codru, căci niciunul din boieri nu îndrăznea să-i urmărească. Știind că Tristan l-ar fi spînzurat de crăcile copacilor. Într-o zi totuși, unul din cei patru vînzători, Guénèlon, — bătut-l-ar Dumnezeu ! — dus de focul vînătoarei se încumetă a se apropia de codrul Morois. În dimineața aceea, la marginea pădurii, într-o vilcea, Gorvenal după ce scoase șeaua de pe cal, îl lăsase în voie să pască iarba proaspătă, iar acolo în umbrarul lor, în așternutul de flori, Tristan o ținea strîns la piept pe regină și amîndoi dormeau.

Deodată Gorvenal auzi larma unei haite de copoi : în iureș mare cîinii goneau un cerb, care se adăposti în vilcea. În depărtare, pe cîmp, se ivi un gonaci ; Gorvenal îl cunoscuse ; era Guénèlon, omul pe care stăpînul său îl ura mai mult decît pe toți ceilalți. Singur, fără scutier, cu pintenii în burta calului, și biciuindu-l peste greabăn, se grăbea de zor. Pitit după copac, Gorvenal îl pîndește : iute la venit, mai încet va fi la întors.

Trece, Gorvenal sare din ascunziș, apucă friul calului, și, văzînd din nou în mintea lui atuncea tot răul făcut de acela, îl doboară, îl taie în bucăți, și pleacă ducînd cu el capul retezat.

Acolo, în umbrar, pe patul de flori, Tristan și regina dormeau, strîns îmbrățișați. Gorvenal veni tiptil, cu capul mortului în mîna.

Cînd ceilalți gonaci dădură subț copac de trunchiul fără cap, o luară la fugă înnebuniți de spaima morții, ca și cum, de atuncea chiar, Tristan i-ar fi gonit. Din ziua aceea nimenea nu mai veni să vineze acolo în codru.

Spre a bucura la deșteptare inima stăpînului său, Gorvenal spînzură capul de căpriorii colibei ; frunzișul des îl impresura.

Tristan se deșteptă și văzu, pe jumătate ascuns de frunziș, capul care se uita la el. Îl cunoscuse pe Guénèlon ; sări în picioare speriat. Dar Gorvenal îl liniști :

— Fii pe pace, e mort. L-am ucis cu astă spadă. Fiule, era dușmanul tău !...

Și Tristan se bucură ; a murit cel pe care îl ura.

De atunci încoace, nimenea nu mai îndrăzni a pătrunde în codrul sălbatec ; spaima stă de strajă la intrarea lui, și iubiții domnesc acolo. Tot atunci făuri Tristan Arcul-Fără-Greș, care lovea întotdeauna ținta, la locul ochit, de va fi fost om ori dobitoc.

Era într-o zi de vară, la vremea secerișului, puțin după Rusalii, și păsărelele, la ceasul cînd cădea roua, cîntau ivirea zorilor. Tristan ieși din colibă, își încinse spada, își găti Arcul-Fără-Greș, apoi porni singur să vindeze prin codru. Mai înainte de inserat, o mare mîhnire îl va podidi. Nu, niciodată n-au fost alți iubiți care să se iubească atîta și de aceea atîta să pătimească.

Deci, cînd se înapoie Tristan de la vinat, copleșit de căldura cea mare, el o cuprinse pe regină în brațe.

— Prietene, pe unde ai fost ?

— După un cerb care m-a ostenit foarte. Privește, curge nădușeala de pe mine, aș vrea să mă culc și să adorm.

Subt umbrarul verde, așternut cu otavă, Izolda se întinse mai întîi. Tristan se culcă lîngă ea și puse spada goală între ei. Spre norocul lor rămăseseră îmbrăcați. Regina avea în deget inelul de aur cu smaralde frumoase pe care i-l dăduse Marc în ziua nunții ; degetele i se subțiaseră într-atîta că abia se mai ținea inelul. Dormeau așa, unul din brațele lui Tristan petrecut pe după gîtul iubitei, celălalt peste trupul ei, strîns îmbrățișati, însă buzele lor nu se împreunau. Nici o adiere de vînt, nici o frunză nu se mișca. Prin acoperișul de frunziș, o rază de soare cobora pe obrazul Izoldei, care strălucea ca gheața.

Ci, un pădurar luă aminte că în codru era un loc cu iarbă bătătorită ; cu o seară mai înainte, iubiții dormiseră acolo, dar el nu desluși urma trupurilor, ci ducîndu-se după pașii însemnați pe iarbă, răzbi pînă la sălașul lor. Îi văzu dormind, îi cunoscuse și fugi, temîndu-se de cumplita deșteptare a lui Tristan. Fugi pînă la Tintagel, la două leghe depărtare de acolo, urcă treptele de la scara sălii, și îl află pe rege în scaun de judecată în mijlocul curtenilor săi adunați.

— Prietene, ce cauți aicea, cu sufletul la gură, precum te vâd ? S-ar zice un gonaci carele a alergat multă vreme după copoi. Vrei, oare, și tu să ne ceri dreptate ? Cine te va fi alungat din pădurea mea ?

Pădurarul îl luă de o parte, și în șoaptă, îi zise :

— Am văzut pe regină și pe Tristan. Dormeau. Mie mi s-a făcut frică.

— În ce loc ?

— Într-o colibă din Codrul Morois. Dorm unul în brațele celuilalt. Vino degrabă, dacă vrei să te răzbuni.

— Mergi și mă așteaptă la intrarea în codru, la piciorul Crucii Roșii. Nu vorbi nimănui despre ce ai văzut. Am să-ți dăruiesc aur și argint cât vei vroi să-ți iei.

Pădurarul se duse acolo și se așternu la piciorul Crucii Roșii. Blestemată să fie iscoada ! Însă va muri cu ocară precum vă va istorisi povestea noastră îndată.

Regele porunci să se pună șeaua pe calul său, își încinse spada, și fără de vreun însoțitor, se strecură afară din cetate. Tot călărind, singur așa, el își aduse aminte de noaptea când își prinsese nepotul, ce iubire vădise atuncea pentru Tristan Izolda-Cea-Frumoasă cu fața luminată ! Dacă îi va prinde acuma, le va pedepsi păcatul înfricoșat, se va răzbuna pe aceia care l-au batjocorit...

La Crucea Roșie găsi pe pădurar :

— Treci în față, du-mă repede și de-a dreptul.

Umbra neagră a copacilor bătrini îi învăluiește. Regele se ține după iscoadă. El se încrede în spada lui, care odinioară lovea cu putere mare. A ! Dacă Tristan se trezește, unul din ei doi, știe Dumnezeu carele, va rămîne mort pe locul acela. În sfîrșit pădurarul zice în șoaptă :

— Măria-Ta, ne apropiem !

El îi ține scara să descalece și leagă frîul calului de ramurile unui măr pădureț. Se apropieară mai mult, și deodată, într-un luminîș însoțit, văzură coliba împodobită cu flori.

Regele descheie mantia lui cu paftale de aur curat, o leapădă, și trupul mîndru se arată. Trage spada afară din teacă și mai zice o dată în cugetul lui că vrea să moa-

ră dacă nu-l poate omori. Pădurarul - îi calcă pe urme, el îi face semn să se întoarcă din drum.

Pătrunde singur în colibă, cu spada goală și o ridică... A ! Ce durere dacă va lovi cu ea ! Dar luă seama că buzele lor nu se împreunau și că o spadă goală le despărțea trupurile :

„Doamne, își zise, ce văd ? Să-i ucid adică ? De atita vreme, dacă s-ar fi iubit cu păcat, de cînd viețuiesc aicea în codru, ar mai fi pus oare o spadă goală între ei ? Și nu știe toată lumea că o spadă goală care desparte două trupuri este cheazășie și strajă pentru curăție ? Dacă s-ar iubi cu păcat odihni-s-ar cu atita nevinovăție ? Nu, nu îi voi ucide, ar fi mare păcăt de a-i lovi ; și dacă l-aș trezi pe cel ce doarme și unul din noi doi ar rămîne mort, multă vreme s-ar vorbi de aceasta, și spre ocara noastră. Ci eu voi face așa ca la deșteptarea lor să știe că i-am găsit adormiți, că nu le-am vrut moartea și că Dumnezeu s-a îndurat de ei“.

Soarele, străbătînd coliba, dogorea fața albă a Izoldei ; regele își luă mînușile împodobite cu blană de cacom : „Ea, se gîndea el, mi le-a adus altădată din Irlanda !“ Le așeză în frunziș ca să astupe deschizătura prin care străbătea soarele ; apoi trase ușor inelul cu piatra de smarald pe care îl dăruise reginei ; odată trebuise împins tare spre a i-l petrece în deget ; acum însă degetele erau atît de subțiate că inelul ieși fără greutate : în locul lui, regele puse inelul pe care odinioară i-l dăruise Izolda. Apoi luă spada care despărțea pe iubiți, aceeași chiar care se ciuntise în țeasta Morholtului ; puse în loc pe a lui, ieși din colibă, sări în șea, zicîndu-i pădurarului :
— Fugi acum și mîntuiește-ți sufletul, dacă poți !

Ci, Izolda avu o vedenie în somn : era parcă într-un cort frumos, la mijlocul unei păduri adînci. Doi lei se aruncau asupra ei și se băteau pe ea... Scoase un țipăt și se trezi : mînușile împodobite cu cacom alb îi căzură în sîn. La țipătul ei Tristan se sculă în picioare, vru să-și ia spada de jos și cunoscă, după mînerul ei de aur, spada regelui. Iar regina văzu în degetul ei inelul lui Marc. Ea strigă :

— Vai ! nenorocire nouă ! Regele ne-a prins !

— Da, zise Tristan, a luat cu el spada mea ; era singur, i s-a făcut frică, s-a dus după ajutor, va veni îndărăt, ne va arde pe rug dinaintea norodului. Să fugim !...

Și în zile lungi de mers, împreună cu Gorvenal, ei fugiră spre Țara Galilor, pînă la marginile Codrului Morois. Cîte chinuri le va fi cășunat iubirea !

X

SCHIMNICUL OGRIN

*Aspre vie meinent et dure :
Tant s'entraiment de bone amor
L'uns port l'autre ne sent dolor **

(Bérout)

Peste trei zile, după ce se ținuse pe urmele unui cerb rănit, la căderea nopții, Tristan prinse a se gândi :

„Nu, de bună seamă, nu de teamă ne-a cruțat regele. Luase spada mea, adîncit în somn eram în mîna lui, mă putea lovi, la ce să mai aducă ajutoare ? Și dacă vroia să mă prindă de viu, de ce, după ce îmi luase spada, să mi-o lase pe a lui ! A, te-am ghicit, tată : nu de teamă, ci din dragoste și de milă, ai vrut să ne ierți. Să ne ierți. Să ne ierți ? Cine oare ar putea ierta, dar a înțeles că la rug, la săritura de la schit, la pînda împotriva leproșilor, Dumnezeu ne-a luat în paza sa. El și-a adus aminte atuncea de copilul carele, odinioară, cînta din harpă la picioarele lui, și de moșia mea din Loonois părăsită pentru el ; și de singele vărsat pentru mărirea lui. Și-a adus aminte că nu mărturisisem nici o vină, ci că în zadar cerusem, după lege, judecată și luptă dreaptă, și firea lui aleasă l-a aplecat a înțelege ceea ce în jurul său oamenii lui nu înțeleg : nu că ar fi să știe ori ar putea vreodată ști adevărul despre dragostea noastră, însă are îndoieli, nădăjduiește, simte, că n-am rostit nici o minciună, dorește să-mi dovedesc dreapta la judecată. A, unchiule drag, să înving în luptă dreaptă, cu ajutorul lui Dumnezeu, și, pentru mărirea ta, să îmbrac iar za-

* Aspră viață duc și grea :

Atîta se iubesc din dragoste adevărată,
Că unul prin celălalt nu simte durerea
(Bérout)

lele și să pun coiful !... Ce mi-a dat prin minte ? El să ia îndărăt pe Izolda și eu să i-o dau ? De ce mai bine nu m-a sugrumat prin somn ? Altădată, încolțit de el, îl puteam uri și uita : el lepădase pe Izolda leproșilor ; nu mai era a lui, era a mea. Iată însă că prin îndurare a trezit dragostea mea și a cucerit-o iarăși pe regină. Regina ? Ea era regină lângă el, și în codrul acesta viețuiește ca o roabă. Ce-am făcut eu din tinerețele ei ? În loc de cămărilor cu mătase pe pereți îi dau o pădure sălbatecă, o colibă în loc de covoare frumoase, din pricina mea urmează calea aceasta rea. Domnului Dumnezeu, regelui luminii, îi cer iertare și fierbinte rogu-l a-mi da puterea de-a înapoia pe regina Izolda regelui Marc. Nu este ea femeia lui, luată după legea Romei, dinaintea tuturor mai marilor țării ?“

Tristan se sprijină în arcul lui și se căinează îndelung în noapte.

În desișul străjuit de spini, care le slujea de adăpost, Izolda-Cea-Bălaie aștepta întoarcerea lui Tristan. La lumina lui zări inelul strecurat de Marc, lucindu-i în deget. Ea se gândi :

„Cel carele, prin aleasă curtenie mi-a dat inelul acesta de aur, nu este bărbatul mîniat carele m-a lepădat leproșilor, nu, el este stăpînul îndurător carele, din ziua cînd am pus piciorul în țara lui, m-a primit și m-a ocrotit. Cit îl mai îndrăgea pe Tristan ! Însă am venit eu, și ce-am făcut ? Tristan n-ar trebui el să trăiască la Curtea regelui, cu o sută de domnișori în juru-i, cari ar ține de casa lui, și l-ar sluji, spre a fi făcuți apoi Viteji ? N-ar trebui el, călărind pe la Curțile și conacele seniorilor să umble în căutarea de fapte vitejești și de prilejuri de faimă ? Ci, din pricina mea, uită el de vitejie. alungat de la Curte, încolțit în codru, ducînd viața de fiară sălbatecă...”

Auzi atuncea prin frunzele veștede și prin uscături apropiindu-se pasul lui Tristan. Ieși în întîmpinarea lui ca de obicei ca să-l ușureze de arme. Îi luă din mîini Arcul-Fără-Greș cu săgețile lui și îi desprinse spada de la șold.

— Iubito, zise el, dacă aș putea cădea la învoială cu regele Marc ! Dacă ar încuviința să dovedesc prin luptă

dreaptă că niciodată, nici cu fapta nici cu vorba, nu te voi fi iubit cu păcat, orice Viteaz din țară, de la Lidan pînă la Durham, carele s-ar incumeta a zice altfel ar trebui să se măsoare cu mine la luptă dreaptă. Apoi dacă regele m-ar îngădui la Curte și între ai lui, cum l-aș sluji cu mare cinste ca pe stăpinul și pe părintele meu ; și dacă ar vroi mai bine să mă îndepărteze și să te păstreze, aș trece în Frisia ori în Bretania, cu Gorvenal ca singur însoțitor. Însă peste tot locul în care m-aș duce, eu al tău aș rămîne. Izolda, nu m-ar bate gîndul la asemenea despărțire, dacă n-ar fi lipsa cumplită pe care o înduri de atita vreme, tu așa de frumoasă, în pămîntul acesta pustiu.

— Tristan, adu-ți aminte de schimnicul Ogrin în zăvoiul lui ! Să ne înapoiem la el, și fie să putem cerși îndurare de la regele ceresc, Tristan, prietene !

Îl deșteptară pe Gorvenal, Izolda se urcă pe cal, pe care Tristan îl luă de frîu, și noaptea întreagă, stăbătînd cea din urmă dată hogeagurile dragi lor, merseră fără a rosti un cuvînt.

Dimineața se odihniră, apoi merseră iarăși, pînă ieșiră la schimnicie. Pe pragul schitului, Ogrin cetea într-un ceaslov. Îi văzu și, de departe îi chemă cu duioșie :

— Prieteni ! Cum vă mîină iubirea din suferință în suferință ! Cit va mai ține oare nebunia voastră ? Hai-deți ! Pocăiți-vă într-un sfîrșit !

Tristan îi zise :

— Ascultă, cuvioase Ogrin. Ajută-ne să supunem o învoială regelui. Eu i-aș da îndărăt pe regină. Apoi, aș pleca departe, în Bretania ori în Frizia ; într-o zi, dacă regele m-ar răbda iarăși lingă el, m-aș înapoia și i-aș sluji după datoria mea.

Plecată la genunchii schimnicului, Izolda zise la rîndul ei, cu durere :

— Nu vom mai viețui astfel. Nu zic că mă pocăiesc de a fi iubit și de a-l iubi pe Tristan, acum și pururea ; însă trupurile noastre fi-vor despărțite de astăzi înainte.

Schimnicul plinse și se închină lui Dumnezeu : „Doamne, împărate atotputernic ! Mulțumescu-ți de a-mi

fi dat să trăiesc îndestulă vreme spre a veni în ajutorul acestora doi !...” El îi sfătui cu înțelepciune, apoi luă cernelă și hîrtie și scrisese scrisoarea prin care Tristan îi spunea regelui învoiala. După ce scrisese toate cuvintele pe care i le rosti Tristan, acesta o pecetlui cu inelul său.

— Cine va duce scrisoarea ? întrebă schimnicul.

— O voi duce eu însumi.

— Nu, Tristan, nu vei încerca pasul acesta îndrăzneț ; eu mă voi duce în locul tău, cunosc prea bine toate cotloanele castelului.

— Lasă, curvioase Ogrin, regina va rămîne în schimnicia ta ; la căderea nopții, mă voi duce eu cu scutierul meu, carele îmi va păzi calul.

Cînd întunericul se lăsă peste codru, Tristan porni la drum cu Gorvenal. La portile Tintagelului, îl părăsi. Pe ziduri, străjile sunau din trîmbițe. El se lăsă în șanțul cel mare și străbătu tîrgul cu primejdia trupului său. Sări, ca altădată, peste împrejmuirea de pari ascuțiți ai livezii știute, se uită iarăși la lespede de marmură, la fîntînă și la pinul cel mare, și se apropie de fereastra după care dormea regele. Îl strigă încet. Marc se trezi :

— Cine ești tu, carele mă chemi la ceasul acesta din noapte ?

— Doamne, eu sînt Tristan, îți aduc o scrisoare, o las aici pe grătiile ferestrei. Spînzură răspunsul tău de un braț al Crucii Roșii.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nepoate drag, așteaptă-mă !

El se avîntă pe prag, și de trei ori strigă în noapte :

— Tristan, Tristan ! Tristan, fiul meu !

Însă Tristan fugise. El ajunsese la locul unde îl aștepta scutierul lui și dintr-o săritură ușoară, fu în sea :

— Prea bunule ! îi zise Gorvenal, zorește-te, să fugim pe drumul de colea !

Ajunseră, în sfîrșit, la schit unde îi aflară pe schimnicul rugîndu-se și pe Izolda plîngînd.

VADUL ÎNTIMLĂRILOR

*Oyez, vous tous qui passez par la voie
Venez ça, chascun de vous voie
S'il est douleur fors que la moie.
C'est Tristan que la mort mestroie.**

(Le Lai Mortel)

Marc porunci să-l deștepte pe duhovnicul lui și îi dădu scrisoarea. Preotul rupse ceara pecetii și se închină întâi regelui în numele lui Tristan, apoi după ce desluși cu îndeminare cuvintele scrise, îi spuse ce îi dădea de știre Tristan. Marc îl ascultă fără de a rosti un cuvânt, bucurindu-se în inima lui, căci iubea încă pe regină.

Adună anume pe curtenii lui cei mai cu vază și după ce fură cu toții întruniți, se făcu liniște și regele grăi :

— Dragii mei, am primit scrisoarea de față. Sînt rege peste voi și sînteți credincioșii mei jurați. Ascultați ce veste am primit, pe urmă sfătuiți-mă, după cum vă cer, căci îmi sînteți datori cu sfatul.

Duhovnicul se ridică, desfășură scrisoarea cu amîndouă mîinile și, în picioare, în fața regelui :

— Curtenilor, zise el, Tristan se închină mai întâi cu sănătate și cu dragoste regelui și seniorilor săi. Doamne, adăugă el, cînd am ucis balaurul și am cucerit pe fiica regelui Irlandei, mie mi-a fost dată, eram stăpin să o păstrez, dar nu am vrut : am adus-o în țara ta și ți-am dat-o. Însă de abia o luaseși de soție și niște mișei te-au

*: Auziți voi toți ciți treceți pe cale,

Veniți încoace, vedeți fiecare

De este durere cum este a mea.

E. Tristan în stăpînirea morții.

(Cîntecul despre moartea lui Tristan)

făcut a crede scorniturile lor. În minia ta, unchiule drag, stăpîne al meu, ai vrut a pune să ne ardă pe rug fără judecată. Însă Dumnezeu s-a îndurat ; ne rugasem lui și a mîntuit-o pe regină, și pe dreptate a fost ; de asemenea eu am sărit de pe stîncă înaltă și am scăpat cu voia lui Dumnezeu. Ce voi fi făcut de atuncea vrednic de ocară ? Regina era dată leproșilor, i-am venit într-ajutor, am luat-o cu mine : puteam eu să nu sar pentru aceea care era aproape de a muri nevinovată din pricina mea ? Am fugit cu ea în codru, puteam eu, ca să ți-o aduc îndărăt să ies din codru la cîmp deschis ? Nu porunciseși să fim prinși, vii sau morți ? Însă, astăzi ca și atuncea, eu stau gata, stăpîne, de a da chezășia mea, și de a dovedi prin luptă dreptă împotriva oricui ar fi, că regina niciodată n-a avut față de mine, vreo dragoste înjositoare pentru tine. Orînduiește lupta : primesc orice potrivnic și dacă nu-mi pot dovedi dreptatea, pune să mă ardă pe rug, dinaintea oamenilor tăi. Însă, de cîștig eu cumva, și îți va plăcea să o iei îndărăt, pe Izolda cea cu fața luminată, niciunul din sfetnicii tăi nu te va sluji mai bine decît mine ; dacă, dimpotrivă, nu-ți pasă de slujba mea, voi trece peste mare și mă voi duce să intru în slujba regelui din Gavoia ori din Frizia, și niciodată nu vei mai auzi de mine. Măria-Ta, Doamne, ține sfat, și dacă nu te învoiești nici într-un chip, voi duce îndărăt pe Izolda în Irlanda, de unde am luat-o, și ea va fi regină în țară la ea.

După ce seniorii din Cornouailles auziră că Tristan îi chema să se lupte cu el, ziseră cu toții regelui :

— Doamne, ia-o îndărăt pe regină, niște inși nesăbuiți au defăimat-o pe lingă tine. Cît despre Tristan, el să plece, după cum bine zice, a se război în Gavoia sau pe lingă regele Friziei. Dă-i de veste să-ți aducă pe regină în anume zi, curînd.

Regele îi întrebă de trei ori :

— Nu se scoală nimenea spre a-l învinui pe Tristan ?

Cu toții tăceau. Atuncea zise el către duhovnic : „Scrie așa dar o scrisoare cît de repede, ai auzit că să zici acolo, grăbește-te de a o scrie : Izolda a suferit și așa prea mult la tinerețele ei ! Și scrisoarea să fie spînzu-

rată de un braț al Crucii Roșii, mai înainte de lăsarea serii. Zorește-te !“

El adăugă :

— Vei mai scrie de asemenea că le trimit amindorura închinare și dragoste.

Către miezul nopții. Tristan străbătu Lunca Albă, află scrisoarea și o duse pecetluită schimnicului Ogrin. Schimnicul îi ceti cuprinsul : Marc se învoia, după sfatul tuturor curtenilor de a o primi îndărăt pe Izolda, însă nu de a-l păstra pe Tristan în slujba sa ; cît despre el, Tristan, avea a trece dincolo de mare, după ce, peste trei zile, la Vadul Întîmplărilor, va fi dat îndărăt pe regină în miinile lui Marc.

— Doamne, zise Tristan, ce durere de a te pierde, iubito. Trebuie totuși, fiindcă suferința îndurată din pricina mea, acum a ți-o pot cruța. Cînd va fi venit clipa de a nedespărți, îți voi face un dar, cheazășie a dragostei mele. Din țara, neștiută încă, în care mă duc, îți voi trimete un sol, acela îmi va spune dorința ta, iubito, și la cea dintîi a ta chemare, din țara aceea depărtată, voi veni grabnic.

Izolda suspină și zise :

— Tristan, lasă-mi-l pe Husdent, cîinele tău. Nicio-dată un copoi de preț nu va fi fost ținut în mai mare cinste. Văzîndu-l, îmi voi aduce aminte de tine și voi fi mai puțin tristă. Prietene, am un inel de matostat verde, ia-l de dragul meu, poartă-l în deget : dacă vreodată un sol se va zice venit din partea ta, eu nu îl voi crede, orice va face și orice va zice, pînă nu îmi va fi arătat inelul acela. Însă, de cum îl voi fi văzut nici o putere, nici o opreliște regească, nu mă vor împiedica de a face tot ceea ce îmi vei fi cerut atuncea, de fi-va treabă înțeleaptă ori de fi-va nebunie curată.

— Iubito, ți-l dau pe Husdent.

— Iubitule, ia acest inel în schimb.

Și amîndoi se sărutară pe buze.

Ci, lăsîndu-i pe iubiți la schit, Ogrin se călătorise cu toiagul lui pînă la Tîrgul Muntelui ; de-acolo cumpără cacom și sobol, și nurcă, țesături de mătase, de

purpură și de stacoji, o haină mai albă decît floarea crinului, încă un cal buiestraș cu friul și cu șeaua de aur. Lumea rîdea văzîndu-l cum risipea pentru asemenea cumpărături ciudate și scumpe, bănuîții lui strînși de multă vreme ; însă moșneagul încarcă pe cal țesăturile de preț și se întoarce la Izolda.

— Mărită Doamnă, veșmintele tale cad în zdrențe, primește darurile acestea, spre a fi mai frumoasă în ziua în care te vei duce la Vadul Întîmplărilor ; mă tem numai să nu-ți fie pe plac : eu nu mă pricep la alesul unor asemenea podoabe.

În timpul acesta, regele făcea strigare pretutindenea prin Cornouailles, că peste trei zile, la Vadul Întîmplărilor se va învoi cu regina. Doamne și Viteji se duseră mulțime la această adunare ; cu toții doreau a vedea pe regina Izolda, la toți le era dragă, afară de acei mișei cari scăpaseră încă cu viață.

Dară din aceia trei, unul va muri de spadă, celălalt străpuns de săgeată și cel de-al treilea înecat ; iar cît des- spre pădurar, Périnis-Cel-Credincios, Cel Bălai, îl va omorî cu ciomagul în codru. Așa Dumnezeu carele urăște toată răutatea și fărădemăsura îi va răzbuna pe iubiți de vrăjmașii lor.

În ziua hotărîtă pentru adunare, la Vadul Întîmplărilor, pajiștea strălucea de departe, împodobită și gătită cu corturile cele scumpe. În codru, Tristan călărea cu Izolda, și, de teama vreunei capcane dușmănești, el își trăsese platoșa pe subt zdrențele lui. Deodată amîndoi se iviră la marginea codrului și văzură în depărtare pe regele Marc.

— Iubito, zise Tristan, iată-l pe regele, stăpînul tău, pe Vitejii și pe lefegiii săi, vin către noi ; într-o clipă nu ne vom mai putea vorbi. Pe Dumnezeu cel puternic și preaslăvit, rogu-te fierbinte : cîndva dacă îți voi trimete vreo solie, să faci precum îți voi cere !

— Tristan, iubitele, de cum voi vedea iarăși inelul de matostat verde, nici turn, nici cetate întărită nu mă vor împiedica de a face voia iubitului meu.

— Izolda, Dumnezeu să-ți ție seamă !

Caii lor mergeau alături ; el o trase către sine și o strînse în brațe.

— Iubitule, zise Izolda, auzi ruga mea din urmă ; ai să ieși din țară, mai așteaptă însă citeva zile ; ascunde-te, pînă vei afla cum se poartă regele față de mine, cu minie, ori cu bunătate !... Eu sînt singură ; cine să mă apere de mișei ? Mă tem ! Pădurarul Orri te va găzdui în taină ; strecoară-te noaptea pînă la crama părăginită și voi trimete acolo pe Périnis ca să-ți spună dacă cineva îmi face vreun rău.

— Iubito, nimenea nu va îndrăzni. Voi rămîne la Orri, cel ce te va prigoni păzească-se de mine ca de Cel Rău !

Amindouă pîlcurile se apropiaseră și se închinău unul altuia. La o bătaie de arc înaintea alor săi, regele călărea virtos ; cu el era Dinas de Lidan.

După ce curtenii îi ajunseră, Tristan, ținînd de frîu calul reginei, se închină regelui și îi zise :

— Doamne, îți dau îndărăt pe Izolda-Cea-Bălae. În fața bărbaților țării tale, ceru-ți de a-mi îngădui să mă apăr la scaunul dreptății tale. N-am fost niciodată judecat. Fă să-mi pot arăta dreptatea prin luptă dreaptă, învins, arde-mă în pucioasă, învingător, oprește-mă pe lingă tine ; ori, dacă nu te învoiești astfel, voi lua calea unei țări îndepărtate.

Nimenea nu-l înfruntă la luptă pe Tristan. Atuncea Marc luă la rîndul său calul Izoldei de frîu, și încredințîndu-l lui Dinas, se trase la o parte spre a ține sfat.

Bucuros, Dinas o preacinsti în tot chipul pe regină cu multă curtenie. Îi scoase de pe umeri mantia scumpă de stacoj, și trupul ei se arătă mîndru de subt haina de mătase. Și regina zîmbi la gîndul bătrînului schimnic, carele nu-și cruțase bănuții. Are strai scump, mîinile și picioarele gingașe, ochii albaștri, întunecați ca toporașii, iar părul bălai ca lumina soarelui.

Cînd o văzură mișeii, frumoasă și preacinstită ca și mai înainte vreme, înciudați își împinseră caii către rege. Atuncea chiar André de Nicole, se sili a-l încredința :

— Doamne, zice el, oprește-l pe Tristan pe lingă tine, vei fi, mulțumită lui, un rege mai temut.

Și puțin câte puțin, el înmuie inima lui Marc. Însă mișei veniră împotriva și ziseră :

— Doamne, ascultă de sfatul nostru cinstit. Prea s-au vorbit multe despre regină, pe nedrept, așa să fie ; însă dacă Tristan și cu ea se întorc împreună la Curtea ta se va vorbi din nou. Lasă-l mai bine pe Tristan să se îndepărteze cităva vreme ; într-o zi, fără îndoială, îl vei chema îndărăt.

Marc așa făcu ; trimese poruncă lui Tristan, prin curtenii săi, de a se îndepărta fără zăbavă. Atuncea Tristan veni către regină și își luă rămas bun. Ei căutară unul la altul. Regina se rușină de lumea adunată și se înroși.

Însă regelui i se făcu milă și grăind către nepotul său întâia oară :

— Unde te vei duce, îmbrăcat în zdrențe ? Ia din vistieria mea cât vei vroi, aur, argint, nurcă și jder.

— Măria-Ta, zise Tristan, nu voi lua din vistieria ta nici un ban, nici o lețcaie. Așa precum voi putea, mă voi duce să-l slujesc bucuros pe bogatul rege al Friziei.

El își întoarse calul și coborî spre mare. Izolda îl urmări cu privirea și cită vreme îl mai putu zări în depărtare nu-și întoarse capul.

La vestea învoielii, mari și mici, femei și copii, ieșiră mulțime afară din târg într-o întâmpinare a Izoldei ; și tot căindu-se foarte pentru destărarea lui Tristan, ei o sărbătoreau pe regina lor, aflată din nou. În larma clopoteilor, pe ulițele împodobite cu covoare și așternute cu flori, regele, seniorii mari și mici, veniră în alai cu ea ; porțile Curții regesti se deschiseră largi la tot norodul ; bogați și săraci se putură așeza și ospăta, spre a slăvi ziua aceea, Marc, după ce slobozi o sută de șerbi, înmînă spada și platoșa la douăzeci de domnișori pe care cu mîna lui chiar îi făcu Viteji.

Între acestea, la căderea nopții, Tristan, după cum îi făgăduise reginei, se furișă la pădurarul Orri, carele îl găzdui în taină la crama părăginită. Mișei să ia seama !

ORDALIA*Dieus i a fait vertuz.**

(Béroutl)

Curind după aceea, Denoalen, Andret și Gondoïne se crezură la adăpost de primejdie ; negreșit, Tristan își va fi ducînd traiul dincolo de mare, într-o țară prea depărtată spre a le mai putea face vreun rău. Așadar într-o zi de vinătoare, pe cînd regele trăgînd cu urechea la lătratul cîinilor din haita lui, își ținea calul în loc la mijlocul unei rariște, tustrei călăriră spre el.

— Doamne, ascultă cuvîntul nostru. Osîndiseși pe regină fără judecată, era nedreptate. Acuma o ierți tot fără judecată : nu este iarăși nedreptate ? Niciodată nu s-a dezvinovătit și seniorii țării tale vă nesocotesc pe amîndoi. Sfătuiește-o mai bine să ceară ea singură judecata lui Dumnezeu. Ce-i pasă, nevinovată fiind, să jure pe moaștele sfinților că nu a păcătuit niciodată ? Nevinovată cum este, să apuce cu mina fierul inroșit în para focului ? Astfel cere datina, și prin această încercare ușoară vor fi deci risipite bănuielile din vechi.

Marc răspunse minios :

— Dumnezeu să vă nimicească, seniorilor din Cornouailles, pe voi care fără oprire îmi căutați rușinea ! Din pricina voastră mi-am izgonit nepotul : ce mai vroiți anume ? Să izgonesc și pe regină în Irlanda ? Care sînt prepusurile voastre cele noi ? Cît despre cele vechi nu s-a arătat Tristan gata să se apere ? Pentru a o dezvinovăți pe regină v-a chemat la luptă dreaptă și cu toții îl auzeți : de ce nu v-ați luat atuncea scuturile și sulile ?

* *Dumnezeu a făcut o minune mare.*
(Béroutl)

Ceea ce îmi cereți este împotriva dreptății ; temeți-vă deci ca pe acela pe carele l-am izgonit de aici să nu-l chem îndărăt !

Atuncea mișeii tremurară ; ei îl și crezură pe Tristan înapoiat, sîngerindu-le trupurile de tot.

— Doamne, noi te sfătuim cu credință, pentru cinstea ta cum se cade din partea unor credincioși jurați ; însă de acum înainte vom tăcea. Uită-ți minia, dă-ne iar pacea.

Însă Marc se înalță în scări :

— Afară de pe pămîntul meu, mișeilor ! Pacea nu o veți avea. Din pricina voastră l-am izgonit pe Tristan ; la rîndul vostru, afară de pe pămîntul meu !

— Fie, Măria-Ta ! Castelele noastre sînt tari, bine împresurate cu pari, pe stînci anevoie de urcat !

Și fără a i se închina, ei își înturnară caii.

Nemaiășteptînd nici pe copoi, nici pe gonaci, Marc își zori calul către Tintagel, urcă treptele scării de la sală și regina auzi pasul lui grăbit răsunînd pe lespezi.

Ea se sculă să-l întîmpine, îi luă spada, după obiceiul ei, și i se închină pînă la pămînt. Marc o opri de mîini și cînd o ridică, Izolda înalțînd ochii, văzu trăsăturile feței sale alese răvășite de minie ; tot astfel i se arătase altădată, ca scos din minți, dinaintea rugului.

„A, se gîndi ea, iubitul meu este descoperit, regele l-a prins.“

Inima i se răci în piept, și fără o vorbă, ea se prăbuși la picioarele regelui. El o luă în brațe și o sărută cu blîndețe ; încetul cu încetul, ea își venea în fire.

— Prietenă, prietenă, care ți-e supărarea ?

— Doamne, mi-e teamă : te-am văzut atîta de miniat.

— Da, mă înapoiam supărat de la vînătoare.

— A, Doamne, dacă gonacii tăi te-au necăjit, cade-se oare a pune atîta la inimă supărările de vînătoare ?

Marc zîmbi la zisele acestea :

— Nu, prietenă, gonacii mei nu m-au necăjit, ci trei mișei, cari de multă vreme ne urăsc. Îi știi, Andret, Denoalen și Gondoîne. I-am izgonit de pe pămîntul meu.

— Doamne, care să fie răul ce ți-l vor fi zis de mine ?

— Ce-ți pasă ? I-am izgonit !

— Doamne, fiecare are dreptul de a-și vădi gîndul. Dară am și eu dreptul de a ști ce ocară mi se aruncă. Și de la cine să aflu, decît de la tine ? Singură în țară străină, eu n-am pe nimenea afară de tine, Doamne, spre a mă ocroti.

— Fie. Socoteau ei deci că s-ar cuveni să te dezvinovățești prin jurămint și prin încercarea focului. „Regina, ziceau, n-ar trebui ca să ceară singură atare judecată ? Asemenea încercări sînt ușoare cui se știe nevinovat. N-ar avea de ce să-i pese... Dumnezeu este judecător adevărat ; el ar risipi pe veci învinuirile cele vechi“. Dară să lăsăm acestea. I-am izgonit, zicu-ți.

Izolda se cutremură, ea căută la rege :

— Doamne, trimite să-i cheme îndărăt la Curtea ta. Mă voi dezvinovăți prin jurămint.

— Cînd ?

— Peste zece zile.

— Sorocul este tare apropiat.

— Este chiar prea depărtat. Însă eu cer ca pînă atuncă să dai de veste regelui Artur să încalece și să vie cu dumnealui Gauvain, cu Girflet, cu Ké seneșalul și cu o sută de Viteji de ai săi pînă la marginea țării tale, la Lunca Albă, pe malul riului care desparte domeniile voastre. Acolo, de față cu ei, vreau să-mi fac jurămintul și nu față numai de curtenii tăi : căci, de îndată după ce voi fi jurat, curtenii tăi îți vor cere să mă supui unei alte încercări, și niciodată chinurile noastre nu vor lua sfîrșit. Însă nu se vor mai încumeta la așa ceva dacă Artur și cu Vitejii lui vor sta cheazășie judecătii.

În vreme ce crainicii regești, solii lui Marc pe lîngă regele Artur, se grăbeau spre Carduel, Izolda trimese în taină la Tristan pe slujitorul ei Périnis-Cel-Bălan, Cel-Credincios.

Périnis merse tot pe subt pădure, ocolind cărările bătute, pînă dădu de coliba lui Orri pădurarul, unde Tristan adăsta de atitea zile. Périnis povesti cele întîmplate, noua mișelie, sorocul judecătii, ceasul și locul hotărît :

— Stăpîne, Doamna mea îți dă de veste că la ziua anumită, îmbrăcat în strai de peregrin, schimbat și prefăcut astfel ca nimenea să nu te poată cunoaște și fără

arme, să fii la Lunca Albă : ea va trebui, spre a ajunge la locul judecății, să treacă râul cu luntrea, pe malul celălalt, unde vor fi Vitejii regelui Artur — acolo s-o aștepți. Fără îndoială, atuncea îi vei putea fi de ajutor. Doamna mea se teme de ziua judecății ; totuși ea se încrede în Dumnezeu, carele a mai scos-o altădată din mâinile leproșilor.

— Du-te îndărăt la regină, Périnis, prietene drag, și spune-i că îi voi face voia.

Pe cînd se înapoia Périnis la Tintagel, se întîmplă că găsi într-un tufiș chiar pe pădurarul carele, nu de mult, dînd peste iubiții adormiți, îi pîrise regelui. Intr-o zi, beat fiind, se lăudase cu trădarea lui. Omul după ce își săpase în țarină o groapă adîncă, o acoperise meșteșugit cu crengi, ca să prindă în capcană lupi și mistreți. El văzu pe slujitorul reginei aruncîndu-se asupra lui și vroi să fugă. Însă Périnis îl încolți la marginea capcanei :

— Iscoadă, care ai vîndut-o pe regină, de ce dai să fugi ? Rămii aicea, lângă groapa ta, pe care singur ți-ai dat osteneala să o sapi !

Bită se învîrte pe sus, șuierînd. Bită și țeasta se frînseră în același timp, iar Périnis-Cel-Bălan, Cel-Credincios, împinse cu piciorul leșul în groapa acoperită cu crengi.

În ziua sorocită pentru judecată, regele Marc și cu seniorii din Cornouailles, ducîndu-se călare pînă la Lunca Albă, ajunseră în alai rînduit la rîu, și, strînși de-alungul celuiilalt mal, Vitejii regelui Artur, le închinară steagurile lor strălucitoare.

În față, așezat la malul rîului, un pelerin zdrențuros, învăluit în mantia din care atîrnau scoicile, semn al călătoriei sfințite, întindea strachina de lemn și cerea de po-mană cu glas ascuțit și jalnic.

Prin puterea viselor, luntrile din Cornouailles se apropiau. Cînd fură lângă mal, Izolda întrebă pe Vitejii cari o înconjurau :

— Cum am să pot ajunge la mal, fără să-mi mînjesc poalele în tina de colea ? Ar trebui să mă treacă cineva.

Unul din Viteji îl strigă pe pelerin :

— Prietene, suflecă-ți mantia, intră în apă și du-o pe regină, dacă nu te temi, slăbit de ani cum ești, să cazi cu ea la jumătatea drumului.

Omul luă pe regină în brațe. Ea îi zise în șoaptă : „Iubitule !“

Apoi tot în șoaptă : „Dă-ți drumul jos pe nisip“.

Ajuns la mal, el se împiedică și căzu, ținând-o pe regină strâns în brațe. Scutierii și luntrașii, apucând vislele, alungau pe sârmanul ins.

— Lăsați-l, zise regina, negreșit că lungă lui călătorie sfințită l-a slăbit de tot.

Și desprinzind o paftă de aur curat o asvirli peregrinului.

În fața cortului lui Artur, o pânză scumpă de Niceea era întinsă pe iarba verde, și Sfintele Moaște, scoase din chivote și din racle, stăteau pregătite. Dumnealui Gauvain, cu Girflet și cu Ké seneșalul le păzeau.

Regina, după ce se rugase lui Dumnezeu, scoase giuvaericele de la gît și de la brațe și le împărți la calici, își desprinse mantia de purpură și gulerul de preț și le dăruî ; își dăruî polca și scurteica și pantofii împodobiți cu pietre scumpe. Păstră pe trup numai o tunică lungă fără mînci, și cu brațele și cu picioarele goale, păși dinaintea celor doi regi. În jur curtenii se uita la ea și lăcrămau. Lingă sfintele moaște ardea un foc. Tremurînd ea întinse mîna către osemintele sfinților și rosti :

— Rege din Logres și tu rege din Cornouailles, și Dumneata Gauvain și tu senior Ké și tu senior Girflet și voi toți, care îmi veți fi chezași, pe aceste sfinte trupuri, care se află în lume, mă jur că niciodată un bărbat născut din femeie nu m-a ținut în brațe, fără numai de regele Marc, stăpînul meu, și de sârmanul peregrin, carele adînioarea s-a împiedicat și a căzut cu mine, sub ochii voștri. Rege Marc, placu-ți jurămîntul acesta ?

— Da, regină, și Dumnezeu să-și arate dreptul lui județ !

— Amin, zise regina.

Ea se apropie de foc, galbenă la față, își afundă mîna în jăratec, apucă drugul de fier, merse nouă pași ducîndu-l, apoi după ce îl lepădă, își desfăcu brațele în cruce, cu palmele deschise. Și fiecare văzu că era carnea ei mai teafără ca pruna prunului.

Atuncea din toate piepturile o mare strigare de slavă se înalță către Cel de Sus.

VIERSUL PRIVIGHETORII

*Tristan defors e chante e gient
Cum russinol que prent congé
En fin d'esté od grant pitié.**

(Le Domnei des Amanz)

După ce Tristan înapoiat în coliba pădurarului Orri, își lepădase toiagul și mantia de peregrin, cunoscându el lămurit în inima lui, că venise ziua să-și ție legământul făcut regelui Marc de a se depărta de țara Cornouailles.

De ce mai zăbovea el ? Regina se dezvinovățise, regele o îndrăgea. Artur la nevoe ar lua-o sub ocrotirea lui, și pe viitor, nici o mișelie nu ar mai putea prinde împotriva ei. De ce să mai dea tîrcoale în jur de Tintagel, de-acuma ? Își primejduia viața în zadar și viața pădurarului și liniștea Izoldei. Firește, avea să plece, și cea din urmă dată, sub mantia peregrinului, la Lunca Albă, mai simțise el frumosul trup al Izoldei înfiorîndu-se în brațele lui.

Trei zile încă mai zăbovi, neputîndu-se desprinde de țara în care viețuia regina. Însă, cînd veni ziua a patra, el își luă rămas-bun de la pădurarul carele îl găzduise, și îi zise lui Gorvenal :

— Prietene drag, iată ceasul drumului celui lung ; voi purcede către Țara Galilor.

Se așternură la drum, mohoriți, în noapte. Însă calea lor ducea de-a lungul livezii cuprinse cu pari ascuțiți, în care odată, Tristan își aștepta iubita. Noaptea strălucea,

* Tristan pe afară și cîntă și geme
Ca privighetoarea luîndu-și bun rămas
La sfîrșitul verii cu mare jale.
(Le Domnei des Amanz)

limpede. La un cot al drumului nu departe de gardul de țaruși el văzu înălțându-se către cer trunchiul pinului cel mare.

— Frate drag, așteaptă-mă în crîngul învecinat ; cîrînd voi fi îndărăt.

— Unde te duci Nebunule, vrei fără încetare să-ți cauți moartea ?

Însă, chiar în clipa aceea, Tristan sărise peste gardul de țaruși. El păși subț pinul cel mare lîngă lespede de marmură albă. La ce ar folosi acum să azvîrle în fîntină surcele cioplite cu meșteșug ? Izolda n-ar mai veni ! Cu pași mlădioși și prevăzători, pe cărarea pe care altădată o urma regina, el îndrăzni să se apropie de castel.

În iatacul său și în brațele regelui Marc adormit, Izolda veghea. Deodată, prin fereastra întredeschisă, în care bătea lumina lunii pline, pătrunse viersul unei privighetori.

Izolda asculta viersul răsunător care fermeca noaptea și se înălța plîngător, de nu s-ar fi aflat inimă cit de crudă, inimă de ucigaș chiar, să n-o înduioșeze. Regina se gîndea : „De unde vine cîntecul...” Deodată pricepu : „A, Tristan este ! În Codrul Morois, făcea el ca pasările cîntătoare spre a mă desfăta. Pleacă și, iată își ia rămas bun. Cum se mai tînguiește ! Întocmai ca privighetoarea cînd cu mare jale își ia rămas bun la sfîrșitul verii. Iubitule, niciodată n-oi mai auzi glasul tău !”

Cîntecul se înfioră mai înfocat.

„A, ce-mi ceri ? Să viu ? Nu ! Adu-ți aminte de Ogrin, schimnicul, și de legămîntul făcut. Taci, moartea ne paște... Ce ne pasă de moarte ? Mă chemi, mă vrei, viu !”

Ea se desprinse din brațele regelui Marc și aruncă o mantie imblănită cu nură peste trupul ei aproape gol. Trebuia să străbată sala învecinată, în care în fiecare noapte zece Viteji vegheau pe rînd : în timp ce cinci din ei dormeau, ceilalți cinci, înarmați în fața ușilor și a ferestrelor, străjuiau pe afară. Însă, din întîmplare, adormiseră cu toții, cinci pe paturi și cinci pe jos, pe lespezi. Izolda păși peste trupurile lor, ridică drugul de la ușă, care făcu zgomot, dar fără a trezi pe vreunul din străjeri. Ea trecu de prag. Și cîntărețul tăcu.

Subt copaci, fără de a rosti cuvînt, el o strînse la pieptul său ; brațele li se împletiră în jurul trupurilor și pînă în zori, ca și cum ar fi fost cusuți cu ațe tari, nu-și desfăcură strînsoarea. În pofida regelui și a străjerilor, iubiții se bucurară de dragostea lor.

Noaptea aceea îi scoase din minți ; și în zilele ce urmă, pe cînd regele părăsise Tintagelul spre a ține scaun de judecată la Saint-Lubin, Tristan înapoiat la Orri, îndrăzni în fiecare dimineată a se strecura prin livadă pînă la cămarile femeilor.

Un șerb îi prinse și se duse la Andret, Denoalen și Gondoîne :

— Seniorilor, fiara pe care o credeți hainită s-a întors la birlogul ei.

— Cine ?

— Tristan.

— Cînd l-ai văzut ?

— Azi de dimineată, și l-am cunoscut bine. Și veți putea la fel să-l vedeți mîine în zori, cu spada la coapsă, cu arcul într-o mînă, și cu două săgeți în cealaltă.

— Și unde îl vom vedea ?

— Printr-o anume fereastră, știută mie. Însă, dacă vi-l arăt, cît îmi veți da ?

— O marcă de argint și vei fi un ins bogat.

— Atuncea, ascultați, zise șerbul. Se poate vedea în cămara reginei printr-o fereastră strîmtă, de sus, tăiată în zidul de deasupra. Însă o perdea mare întinsă prin încăpere astupă deschizătura. Mîine, unul din trei, să pătrundă fără sfială în livadă, să taie o ramură lungă de spin și să o ascută la vîrf, să se cațere atuncea pînă la fereastra de sus și să înfigă ramura ca o frigare în postavul perdelei și va putea astfel să o deie cu ușurință la o parte, și să-mi ardeți mie trupul pe rug, dacă atuncea, de după perdea, nu veți vedea cele ce v-am zis eu.

Andret, Gondoîne și Denoalen se sfătuiră carele din ei să se bucure întîiul de vederea aceea ; și se înțelesură, în sfîrșit, să fie întîi Gondoîne. Ei se despărțiră ; a doua

zi, își dădură din nou întâlnire, în zori. Miine la răsăritul soarelui, păziți-vă de Tristan.

A doua zi, de cu noapte, Tristan părăsind coliba pădurarului Orri, se tiră spre castel prin stușișurile înțesate cu mărăcini. Pe cind ieșea dintr-un hugeag, uitându-se spre luminiș, îl zări pe Gondoine carele venea de la conacul său, Tristan se piti iar în mărăcini și se puse la pindă.

„A, Doamne ! Fă ca acela carele pășește încoace să nu mă zărească înainte de clipa prielnică !“

Cu spada în pumn, el așteptă ; însă din întâmplare, Gondoine o luă pe alt drum și se îndepărtă : Tristan ieși din stușiș dezamăgit, își încordă arcul, ochi ; vai, omul și apucase a ieși afară din bătaia arcului.

În clipa aceea, iată-l venind de departe, coborînd încet cărarea în buiestrul unui căluț negru, pe Denoalen, urmat de doi copoi. Tristan îl pîndi, ascuns de după un măr. Îl văzu ațîțindu-și copoi să scoată un mistreț dintr-un desiș. Dară mai înainte ca să-l fi urnit copoi din birlogul lui, stăpînul lor va fi fost rănit cu asemenea rană că nici un vraci nu se va învrednici să-l vindece. Cînd Denoalen ajunse lîngă el, Tristan își lepădă mantia, sări și se ridică în fața dușmanului său. Vinzătorul dădu să fugă ; în zadar, nici nu avu vreme să strige : „Mă rănești !“ Căzu de pe cal, Tristan îi reteză capul, tăie pletele care îi cădeau în jurul obrazului și le puse în cingătoare : vroia să le arate Izoldei spre a bucura inima iubitei sale. „Vai ! zicea el, ce se va fi făcut Gondoine ? A scăpat, de ce n-am putut să-i plătesc tot așa simbrie ?“

Își șterse spada, o puse la loc în teacă, tiră peste stîrv un trunchi de copac, și, lăsînd trupul însingerat, plecă cu cușma pe ureche, spre iubita lui.

La castelul din Tintagel, Gondoine ajunsesese înaintea lui : cățarat pe ferestruica de sus, el își infipsese nuiua de spin în perdea, dăduse la o parte o bucată din postav și privea prin încăperea așternută cu flori. La început nu-l văzu decît pe Périnis, apoi pe Brangien, mai ținînd încă în mîna pieptenele cu care pieptănase pe regina cu părul de aur.

Izolda intră și apoi Tristan. El duce într-o mină arcul lui de inimă de lemn cu două săgeți. În cealaltă ține niște plete lungi bărbătești.

Dădu drumul mantiei de pe el, și trupul lui mîndru se arată. Izolda-Cea-Bălae i se închină, și pe cînd se ridică iar, înălțîndu-și creștetul, văzu pe perdeă umbra capului lui Gondoine. Tristan îi zicea :

— Vezi tu aste preafrumoase plete ? Ale lui Denoalen sînt ! Te-am răzbunat. Nu are să mai cumpere și nici să vîndă de-acuma vreodată nici scut, nici sulită !

— Bine, stăpîne, dar încordează-ți arcul, rogu-te, aș vrea să văd dacă e ușor de întins.

Tristan îl întinse mirat, înțelegînd pe jumătate. Izolda luă una din cele două săgeți, o potrive, se uită dacă era întinsă coarda cum trebuia, și zise iute în șoaptă :

— Văd ceva ce nu îmi place. Ochește bine, Tristan !

El se așează pentru tragere, înălță capul și văzu pe partea de sus a perdelei, umbra capului lui Gondoine. „Dumnezeu își zise el, să călăuzească această săgeată !“ Grăi, se întoarse înspre perete și slobozi arcul. Săgeata cea lungă şuieră prin văzduh, nici șoimii, nici rîndunica nu zboară atîta de iute, crapă ochiul vînzătorului, străbate prin creier ca prin carnea unui măr, și se oprește, zbîrniind în oasele țestei. Fără un strigăt, Gondoine se prăbușește și cade într-un par.

Atuncea Izolda zise lui Tristan :

— Fugi acuma, dragul meu ! Vezi dar, mișeiilor îți știu ascunzătoarea ! Andret a rămas în viață, el o va destăinui regelui ; nu mai poți rămîne în pace în coliba pădurii ! Fugi, dragul meu ! Périnis-Cel-Credincios va ascunde leșul în pădure, așa încît regele nu va mai afla nimica. Însă tu, fugi din țara aceasta, pentru mîntuirea ta și a mea !

— Cum am să mai pot trăi ?

— Da, dragul meu Tristan, viețile noastre sînt împletite și țesute laolaltă. Și eu cum am să mai pot trăi ? Trupul îmi rămîne aicea, dar îmi iei cu tine inima.

— Izolda, draga mea, plec, nu știu în care țară. Dar dacă vreodată vedea-vei inelul de matostat verde, face-vei ce-ți voi fi cerut atuncea ?

— Da, și asta o știi, dacă văd cumva inelul de matostat verde, nici turn, nici cetate cît de tare, nici opreliște regească, nu mă vor împiedica de a îndeplini voia iubitului meu, de fi-va nebunie curată ori lucru înțelept.

— Iubito, Dumnezeuul născut la Bethleem să-ți ție seamă !

— Iubitule, Dumnezeu să te aibă în pază !

CLOPOȚELUL FERMECAT

*Ne membre vus, ma bele amie,
D'une petite druerie ? **

(La Folie Tristan)

Tristan căută adăpost în țara Galilor, pe pământul bunului duce Gilain. Ducele era tânăr, puternic și bun la suflet ; el îl primi ca pe un oaspete binevenit. Spre a-l cinsti și a-l desfăta nu-și cruță ostenelele, însă nici isprăvile de vitejie, nici petrecerile nu putură alina mihnirea lui Tristan.

Într-o zi, pe cînd stătea așezat alături de tinărul duce, inima lui era atît de îndurerată că suspină fără chiar de a-și da seama. Ducele, ca să-i amăgească amarul, porunci să se aducă la ei în cămară jocul lui cel mai plăcut, care prin vrăjitorie, în ceasurile triste, îi încintă ochii și inima. Pe o masă așternută cu o purpură frumoasă și bogată, fu așezat cățelul său Petit-Crû. Era un cîine fermecat : îl avea ducele din ostrovul Avallon ; o zîină i-l trimisese ca dar de dragoste. Nimenea nu i-ar putea arăta, prin cuvinte cît de meșteșugite, firea și frumusețea. Părul lui avea atîtea ape minunate și schimbăcioase că nimenea n-ar fi știut a spune de care culoare era ; gîtul lui părea mai întii alb ca neaua, spatele mai verde ca foaia de trifoi, o latură îi era roșie ca stacojul, cealaltă galbenă ca șofranul, burta o avea sinilie ca nu mai știu ce piatră scumpă ; dosul îi era trandafiriu ; însă, dacă te uitai la el mai multă vreme, toate acele culori jucau dinaintea ochilor și se preschimbau rînd pe rînd, albe și verzi, galbene și purpurii, închise și deschise. Pur-

* Nu-ți aduci aminte, frumoasa mea
De-o drăgălășenie mărunță ?
(Tristan Nebun)

ta la gît atîrnat de un lănţisor de aur, un clopoţel atîta de vesel, de limpede şi de blind că, ascultîndu-l inima lui Tristan se înduioşă, se împacă şi mîhnirea lui se topi. Nu îşi mai aduse aminte de atîtea amaruri îndurate pentru regină, căci- asemenea era puterea minunată a clopoţelului : inima, ascultîndu-i clinchetul cel dulce, limpede şi voios, uita de orice supărări. Şi pe cînd Tristan, mişcat de vrajă, mîngîia pe micul dobitoc fermecat care îi înlătura toată mîhnirea şi a cărui blană, la pipăit, părea mai dulce decît mătasea cea mai rară, el se gîndea că ar fi acesta un dar pentru Izolda. Însă ce să facă ? Ducelui Gilain Petit-Cru îi era mai presus de orice, şi nimenea nu l-ar fi căpătat de la el nici prin violenţie, nici prin rugă.

Intr-o zi, Tristan îi zise ducelui :

— Mărite duce, anume ce i-ai da aceluia ce ar scăpa pămîntul ţării tale de uriaşul Urgan-Cel-Păros, carele îţi ia tributuri atît de grele ?

— Într-adevăr, învingătorului i-aş da să aleagă din toate bogăţiile mele, pe aceea pe care ar socoti-o el mai de preţ, dar nu se va încumeta nimenea să-l înfrunte pe uriaş.

— Iată, cuvinte minunate, răspunse Tristan. Ci binele nu vine niciodată altfel într-o ţară decît prin fapte vitejeşti, şi, pentru tot aurul Paviei, nu m-aş lepăda de dorinţa de a-l înfrunta pe uriaş.

— Atuncea, zise ducele Gilain, Dumnezeu născut din Fecioară să te ajute şi să te păzească de moarte !

Tristan îl ajunse pe Urgan-Cel-Păros în sălaşul lui. Multă vreme se luptară cu îndîrjire. În sfîrşit vitejia fu mai tare decît puterea, şi spada sprintenă dovedi măciuca grea, şi Tristan învinse şi după ce reteză pumnul drept al uriaşului îl duse ducelui :

— Mărite duce, după făgăduinţă, dă-mi-l pe Petit-Crû, căţelul tău fermecat.

— Prietene, ce-mi ceri ? Lasă-mi-l şi ia mai bine pe surora mea şi cu jumătate din pămîntul stăpînit de mine.

— Mărite duce, surora ţi-e frumoasă şi frumoasă ţi-e şi stăpînirea ; dar spre a-ţi dobîndi căţelul vrăjit l-am înfruntat eu pe Urgan-Cel-Păros. Adu-ţi aminte de făgăduinţa ta !

— Ia-l atuncea : dar să știi că mi-ai răpit bucuria ochilor și veselia inimii !

Tristan incredință cățelul unui cîntăreț din Țara Galilor, înțelept și iscusit, carele îl duse din partea lui în Cornouailles. Cîntărețul sosi la Tintagel și îl înmină în taină lui Brangien. Regina se bucură mult, dădu ca răsplată zece mii de mărci de aur cîntărețului și îi spuse regelui că regina Irlandei, mama ei, îi trimisese acel dar de preț. Ea puse pe un meșter giuvaergiu să-i facă o cușcă scumpă, bătută cu aur și cu nestemate și peste tot locul unde se ducea, îl lua pe cățel în amintirea iubitului său. Și de cîte ori se uita la el mîhnirea, năduful, părerile de rău se ștergeau din inima ei.

Mai întîi nu pricepu minunea : dacă atîta dulceață afla în a se uita la el, era, gîndea ea, fiindcă îi venea de la Tristan : negreșit era gîndul iubitului său care îi adormea într-astfel supărarea. Însă, într-o bună zi cunoscu că era o vrajă și că numai clinchetul clopoțelului îi bucura inima.

„A, se gîndi ea, cade-se ca eu să am parte de ușurare în vreme ce Tristan este nefericit ? Ar fi putut păstra cățelul fermecat și uita într-astfel de orice durere ; prin curtenie aleasă plăcutu-i-a mai mult a mi-l trimete, dăruindu-mi mie bucuria lui și întorcîndu-se la amarul său. Nu se cade a fi așa, Tristan, vrei și eu să sufăr cît timp vei suferi tu !“

Luă clopoțelul vrăjit, sună din el încă o dată, îl desprinse încetișor, apoi prin fereastra deschisă, îl azvirli în mare.

IZOLDA-CEA-CU-MÎINILE-ALBE

*Ire de femme est a duter,
Mult s'en deit bien chascuns garder,
Cum de leger vient lur amur,
De leger revientlul haiür. **

(Thomas de Bretagne)

Iubiții nu puteau nici trăi nici muri unul fără celălalt. Despărțiți, nu era nici viața, nici moartea, ci viața și moartea totdeodată.

Pe cele mări, prin cele ostroave și prin cele țări, Tristan vru să fugă de restriștea sa. Veni din nou în Loonois, unde ducele Rohalt Păstrătorul-de-Credință își primi feciorul cu lacrimi de înduioșare; însă, neputînd răbda traiul în huzur pe pămîntul său, Tristan începu a rătăci prin cele ducate și rogate, în căutare de isprăvi de vitejie. Din Loonois în Frizia, din Frizia în Gavoia, din Țara Nemțească, în Țara Spaniolească, el sluji la mulți domni, duse la bun sfîrșit multe cuceriri. Vai ! vreme de doi ani nici o știre nu-i mai sosi din Cornouailles, nici un prieten, nici o solie.

Atuncea prinse a crede că Izolda nu-l mai iubea și că îl uitase.

Ci, se întîmplă, că într-o zi, călărind singur cu Govenal, intră pe pămîntul Bretaniei. Ei străbătură o cîmpie pustiită; peste tot ziduri dărîmate, sate bejenite, cîmpuri pîrjolate, și caii lor călcau tot în tăciuni și în cenușă. Pe cîmpul în pîrloagă Tristan se gîndi: „Sînt istovit și sătul. La ce-mi mai folosesc isprăvile vitejești? Iubirea

* Minia de muire-i de temut,
Bine păzească-se toți de ea,
Cum din puțin le vine dragostea
Din puțin le vine și ura.
(Thomas de Bretagne)

mea e departe, de ce n-a trimis după mine prin țările ce le cutreieram ? Nici o veste de la ea. La Tintagel, regele o preacinstește și o răsfătă ; ea huzurește. Negreșit, clopoțelul cățelului fărmeacă își îndeplinește bine vraja. Ea mă uită, și puțin îi mai pasă de dorurile și de bucuriile de odinioară, puțin îi mai pasă de sărmanul carele rătăcește prin pământul acesta cernit. La rîndul meu, nu voi uita niciodată pe aceea care mă uită ? Niciodată nu se va afla cine să-mi vindece rănila ?“

Vreme de două zile, Tristan și Gorvenal trecură prin cimpii și tîrguri fără de-a vedea țipenie de om, ori de coș, ori de ciine. În ziua a treia, la ceasul al nouălea, se apropiară de un deal, pe care se înălța un paraclis vechi și pe aproape sălașul unui schimnic. Schimnicul nu purta veșminte țesute, ci o piele de capră cu niște zdrențe de lînă pe spinare. Așternut în țărînă cu genunchii goi și cu coatele rupte, el se ruga Mariei Magdalena să-i dea în minte rugăciunile mintuitoare. Ură bun venit celor ce soséau, și pe cînd Gorvenal ducea caii să-i adăpostească, luă armele și zalele de pe Tristan, apoi aduse de mîncare. Nu le dădu bucate alese, ci apă de izvor și pîine frămîntată cu cenușă. După cină, înnoptîndu-se și stînd ei în jurul focului, Tristan întrebă care era pămîntul acela pus-tiit.

— Stăpîne, zise schimnicul, este țara Bretoniei, stăpînită de ducele Hoël. Era pînă dăunăzi o țară mîndră, bogată în pășuni și în ogoare, ici mori, colo meri, dincolo gospodării. Însă comitele Rioul de la Nantes a făcut stricăciuni mari, oamenii lui au pus foc pretutindenea, și au ridicat prăzi de peste tot locul, de s-au îmbogățit pe multă vreme, că așa este la război.

— Cuvioase, zise Tristan, de ce contele Rioul l-a prigonit astfel pe stăpînul vostru, Hoël ?

— Îți voi istorisi dar, boierule, temeiul războiului. Află că Rioul era în supușenia ducelui Hoël. Ci ducele are o fiică prea frumoasă între fiicele Domnilor celor mari și comitele Rioul o vroia de nevastă. Dară tatăl ei nu vroia a o da cuiva închinat lui, și comitele Rioul a încercat a o lua cu sila. Mulți Viteji au murit din cearta aceasta.

Tristan întrebă :

— Ducele Hoël își mai poate duce războiul ?

— Cu mare greutate, stăpine. Totuși castelul care i-a mai rămas, Carhaix, se mai ține încă, fiindcă zidurile lui sînt tari și tare este inima feciorului ducelui Hoël, Kaherdin, Viteazul Vitejilor. Însă vrăjmașul îi strînge și îi infometează : vor mai putea ei ține multă vreme ?

Tristan întrebă la ce depătare era castelul de la Carhaix.

— La jumătate de leghe numai.

Se despărțiră și merseră la culcare. Dimineța, după ce schimnicul sluji de utrenie și după ce împărțiră pîinea de orz și de cenușă, Tristan își luă rămas bun de la schimnic și purcese călare către Carhaix.

Cînd poposi la picioarele zidurilor închise, văzu un pîlc de oșteni în picioare pe drumul străjilor și întrebă de duce. Hoël se afla cu oștenii aceia, împreună cu feciorul său Kaherdin. El se arătă și Tristan îi zise :

— Eu sînt Tristan, rege peste Loonois și Marc, regele din Cornouailles îmi este unchi. Am aflat, Mărite Duce, că supușii tăi s-au răsculat și am venit să-ți aduc ajutorul meu.

— Vai, rege Tristan, vezi-ți de drum și Dumnezeu să te răsplătească ! Cum să te primim la noi ? Nu mai avem merinde : griu deloc, numai bob și orz ca să ne ținem sufletele.

— Ce-mi pasă ? zise Tristan. Am trăit în codru, doi ani, cu ierburi, cu rădăcini și cu vînat și să știți că mi se părea bun traiul acela. Poruncește să-mi deschidă poarta.

Kaherdin zise atuncea :

— Primește-l, tată, fiindcă are atîta virtute și atîta vitejie, ca să împartă cu noi bunele și relele.

Îl primiră cu cinste, Kaherdin își duse oaspetele să vadă zidurile cele tari și turnul de căpetenie, apărute bine cu metereze ștrașnice în care se adăposteau la pîndă arcașii. De pe ferăstruici îi arătă în cîmpic, mai departe, corturile întinse de ducele Riol. După ce se înapoiară la pragul castelului, Kaherdin îi zise lui Tristan :

— Acuma, cinstite prietene, să ne urcăm în sală, unde se află mama și cu surora mea.

Amîndoi ținîndu-se de mină intrară în cămara femeilor. Mama și fiica așezate pe un covor, împodobeau cu fir de aur o pinză de Anglia și cîntau un cîntec de dor : ele ziceau cum frumoasa Doette stă la umbra unui măcieș și îl adastă și îl dorește pe Doon, iubitul ei, carele într-atîta zăbovește. Tristan se închină lor și ele se închinară lui și amîndoi Vitejii se așezară lingă ele. Kaherdin, arătînd ghergheful la care lucra mama lui :

— Vezi, zise, cîstite prietene, ce îndemînatecă este mama : cum știe ea a împodobi patrafire și stole, ca să înzestreze cu ele mănăstirile sărace ! Și cum miinile surorii mele aleargă cu firul de aur pe mătasa albă ! Pe legea mea, surioară dragă, se vede că pe drept porți numele de Izolda-Cea-Cu-Miinile-Albe !

Atuncea Tristan, aflînd că o chema Izolda, surise și o privi mai cu duioșie.

Ci, comitele Riol își făcuse tabăra la jumătate leghe de Carhaix, și de multe zile oamenii ducelui Hoël nu se mai încumetau a trece de marginile castelului spre a se lupta cu el. Însă, de a doua zi, Tristan, Kaherdin și doisprezece Viteji tineri ieșiră din Carhaix cu platoșele puse, cu coifurile bine prinse, și călăriră pe subt niște brădet pînă în apropierea corturilor dușmane ; apoi, avîntîndu-se din ascunzătoarea de unde iscodiseră un timp, ei răpiră un șir de care ale comitelui Riol. Începînd din ziua aceea, schimbînd mereu șiretlicurile și vitejiile, ei îi răsturnau corturile rău păzite, îi jefuiau carele cu merinde, îi răneau și îi ucideau oamenii : și, niciodată nu se înapoiau la Carhaix fără pradă. Prin acestea, Tristan și Kaherdin începură a se apropia pînă ce își jurară prietenie și frăție de cruce. Niciodată nu își călcară acest legămînt, după cum povestea vă va istorisi mai la vale.

Ci, pe cînd se înapoiau din acele raite, tăinuind între ei de vitejie și de curtenie, adesea Kaherdin lăuda fața de scumpul său tovarăș pe surora lui, Izolda-Cea-Cu-Miinile-Albe, cea frumoasă și neprihănită.

Într-o dimineată, pe la răsăritul soarelui, un străjer cobori în grabă din turn și fugi prin săli strigînd :

— Ei, seniori, destul cu somnul ! Scu!ți-vă, Riol vine să ia cetatea !

Vitejii și țîrgoveții își luară armele și își puseră zalele și dară fuga la ziduri ; ei văzură, în cîmpie, lucind coifurile și fluturînd steagurile de mătase și toată oastea lui Riol care înainta în alai frumos rînduit. Ducele Hoël și cu Kaherdin desfășurară numaidecît dinaintea porților cetele lor de Viteji. Ajunși la o bătaie de arc, ei dădură pînteni cailor, cu sulile plecate și săgețile cădeau peste ei ca ploaia lui April.

Însă Tristan își luă armele și se pregătea la rîndul său cu acei pe cari straja îi trezise mai la urmă. El își încheie nasturii, își petrece tunica, își pune apărătorile de piele de la fluierile picioarelor și pîntenii de aur, își îmbracă zalele, își prinde coiful de ele ; încalecă, dă pînteni calului pînă în cîmpie și se arată, cu scutul pe piept, strigînd : „Carhaix !“

La timp sosise : oamenii lui Hoël și dădeau îndărăt către castel. Atuncea să fi văzut vîlmășagul cailor doborîți și al oștenilor răniți, loviturile date de Vitejii tineri, și iarba cum sîngera sub pașii lor. În fața tuturor, Kaherdin se opri mîndru, văzînd ivindu-se împotriva lor pe un senior viteaz, pe fratele comitelui Riol. Amîndoi se izbiră cu sulile în bătaie. Cel din Nantes o frînse pe a sa fără a-l clinti pe Kaherdin carele dintr-o lovitură meșteșugită sfărîmă scutul potrivnicului său și îi înfipse în coastă fierul negru pînă la steguleț. Scos din șea Viteazul dădu drumul scărilor și căzu.

La strigătul fratelui său, ducele Riol se avîntă împotriva lui Kaherdin, lăsînd frîul slobod pe gîtul calului. Însă Tristan îi tăie calea. Cînd se izbiră, sulița lui Tristan se rupse în pumn și cea a lui Riol întîlnind pieptul calului dușman pătrunse în carne și îl întinse mort pe paște. Tristan sări iute în picioare, cu spada ascuțită în mînă.

— Mișelule ! zise el, moarte rușinoasă cui lasă stăpînul ca să ucidă calul ! Nu vei ieși viu din astă luptă !

— Eu zic că minți ! răspunse Riol, împingîndu-și calul asupra lui.

Însă Tristan se feri, și înălțînd brațul, repezi cu putere latul spadei sale peste coiful lui Riol, și cercul coifului se clinti și apărătoarea de nas căzu. Sulița alunecă

de pe umărul Viteazului lovind în coasta calului, care șovăi o dată și se prăbuși la rîndul său. Riol izbuti a se dezbăra de cal și se ridică ; în picioare acuma amîndoi, cu scuturile găurite și sparte, cu zalele și ele greu încercate, se măsoară unul cu altul ; Tristan îl lovește pe Riol peste vîrfurile coifului. Coiful se descercuește iar și sub greutatea izbiturii boierul cade în genunchi și în mîini.

— Ridică-te dacă poți, îi strigă Tristan, într-un ceas rău ai venit aicea la luptă, moartea ți s-a tras !

Riol se ridică iar în picioare, dar Tristan îl doboară din nou dintr-o lovitură care îi frînge în două coiful, și îi lasă creștetul descoperit. Riol ceru îndurare și cruțarea vieții, și Tristan îi primi spada. El o luă la timp, căci din toate părțile cei din Nantes se năpusteau într-ajutorul stăpînului lor. Însă acesta se și dăduse prins.

Riol făgădui de a se duce singur în prinsoarea ducelui Hoël, de a-i jura din nou supunere și credință, de a face la loc tîrgurile și satele arse. Din porunca lui, bătălia se potoli și oastea lui se depărtă.

După ce învingătorii se înapoiară la Carhaix, Kaherdin îi zise tatălui său :

— Tată, cheamă-l pe Tristan și oprește-l pe lîngă tine ; nu este mai mare Viteaz ca el, și țara ta are nevoie de un senior atît de temut.

Sfătuindu-se cu oamenii săi, ducele Hoël îl chemă pe Tristan :

— Prietene, nu te pot îndrăgi îndeajuns, căci mi-ai scăpat moșia. Vreau deci să mă plătesc față de tine. Fiica mea İzolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe este din sămînță de duci, de regi și de regine. Ia-o, ți-o dau.

— Mărite Duce, o iau, zise Tristan.

A, de ce a rostit el cuvîntul acela ? Căci, dintr-acel cuvînt muri.

Au hotărît ziua și sorocul cuvenit. Ducele vine cu prietenii săi și Tristan cu ai lui. Duhovnicul slujește. În fața tuturor, la ușa mănăstirii, după legea sfîntă a bisericii, Tristan se însoară cu İzolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe. Nunta fu măreață și îmbelșugată. Însă la căderea nopții, pe cînd oamenii lui Tristan îl dezbrăcau, se întîmplă că scoțînd o

mîneacă prea strîmtă, inelul de matostat verde căzu, inelul Izoldei-Cea-Bălaie. El sună argintiu pe lespezi.

Tristan se uită și vede. Atuncea dragostea lui cea veche se trezește și Tristan își cunoaște nemernicia.

Își aduce aminte de ziua cînd Izolda-Cea-Bălaie îi dăduse inelul acela ; era în codrul, în care, pentru el, dusesese ea aprigul trai. Și culcat alături de cealaltă Izoldă, el văzu iar coliba din codrul Moroïs. Prin ce pierdere de minți își învinovățise el în inima lui, iubita de trădare ? Nu, ea îndura ca înainte pentru el tot amarul și singur el o trădase.

Însă îi era milă și de Izolda soția lui, cea frumoasă și neprihănită. Amîndouă Izoldele îl iubiseră într-un ceas rău. Amîndorura le jurase credință mincinoasă.

Totuși, Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe, se mira de a-l auzi suspinînd, întins alături de ea. Cam rușinată, îi zise în sfîrșit :

— Stăpîne drag, greșitu-ți-am cu ceva ? De ce nu mă săruți nici o singură dată ? Spune-mi, ca să-mi cunosc vina, și mă voi îndrepta dacă îmi stă în putință.

— Prietenă, zise Tristan, nu te mînia, însă am făcut un legămînt. Odinioară, în altă țară, am înfruntat un balaur și era să pier, cînd mi-am adus aminte de Maica Domnului ; i-am făgăduit că, scăpat cu ajutorul ei, dacă îmi voi lua soție, vreme de un an întreg mă voi feri de a o îmbrățișa ori de a mă atinge de ea.

— Fie deci, zise Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe, voi răbda liniștită.

Însă cînd slujitoarele, a doua zi de dimineață îi potriviră marama femeii măritate, ea zîmbi cu amărăciune, și se gîndi că n-avea nicidecum dreptul la atare podoabă.

KAHERDIN

*La dame chante dulcement,
Sa voiz acorde a l'estrument.
Le mains sont belles, li lais bons,
Dulce la voir et bas li tons.**

(Thomas)

Peste citeva zile, ducele Hoël, senesalul său și cu toți gonacii, Tristan, Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe și Kaherdin ieșiră împreună din castel ca să vîneze în codru. Pe un drumeag strîmt Tristan călărea la stînga lui Kaherdin, carele cu mîna dreaptă ținea de frîu calul Izoldei-Cea-Cu-Mîinile-Albe. Iar calul călcă într-un ochi de apă. Copita lui asvîrli apa în sus pe subț veșmintele Izoldei, care fu udată toată și simți răcoreala apei pînă mai sus de genunchi. Ea scoase un țipăt ușor, și dînd dintr-o dată pîneni calului, îl împinse înainte rîzînd atît de tare și de lămurit încît Kaherdin, zorind după ea și ajungînd-o, o întrebă :

— Surioară dragă, de ce rîzi ?

— De un gînd ce mi-a venit, frățioare. Cînd apa din băltoacă a sărit la mine i-am zis : „Apă, ești mai îndrăzneată de cît a fost vreodată Tristan cel îndrăzneț !“ De aceea am rîs. Dar și așa, frățioare, am vorbit prea mult și mă căiesc.

Kaherdin, mirat, stărui atîta că pînă la urmă ea îi spuse adevărul despre nunta ei. Atuncea Tristan îi ajunse și tustrei călărîră pe tăcute pînă la căsuța de vînă-

* Ci Doamna cîntă blind
Își potrivește glasul cu struna ;
Mîinile îi sînt frumoase și cîntecul bun,
Glasul dulce și potolit.
(Thomas)

toare. Acolo, Kaherdin chemă de o parte pe Tristan și îi zise :

— Rege Tristan, surora mea, adinioarea mi-a mărturisit adevărul despre căsătoria ei. Te socoteam la un fel cu noi și tovarăș bun. Dar te-ai purtat cu strîmbătate și mi-ai făcut neamul de ocară. Pe viitor, dacă nu te porți drept, află că va trebui să te lupți împotriva mea.

Tristan îi răspunse :

— Da, am venit printre voi, spre nefericirea voastră. Însă află jalea inimii mele, prietene, frate și tovarășe drag, și poate inima ta se va împăca. Află că, spre chinul meu, am pe altă Izoldă, mai frumoasă ca toate femeile, care a suferit și suferă pentru mine multe amaruri. Negreșit, surora ta mă iubește și mă preacinstește, însă, din dragoste pentru mine, cealaltă Izoldă se poartă mai cinstit încă decît surora ta față de mine, cu un ciine, dar de-al meu. Vino, să lăsăm vînătoarea acum, mergi cu mine unde te voi duce ; îți voi istorisi cazna vieții mele.

Tristan întoarse calul și îi dădu pîteni. Kaherdin împinse pe al său pe urma lui. Fără a rosti vreun cuvînt, ei călăriră întins pînă în inima pădurii. Acolo, Tristan își destăinuia viața lui Kaherdin. Îi istorisi cum pe mare sorbise iubirea și moartea : îi istorisi de vînzarea curtenilor și a piticului, de regina mînată la rug, lepădată leproșilor și de dragostea lor din codrul sălbatec ; de cum o dăduse îndărăt regelui Marc, și de cum, fugind de ea, vroise a iubi pe Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe ; și cum știa de acum înainte că nu mai putea nici trăi, nici muri fără regina lui.

Kaherdin tace și se minunează. El simte minia din el, cum fără voie se potolește.

— Prietene, zise el pînă la urmă, aud cuvinte de minune, și mi-ai înduișat inima căci ai trecut prin asemenea cumpene, de care Dumnezeu să ne păzească pe fiecare, bărbat ori femeie ! Să ne înapoiem la Carhaix, peste trei zile, dacă pot, îți voi spune gîndul meu.

În cămara ei, la Tintagel, Izolda-Cea-Bălaie suspină după Tristan, pe carele îl dorește și-l cheamă. A-l iubi

mereu, n-are alt gînd, altă nădejde, altă vrere. În el este dorul ei tot, și de doi ani nu mai știe nimica de el. Unde să fie ? În care țară ? Va mai fi trăind oare ?

În camera ei Izolda-Cea-Bălaie stă așezată și cîntă un cîntec de lume. Ea zice cum Guron a fost prins și ucis din pricina dragostei față de aceea pe care o iubea mai presus de orice, și cum prin vicleșug bărbatul dădu soției sale inima lui Guron să o mănince și durerea acesteia.

Regina cîntă duios ; ea își potrivește glasul cu harpa. Mîinile îi sînt frumoase, cîntecul e bun, glasul scăzut și duios.

Dar iată că sosește Kariado, senior bogat dintr-un ostrov îndepărtat. Venise la Tintagel spre a curta pe regina și de mai multe ori de la plecarea lui Tristan îi vorbise de dragoste. Însă regina nu-l lua în seamă, socotind nebunie vorbele lui. Era chipeș, viteaz, mîndru și trufaș, cu spor la limbă, dar era mai la locul lui în cămările femeilor decît pe cîmpul de bătălie. El o află pe Izolda care își cînta cîntecul și îi zise rîzînd :

— Doamna mea, ce cîntec trist, trist ca al cucuvelei, ai mai scos. Nu se zice oare că ea cîntă ca să vestească moartea ? Moartea mea negreșit o vestește cîntecul tău ; căci eu mor de dragoste după tine !

— Fie, îi zise Izolda. Mă învoiesc, cîntecul înseamnă moartea Domniei-Tale, căci niciodată n-ai venit aicea fără vreo veste dureroasă. Domnia-Ta ai fost mereu cucuvea și huhurez la clevetit pe Tristan. Astăzi ce veste rea îmi mai îndrugi ?

Kariado îi răspunse :

— Mărită Doamnă, ești miniată, și nu prea știu de ce ; însă nebun ar fi cui i-ar păsa de zisele Domniei-Tale. Orice ar fi să fie cu moartea ce îmi prevestește cucuveaua, iată știrea cea nefericită pe care ți-o aduce huhurezul : Tristan, prietenul Domniei-Tale, este pierdut pentru Măria-Ta, regină Izolda. A luat nevastă în altă țară. Pe viitor vei putea să-ți muți gîndul aiurea, căci îți disprețuiește dragostea. A luat de nevastă cu mare cinste pe Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe, fiica ducelelui Breitaniei.

Kariado pleacă supărat, Izolda-Cea-Bălaie lasă capul în jos și începe a plînge.

A treia zi, Kaherdin îl chemă pe Tristan :

— Prietene, am chibzuit în inima mea. Da, dacă mi-ai spus adevărat, traiul pe care îl duci la noi aici este nesăbuință și nebunie, și nimica bun nu poate veni de la el, nici pentru tine, nici pentru surora mea, Izolda-Cea-Cu-Miinile-Albe. Așadar, ascultă-mi cuvîntul. Vom pluti împreună spre Tintagel ; o vei vedea din nou pe regină, și vei afla în chip doveditor dacă ei îi pare rău după tine și dacă îți păstrează credință. Iară, dacă te va fi uitat cumva, atuncea poate vei îndrăgi-o pe surora mea Izolda, cea neprihănită și frumoasă. Eu voi merge acolo cu tine ; nu-ți sînt de o seamă și tovarășul tău ?

— Frate, grăi Tristan, bine zice-se : „Inima unui om face cît aurul unei țări“.

Curînd Tristan și Kaherdin luară toiagul și mantia peregrinilor, ca și cum ar fi plecat a se închina sfintelor moaște de prin cele țări străine. Își luară bun-rămas de la ducele Hoël. Tristan se însoțea numai cu Gorvenal și Kaherdin cu un singur scutier. În taină ei gătiră o corabie și tuspătru plutiră către Cornouailles.

Vîntul le fu ușor și prielnic încît ei coborîră la țărm într-o dimineată înainte de răsăritul soarelui, la loc ferit și pustiu, învecinat cu castelul de la Lidan. Acolo, negreșit, bunul seneșal avea să-i găzduiască pricepîndu-se a le tainui venirea.

În zori, cei patru soți urcau către Lidan, cînd văzură venind în spatele lor pe un bărbat carele mergea pe același drum, cu calul la pas. Se ascuseră pe subt pădure, iar călărețul trecu fără a-i vedea căci moțăia în șea. Tristan îl cunoscuse.

— Frate, îi zise el lui Kaherdin, este chiar Dinas de Lidan. Negreșit că vine de la iubita lui și mai visează încă la ea ; ar fi lipsă de curtenie de a-l trezi, ci tu urmează-mă de departe.

Ajunse pe Dinas, luă binișor calul de frîu și umblă fără zgomot alături cu el. În sfîrșit o poticneală de-a calului îl deșteptă pe somnoros. El deschide ochii, îl vede pe Tristan, stă la îndoială :

— Tu ești, tu ești, Tristan ! Dumnezeu să binecuvînteze ceasul acesta în care te văd din nou : atîta vreme l-am așteptat !

— Prietene, Dumnezeu să te ajute ! Ce vești îmi dai despre regină ?

— Vai ! Aspre vești. Regele o iubește și îi face toate voile ; însă de la destărarea ta lîncezește și jelește după tine. A, de ce te-ai întors lîngă ea ? Oare cauți moartea ta și a ei ? Tristan, fie-ți milă de regină, nu-i strica liniștea.

— Prietene, zise Tristan, dă-mi un dar : ascunde-mă la Lidan, du-i solia mea și ajută-mă să o mai văd o dată, o singură dată.

Dinas răspunse :

— Mi-e milă de Doamna noastră, nu vreau să-ți duc solia decît dacă voi ști că ți-a rămas dragă mai presus de toate femeile.

— A, seniore, spune-i că mi-a rămas dragă mai presus de toate femeile, și adevărat va fi !

— Așadar, urmează-mă, Tristan. Te voi ajuta în strîmtoarea ta.

La Lidan, seneșalul îi găzdui pe Tristan, pe Gorvenal, pe Kaherdin și pe scutierul său, și după ce Tristan îi istorisi de-a fir a păr cîte i se întîmplaseră în anii din urmă, Dinas se duse la Tintagel după vești de la Curte. Află că peste trei zile regina Izolda, Regele Marc cu toată Curtea, cu toți scutierii și cu toți gonacii aveau să părăsească Tintagel spre a poposi la Castelul de la Lunca Albă, unde vînători mari erau puse la cale. Atuncea Tristan încredință seneșalului inelul său de matostat verde și cu solia ce avea de dus reginei.

DINAS DE LIDAN

*„Bele amie, si est de nus ;
Ne vus sans mei, ne jo sans vus.” **

(Marie de France)

Dinas se înapoie aşadar la Tintagel, urcă treptele şi intră în sală. Subt baldachin regele Marc şi Izolda-Cea-Bălaie stăteau şi jucau şah. Dinas şezu pe un scăunel lângă regină, ca şi cum s-ar fi uitat la joc, şi de două ori, prefăcîndu-se a-i arăta cum să joace, îşi puse mîna pe tabla de şah : a doua dată, Izolda cunoscuse inelul de matostat din degetul lui. Atîncea nu mai vru să joace. atinse uşor braţul lui Dinas, în aşa fel că mai mulţi pioni căzură învălmăşiţi.

— Uite, seneşale, zise ea, mi-ai încurcat jocul, şi încă în aşa chip, că nu mai putem juca înainte.

Marc părăseşte sala, Izolda se duce în cămară la ea şi trimite după seneşal :

— Prietene, ai o solie de la Tristan ?

— Da, Măria-Ta, este la Lidan, ascuns la mine în castel.

— Adevărat că şi-a luat nevasta în Bretania ?

— Mărită Doamnă, ţi s-a spus adevărul. Însă el se juruieşte că nu te-a trădat nicidecum ; că nici o zi nu a încetat de-a te iubi mai presus de orice femeie ; că va muri, dacă nu te va mai vedea o dată cel puţin ; el îţi cere să primeşti a-l întâlni după făgăduiala pe care i-ai făcut-o în cea din urmă zi cînd a vorbit cu tine.

* Frumoasa mea, aşa e cu noi ;
Nici tu fără mine, nici eu fără tine.
(Marie de France)

Regina tăcu o bucată de vreme, cu gîndul la cealaltă Izolda. În sfîrșit răspunse :

— Da, în cea din urmă zi cînd a vorbit cu mine, i-am zis, mi-aduc aminte : „Dacă vreodată mai văd inelul de matostat verde, nici turn, nici cetate întărită, nici opreliște regească nu mă vor împiedica de a face voia iubitului meu, de fi-va nebulie curată ori lucru înțelept.“

— Măria-Ta peste două zile, Curtea trebuie să părăsească Tintagel spre a se duce la Lunca Albă ; Tristan îți dă de știre, că va sta ascuns pe drum, într-un tufiș de mărăcini. Te roagă să te milostivești de el.

— Am zis, nici turn, nici cetate cît de tare, nu mă vor împiedica de a face voia iubitului meu.

A treia zi, pe cînd toată Curtea lui Marc se pregătea să plece din Tintagel, Tristan și Gorvenal, Kaherdin și scutierul sau își puseră zalele, își luară spadele și scuturile și, pe cărări tănuite, apucaură calea locului hotărît. Prin pădure, două drumuri duceau la Lunca Albă : unul frumos și bine pietruit pe unde avea să treacă alaiul, celălalt în stare proastă și părăsit. Tristan și Kaherdin lăsară pe acesta din urmă pe scutierii lor ca să-i aștepte acolo, păzindu-le caii și scuturile. Ei înșiși se strecurară în hățiș, spre a se ascunde în tufe. Dinaintea hățișului, pe drumul mare Tristan puse o rămurea de alun pe care se încolăcea un fir de carpen alb.

Peste puțin alaiul se ivi pe drum. Mai întîi aliotmanul regelui Marc. Vin frumos rînduiți sameșii și ținecarii, bucătarii și paharnicii, vin duhovnicii și vin gonacii, mîinînd copoii și ogarii, apoi păsărarii ținînd șoimii pe pumnul drept și apoi Vitejii și seniorii ; merg domol, doi cite doi, chipeși la vedere, pe cai cu șei și friie scumpe, de catifea presărată cu aurituri. Apoi trecu regele Marc și Kaherdin se minună văzînd pe apropiații lui, cite doi de-a dreapta, și cite doi de-a stînga, înveșmîntați cu toții în țesături de aur sau de stacoj.

Iată că înaintează și alaiul reginei. Spălătoresele și fetele în casă merg în frunte, pe urmă nevestele și fiicele nobililor mari și mici. Ele trecuna cite una, fiecare în-

soțită de cite, un viteaz tînăr. În sfîrșit se apropie un cal sireap călărit de femeia cea mai frumoasă văzută de ochii lui Kaherdin, ea e bine făcută la trup și la chip, cu șoldurile puțin cam joase, cu sprîncenile frumos arcuite, cu ochii rîzători, cu dinții mărunți, e înveșmîntată într-o rochie de mătase roșie, o plasă subțire de fir de aur cu pietre scumpe îi împodobesc creștetul.

— Regina e, zice Kaherdin în șoaptă.

— Regina ? zise Tristan, nu, este Camille, slujitoarea ei.

Atuncea se arată pe un cal sur o altă domnișoară, mai albă ca neaua în Făurar, mai mult roșie decît rumenă la față, ochii limpezi îi sclipesc ca steaua în fîntînă.

— Acum o văd, e regina ! zise Kaherdin.

— Ei nu, zise Tristan este Brangien-Cea-Credincioasă !

Ci drumul se luminează dintr-odată, ca și cum soarele ar fi năpădit prin frunzișul copacilor bătrîni, și Izolda-Cea-Bălaie se arată. Ducele Andret, bătu-l-ar Dumnezeu, călărea de-a dreapta ei.

În acea clipă se înălțară din stufiș ciripituri de pitulice și de ciocîrlie, și Tristan cuprindea în ele toată dragostea lui. Regina a înțeles semnul dat de iubitul ei. Ia aminte la rămureaua de alun de pe jos pe care se încolăcește strîns un fir de carpen alb, și se gîndește în inima ei : „Așa-i cu noi, iubitele, nici tu fără mine, nici eu fără tine.“ Își oprește calul, descalecă, se duce la o iapă care căra o cușcă împodobită cu pietre scumpe ; acolo, pe un covoraș de purpură, era culcat cățelul Petit-Crû : ea îl ia în brațe, îl alintă cu mîna, îl mîngîie cu mantia ei de cacom, se joacă cu el în tot felul. Apoi, punîndu-l la loc în cușcă se întoarce către tufișul de mărăcini și zice cu glas tare :

— Voi, păsărelelor de aicea din crîng, care m-ați bucurat cu cîntecele voastre, vă tocnesc pentru mine. În vreme ce stăpînul meu Marc va călători pînă la Lunca Albă, eu voi trage la castelul meu de la Saint-Lubin. Păsărelelor, însoțiți-mă pînă acolo ; astă-seară vă voi răsplăti cu dărnicie ca pe niște cîntăreți faimoși.

Tristan ia aminte la cuvintele acestea și se bucură. Însă, de pe acuma, Andret-Cel-Mișel, intrase la bănuieli. El ajută pe regina să se urce în șea, încălecă din nou, și alaiul se depărtează.

Ci, ascultați o întâmplare prea nefericită. În vreme ce trecea alaiul regesc, dincolo, pe celălalt drum, unde Gorvenal și cu scutierul lui Kaherdin păzeau caii stăpînilor, se ivi un Viteaz înarmat, anume Bléhéri. Îl cunoscuse de departe pe Gorvenal și scutul lui Tristan : „Ce-mi văzură ochii ? se gîndi el ; este Gorvenal și celălalt, Tristan, el însuși“. Dădu pîteni calului către ei și strigă „Tristan !“ Ci pe dată cei doi scutieri își întoarseră caii și fugiră. Bléhéri, avîntat în urmărirea lor, striga mereu :

— Tristan, oprește-te, rogu-te, în numele vitejiei tale. Dar scutierii nu se uitară îndărăt. Atuncea Bléhéri strigă :

— Tristan, oprește-te, rogu-te în numele Izoldei-Cea-Bălaie !

De trei ori strigă el după fugari în numele Izoldei-Cea-Bălaie. În zadar, ei se făcură nevăzuți, și Bléhéri nu putu ajunge decît pe unul din caii lor pe care îl luă ca pradă. Sosi la castelul din Saint-Lubin puțin după venirea reginei. Și aflînd-o singură, îi zise :

— Măria-Ta Doamnă, Tristan e în țară. L-am văzut pe drumeagul părăsit de la Tintagel. A luat-o la fugă De trei ori i-am strigat să stea, rugîndu-l în numele Izoldei-Cea-Bălaie dar i se făcuse frică, n-a îndrăznit să mă aștepte.

— Seniore, rostești minciună și nesăbuintă, cum să fie Tristan în țară ? Cum să fugă el dinaintea Domniei Tale ? Cum să nu se fi oprit dacă va fi fost rugat în numele meu ?

— Totuși, Măria-Ta Doamnă, l-am văzut ca dovadă că i-am luat unul din cai. Poți să-l vezi gata înșăuat, colo pe arie.

Însă Bléhéri o văzu pe regină, mînioasă. Fu îndurerat de aceasta, căci îi iubea pe Tristan și pe regină. El se duse pîrîndu-i rău de cele ce istorisise.

Atuncea, Izolda plînsese și zise : „Nefericita de mine ! Am trăit prea mult, fiindcă am ajuns să văd ziua în care

Tristan își rîde de mine și mă înjosește ! Odinioară, rugat în numele meu, ce dușman n-ar fi înfruntat ? El e viteaz, dacă deci a fugit dinaintea lui Bléhéri, dacă n-a vroit a se opri fiind rugat în numele iubitei lui, ei, aceasta înseamnă că cealaltă Izolda îl stăpînește ! De ce s-a mai întors aicea ? M-a trădat, ba chiar și-a ris de numele meu. Nu erau îndeajuns chinurile mele cele vechi ? Dacă-se deci îndărăt, înjosit la rîndul lui, la Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe !“

Chemă pe Périnis-Cel-Credincios, și îi istorisi cele spuse de Bléhéri. Mai adăugă :

— Prietene, caută-l pe Tristan, pe drumeagul părăsit care mîină de la Tintagel la Saint-Lubin. Îi vei zice că nu mă închin lui, și că să nu se încumete a se apropia de mine căci voi pune să-l alunge paznicii și rîndașii.

Périnis plecă în căutare pînă ce îi află pe Tristan și pe Kaherdin. El le duse solia reginei.

— Frate, strigă Tristan, ce-ai zis oare ? Cum să fi fugit dinaintea lui Bléhéri, fiindcă vezi că nici nu avem caii noștri cu noi ? Gorvenal și cu celălalt scutier îi păzeau, nu i-am aflat la locul hotărît și îi căutăm încă.

În clipa aceea se înapoiară Gorvenal și cu scutierul lui Kaherdin ; ei își istorisiră pățania.

— Périnis, prietene drag, zise Tristan, întoarce-te grabnic la stăpîna ta. Spune-i că mă închin ei cu dragoste, și că nu mi-am călcat credința pe care i-o datoram ; că mi-e dragă mai presus de orice femeie din lume, spune-i să te trimeată din nou la mine cu iertarea ei, voi aștepta aicea înapoierea ta.

Périnis se întoarce deci la regină și îi istorisi ce văzuse și ce auzise. Însă ea nu-l crezu :

— A. Périnis, erai supusul și omul meu de credință și tatăl meu te sortise de copil, să mă slujești. Însă Tristan vrăjitorul te-a cîștigat cu amăgirile și cu darurile lui. Tu de asemenea m-ai trădat, pleacă !

Périnis îngenunchie în fața ei :

— Stăpînă, aud vorbe aspre. Niciodată în viața mea n-am avut o mai mare mîhnire. De mine însă prea puțin îmi pasă ; mă doare de tine, stăpînă, că aduci asemenea

ocară stăpînului meu Tristan, și prea tîrziu fi-va cînd îți va părea rău.

— Pleacă, nu te cred ! Și tu, Périnis, Périnis-Cel-Credincios m-ai trădat !

Tristan așteptă mult venirea lui Périnis cu iertarea reginei. Périnis nu veni.

Dimineața, Tristan se înveșmîntă cu o mantie zdrențaroasă. Își sulemenește obrazul pe alocuri cu roșu și cu o fiertură de nucă, așa că ajunge a semăna cu un bolnav ros de lepră. Ia în mină o strachină de lemn vărgat, pentru strins pomeni, și cu hîriitoarea cu care leproșii toacă spre a vesti apropierea lor molipsitoare.

Pătrunde pe ulițele din Saint-Lubin și cu glas prefăcut cerșește de la toată lumea. Va putea oare numai zări pe regină ?

Ea iese în sfîrșit din castel ; Brangien și cu femeile ei, slujitorii și paznici o însoțesc. Ea se îndreaptă către biserică. Leprosul se ține de alai, își bate toaca și se milogește cu glas jalnic.

— Mărită-Doamnă, fie-ți milă de mine și ajută-mă, nu știi cît de sărman sînt !

Însă regina cheamă pe slujitori și pe paznici :

— Alungați-l pe acest lepros ! le zise.

Slujitorii îl îmbrîncesc, îl lovesc. El se împotrivește și strigă :

— Măria-Ta ! Fie-ți milă !

Atuncea Izolda începu a rîde. Risul ei mai răsuna încă pe cînd pătrundea în biserică. Auzind-o rîzînd leprosul plecă. Regina făcu cîțiva pași în biserică, apoi picioarele n-o mai ținură, căzu cu capul de pămînt și cu brațele în cruce.

În aceeași zi, Tristan își luă rămas bun de la Dinas, deznădăjduit într-atîta că părea a-și fi pierdut mințile, și corabia lui se îndreptă înspre Bretania.

Vai ! În curînd reginei îi păru rău. Cînd află de la Dinas de Lidan că Tristan plecase atîta de îndurerat, ea începu a crede că Périnis îi spusese adevărat ; că Tristan

nu fugise la chemarea numelui ei și că ea îl alungase pe nedrept. „Ce ! se gîndea ea, te-am izgonit pe tine, Tristan, iubitul meu ! Mă urăști de-acuma înainte și niciodată n-am să te mai văd. Niciodată nu vei afla, nici de adîncă mea părere de rău, nici de pedeapsa ce vreau să-mi dau ca dovadă pentru tine de muștrările mele de cuget !“

Din ziua aceea, spre a se pedepsi de greșeala și de nebunia sa, Izolda-Cea-Bălaie puse pe pielea ei gîngașă numai cămăși aspre de păr de capră, care o rodeau cumplit și pe care le purta mereu ca ispășire.

TRISTAN MĂSCĂRICI (NEBUN)

*El beivre fu la nostre mort **

(Thomas)

Tristan revăzu Bretania, Carhaix, pe ducele Hoël și pe soția lui, Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe. Toți îl primiră cu drag, însă Izolda-Cea-Bălaie îl gonise; nimic nu-i mai era nimic. Multă vreme tînji departe de ea, apoi într-o zi se gîndi că vroia să o mai vadă o dată, chiar de-ar pune iarăși paznicii și slugile să-l bată cu rușine. Departe de ea, știa moartea lui neapărată și apropiată; mai bine să moară dintr-o dată, decît cu încetul, zi cu zi. Cine trăiește în durere este asemenea unui mort. Tristan dorește moartea; dar cel puțin să afle regina că va fi murit din dragoste pentru ea; să afle, și moartea îi va fi ușoră.

Plecă de la Carhaix, fără a da de veste nimănui, nici rudelor, nici prietenilor, nici măcar lui Kaherdin, dragului său prieten. Plecă în straie ponosite, pe jos; căci nimenea nu ia seama la calicii de pe drumul mare. Merse pînă ajunse la țarmul mării.

În port, o corabie frunțasă de neguțători se călătorea; corăbierii tocmai întindeau pînzele și ridicau ancora ca să pornească în larg.

— Dumnezeu să vă păzească, jupînilor, și să vă dea călătorie norocoasă! Încotro pleca-veți?

— Către Tintagel.

— Către Tintagel. A, jupînilor, luați-mă și pe mine!

Se urcă pe corabie. Un vînt prielnic umfla pînza, corabia alerga pe valuri. Cinci nopți și cinci zile au plutit

* Băutura fu a noastră moarte.
(Thomas)

drept spre Cornouailles și într-a șasea zi lăsară ancora în portul de la Tintagel.

Dincolo de port, castelul se înălța pe mare, bine ferecat de toate părțile, nu puteai ajunge înăuntru decît printr-o singură poartă de fier, și doi străjeri încercați o păzeau și ziua și noaptea. Cum să pătrundă el acolo ?

Tristan coborî de pe corabie și se așeză pe țărm. Află de la un trecător că Marc era la castel și că venise ca să ție o adunare mare la Curte.

— Dar unde se află regina ? Și Brangien, prea frumoasa ei slujitoare ?

— Ele sînt tot la Tintagel, și de curînd le-am văzut. Regina Izolda părea mohorîtă, cum este ea de obicei.

Auzind numele Izoldei, Tristan suspină și se gîndi, că nici prin vicleșug, nici prin vitejie nu ar izbuti să o vadă pe Izolda ; căci regele Marc l-ar omorî...

„Dar ce-mi pasă dacă m-ar omorî ? Izolda, nu trebuie să mor din dragoste pentru tine ? Și ce alta fac, zi cu zi, decît să mor ? Dar tu, Izolda, dacă totuși m-ai ști aicea, te-ai îndupleca numai să vorbești cu iubitul tău ? Nu ai pune străjile să mă alunge ? Da, voi încerca un vicleșug... Mă voi preface în măscărici și în nebun de Curte, și nebunia aceasta va fi cumințenia mea. Unul mă va crede prostit de tot, carele fi-va mai puțin înțelept ca mine, altul mă va lua de nebun adevărat, carele la el avea-va pe cineva și mai nebun“.

Un pescar venea înspre el, îmbrăcat într-o scurtă de aba mișoasă, cu glugă mare. Tristan îl vede, îi face semn, îl ia de-o parte :

— Prietene, vrei tu să schimbi straiile tale cu ale mele ? Dă-mi haina ta, îmi place foarte.

Pescarul se uită la straiile lui Tristan, le află totuși mai bune ca ale sale și le luă repede, plecînd pe loc, fericit de schimbul făcut.

Atuncea Tristan își tunse pînă la piele frumoasa lui chică bălaie, însemnîndu-și pe scăfirlie o cruce. Se unse pe obraji cu o fiertură de buruiană vrăjită adusă de la el din țară și îndată chipul lui se preschimbă într-atîta că nimenea nu l-ar mai fi putut cunoaște. Smulse dintr-un gard un par de castan, făcu din el o ghioagă și atîrnîndu-și-o de gît, cu picioarele goale, merse drept la castel.

Portarul crezu, fără îndoială, că era smintit și îi zise :

— Apropie-te, unde ai fost atîta vreme ?

Tristan își prefăcu glasul și răspunse :

— La nunta starețului de la Muntele Sfînt, carele îmi este prieten. El s-a însurat cu o stareță, o cucoană mare cu vâl pe față ; de la Besançon pînă la Muntele Sfînt, toți popii, stareții, călugării și călugărașii au fost poftiți la nunta aceea și cu toții pe răzoare, cu toiege și cu cîrje, sar și joacă și dănțuiesc la umbra copacilor bătrîni. Ci eu, i-am lăsat ca să viu aicea, căci astăzi trebuie să slujesc la masa regelui.

Portarul îi zise :

— Intră deci, frumosule, feciorul lui Urgan Părosul, ești mare și păros ca el, și semeni leit cu tătînul tău.

Cînd pătrunse în tîrg, rotindu-și ghioaga, slugile și scutierii se îmbulziră pe drumul lui, fugărindu-l ca pe un lup :

— Ia te uită, nebunul ! Huo ! Huo ! Și iar huo !

Dau în el cu pietre, îl lovesc cu bețele, însă el le ține piept, sărind într-un picior și fără pă sare : dacă se repede unul la el pe la stînga, el se rotește și lovește la dreapta.

În mijlocul rîsetelor și al huiduielilor cu gloata după el, ajunge la pragul porții, unde sub baldachin, cu regina alături, ședea regele Marc. El se apropie de poartă, își spînzură ghioaga de gît și intră. Regele îl văzu și zise :

— Iacă un hîtru nostim, să vie mai aproape !

Îl aduc regelui, cu ghioaga de gît.

— Prietene, fii binevenit !

Tristan răspunse, cu ciudatul lui glas prefăcut :

— Doamne, mare și îndurat între toți regii, știam eu că la vederea mea inima ta se va topi de duioșie. Dumnezeu să te păzească, Măria-Ta !

— Prietene, ce vei fi căutînd pe la noi ?

— Pe Izolda pe care atîta am iubit-o. Am o suroră pe care ți-o aduc, prea frumoasa Brunehaut. De regină ești sătul, încearc-o pe ceastălaltă ; să facem schimb, dă-mi-o pe Izolda, o iau și am să-ți slujesc din dragoste.

Regele rîse și îi zise măscăriciului :

— Dacă ți-o dau pe regină, ce vrei tu să faci cu ea ? Unde ai s-o duci ?

— Sus acolo, între cer și nouri, în casa mea de sticlă. Soarele o străbate cu lumina lui, vânturile nu o pot clinti ; acolo o voi duce pe regină într-o cămară de cleștar, toată împodobită cu trandafiri, luminoasă dimineața în bătaia soarelui.

Regele și curtenii își ziseră unul altuia :

— Iacă un măscărici bun, priceput la șagă !

Tristan se așezase pe un covor și se uita cu drag la regină.

— Prietene, îi zise Marc, de unde tragi tu nădejde că Doamna mea va lua seama la un nebun hîd ca tine ?

— Măria-Ta, dreptul meu este ; pentru ea făcut-am munci grele, și de pe urma ei ajuns-am nebun.

— Cine să fii tu dar ?

— Eu sînt Tristan, cel carele atîta a iubit-o pe regină și carele va s-o iubească pînă la moarte.

Auzind numele acela, Izolda suspină, se schimbă la față și minioasă îi zise :

— Pleacă ! Cine ți-a dat drumul aicea ? Pleacă, măscărici prost !

Măscăriciul luă seama la mînia ei și zise :

— Regină Izolda, nu îți mai aduci aminte de ziua în care rănit de spada otrăvită a Morholtului, cu harpa în luntre cu mine, am fost adus la țărmul vostru ? M-ai vindecat atuncea. Nu îți mai aduci aminte, Măria-Ta ?

Izolda răspunse :

— Pleacă de aici, nebunule, nici șagile tale nu-mi plac, nici tu !

Îndată nebunul se întoarse către curteni și-i goni spre ușă strigîndu-le :

— Afară, voi nebunilor ! Lăsați-mă singur să tăinuiesc cu Izolda ; căci am venit aicea să mă drăgostesc cu ea.

Regele rîde. Izolda se înroșește :

— Stăpîne alungă-l pe măscărici.

Însă măscăriciul grăi din nou, cu glasul lui ciudat :

— Regină Izolda, nu îți mai aduci aminte de balaurul cel mare pe care l-am ucis în țară la tine ? I-am ascuns limba în cingătoare, și ars de otrava lui, am căzut lîngă mlaștină. Eram pe atuncea un Viteaz minunat și mă păștea moartea cînd mi-ai venit în ajutor.

Izolda răspunse :

— Taci, că-i hulești pe Viteji, tu ești numai un nebun din naștere. Blestemați fie corăbierii cari te-au adus aicea, în loc să te fi aruncat în mare !

Măscăriciul chicoti :

— Regină Izolda, nu îți mai aduci aminte de baia în care vroiai să mă ucizi cu spada mea ? Și de basmul cu firul de păr de aur care te-a împăcat ? Și de cum te-am apărât de seneșalul cel mișel ?

— Taci, povestitorule fără haz ! De ce vii aicea să ne înșiri năzdrăvăniile tale ? Te-ai îmbătat aseară, fără îndoială, și ai visat acestea toate în beția ta ?

— Adevărat că sînt beat și de asemenea beție că niciodată beția nu se va risipi. Regină Izolda, nu îți mai aduci aminte de ziua aceea atîta de frumoasă și de călduroasă din largul mării ? Îți era sete, nu îți mai aduci aminte, domniță ? Amîndoi am băut din același potir. De atuncea beat am fost mereu și de rea beție...

Cînd auzi Izolda cuvintele acestea pe care numai ea le putea înțelege, își ascunse fața în mantia ei, se sculă și dădu să plece. Însă regele o ținu de mantia de cacom silind-o să se așeză alături de el :

— Așteaptă puțin, Izolda, draga mea, să-i auzim nebuniile pînă la capăt. Nebunule, ce meserie știi ?

— Am slujit la regi și la domni.

— Adevărat să fie ? Știi tu vîna cu cîinii ? Cu șoimii ?

— Firește, cînd îmi vine poftă de vînat în pădure, știu să prind, cu ogarii cocoarele care zboară prin nouri ; cu copoi, lebedele, giștele sălbatice, tărcate și albe, hulebii sălbateci ; cu arcul vînez bitlanii și pescărușii negri !

Toți rîseră cu poftă, și regele întrebă :

— Și ce prinzi tu, frățioare, cînd mergi la vînatul de baltă ?

— Iau tot ce aflu, iau cu ereții, după soiul lor, urși mari, mistreți, căprioare și iezi, vulpi și iepuri. Și cînd mă întorc la gazdă, mă pricep să învîrtesc ghioaga, să împart cărbunii între scutierii mei, să-mi strunesc harpa și să cînt din gură, și să iubesc reginele și să arunc în pîrîiașe surcelele cioplite cu meșteșug. În adevăr, nu sînt eu cîntăreț isteț ? Astăzi s-a văzut ce bine mă pricep a învîrti ghioaga.

Și lovi cu ghioaga împrejur.

— Plecați de aicea, strigă el, nobili din Cornouailles ! De ce mai stați ? Nu v-ați ospătat ? Nu v-ați săturat ?

Regele, după ce făcu destul haz de măscărici, porunci să-i fie adus calul și șoimii și luă la vînat pe Viteji și pe scutieri.

— Doamne, îi zise Izolda, mă simt ostenită și nici nu mi-e bine. Îngăduiește-mi a merge să mă odihnesc la mine în cămară, nu mai pot răbda să ascult năzdrăvăniile acestea.

Se duse îngîndurată, la ea în cămară, se așeză pe pat și se întristă foarte.

— Sărmana de mine ! De ce m-am mai născut ? Mi-e inima îndurerată și îngrijorată. Brangien, surioară, viața mea e atîta de aspră și de grea, că mai bine ar fi moartea. Este aicea un măscărici, tuns în cruce, venit la noi într-un ceas rău ; nebunul acesta, să fie vrăjitor ori ghicitor, căci îmi știe din fir a păr ființa și viața ; știe lucruri pe care nimenea nu le știe, fără numai de tine și de mine și de Tristan ; le știe păcătosul, prin fermece și vrăjitorie.

Brangien răspunse :

— Nu va fi fiind însuși Tristan ?

— Nu, căci Tristan este chipeș, și este cel mai bun Viteaz, iar omul acesta este hid și schilod. Urgisit să fie el de Dumnezeu, afurisit să fie ceasul în care s-a născut și blestemată corabia care l-a adus, în loc de a-l îneca în larg, în valurile cele adînci !

— Potolește-te, stăpîna mea, zise Brangien. Prea din cale afară te pricepi azi să sudui și să ocărăști și să blestemi ! Dar poate că fi-va omul acela vreun sol de-al lui Tristan ?

— N-aș crede, nu l-am cunoscut. Ci mergi de adu-l încoace, draga mea, vorbește cu el, vezi singură de nu-l vei cunoaște cumva.

Brangien se duse în sala în care nebunul, așezat pe o laviță, rămăsese singur. Tristan o cunoscu, dădu drumul ghioagei și îi zise :

— Brangien, cinstită Brangien, în numele lui Dumnezeu, rogu-te, îndură-te de mine !

— Măscărici uricios, care drac te-a învățat numele meu ?

— Frumoaso, de multă vreme l-am aflat ! Pe capul meu care a fost odată bălai, dacă dreapta judecată mi-a zburat din el, numai tu, frumoaso, ești vinovată. Nu trebuia să păzești băutura pe care am sorbit-o în largul mării ? Am sorbit-o pe arșiță, dintr-un potir de argint și l-am întins și Izoldei. De asta singură tu ai știut, frumoaso, nu îți mai aduci aminte ?

— Nu ! răspunse Brangien, și foarte turburată se trase către camera Izoldei dar nebunul se repezi după ea, strigînd : „Îndurare !“

El intră, o vede pe Izolda, se avîntă către ea, cu brațele deschise, dă s-o strîngă la piept, însă, rușinată, trecînd-o sudori de teamă, ea se dă îndărăt și în lături, iar el, văzînd că se ferește de apropierea lui, tremură de rușine și de mînie, se trage la perete, lîngă intrare, și cu glasul tot prefăcut :

— Firește, zice el, prea mult am trăit de vreme ce am apucat de a vedea ziua cînd Izolda se ferește de mine, nu vrea să mă mai iubească, mă socoate prea josnic ! A, Izolda cel ce bine iubește tîrziu uită ! Este un lucru frumos și neprețuit izvorul cu apă multă care curge și se răspîndește în unde pline și limpezi, dar din ziua cînd se usucă, nu mai înseamnă nimica : la fel e și cu iubirea care se istovește.

Izolda răspunse :

— Frate, mă uit la tine, stau la îndoială, tremur și nu mai știu, nu te cunosc a fi Tristan.

— Regină Izolda, eu sînt Tristan cel ce atîta te-a iubit. Nu îți mai aduci aminte de piticul carele presărase floare de făină de grîu între paturile noastre ? Și de săritura ce-am făcut-o, și de singele care mi-a curs din rană ? Și de darul ce ți-am trimes, cățelul Petit-Crû, cu clopoțelul fermecat ? Nu îți mai aduci aminte de surcelele meșteșugit cioplite pe care le azvîrleam în șipotul fîntinii ?

Izolda se uită la el, suspină, nu mai știe ce să zică și ce să creadă, vede bine că le știe pe toate ; dar ar fi nebunie de a mărturisi că el este Tristan, și Tristan zice :

— Doamna și stăpîna noastră regina, prea bine știu că te-ai tras îndărăt de la mine și eu te învinovățesc de trădare. Dar am știut zile, frumoaso, cînd totuși mă iu-

beai cu iubire adevărată. Era în codrul adînc, în coliba de frunziș. Îți mai aduci aminte de ziua în care ți-am dăruit cîinele meu cel bun, Husdent ? A, acela m-a iubit întotdeauna și, de dragul meu, ar lăsa-o pe Izolda-Cea-Bălaie. Unde este ? Ce i-ai făcut ? El, cel puțin, m-ar cunoaște ?

— El te-ar cunoaște ? Ce nebunie rostești, căci decînd a plecat Tristan, stă acolo, culcat în cușca lui și se repede la tot omul carele se apropie. Brangien, adu-l înapoi !
Brangien îl aduce.

— Aicea, Husdent, zice Tristan, al meu erai, te iau îndărăt !

Cînd Husdent îi aude glasul, zboară cu leasă cu tot din mîinile lui Brangien, aleargă la stăpînul lui, i se rostogolește la picioare, îi linge mîinile, latră de bucurie.

— Husdent, strigă măscăriciul, binecuvîntată să fie silința ce mi-am dat-o să te cresc ! Tu m-ai primit mai cu drag decît aceea pe care atîta o iubeam. Ea nu mai vrea să mă cunoască ! Va cunoaște oare inelul acesta, pe care mi l-a dat odinioară, cu plînsete și săruturi, la ziua despărțirii ? Inelul acesta mic de matostat nu m-a părăsit nicidecum : adesea i-am cerut să-mi dea tărie în chinurile mele, adesea i-am scîldat piatra în lacrimi fierbinți.

Izolda a văzut inelul. Ea își desface larg brațele :

— Iacă-mă. Ia-mă, Tristan !

Atuncea Tristan încetă de a-și preface glasul :

— Iubițo, cum ai putut atîta vreme să nu mă cunoști, mai mult decît cîinele ? Ce însemnătate are acest inel ? Nu simți tu că mi-ar fi fost cu mult mai dulce de a fi cunoscut numai la amintirea iubirii noastre trecute ? Ce însemnătate are sunetul glasului meu ? Bătaia inimii mele s-o fi auzit ?

— Iubitule, zise Izolda, poate că am auzit-o mai curînd decît crezi ; însă sîntem înconjuțați de viclenii ; trebuia eu oare, ca și cîinele acesta, să-mi urmez dorința, puțin astfel să te dau pe față și să te văd ucis chiar sub ochii mei ? Mă păzeam și te păzeam. Nici amintirea vieții trecute, nici sunetul glasului tău, nici inelul acesta nu-mi dovedesc nimica, ele pot fi joacele răutăcioase ale unui vrăjitor. Mă supun totuși la vederea acestui inel ; n-am

făcut jurământ că, de îndată ce îl voi vedea din nou, chiar de va fi să mă pierd pe mine, voi face totdeauna cele ce îmi vei trimite vorbă, de fi-va lucru cuminte ori nebunie curată ? Iacă-mă, ia-mă Tristan !

Căzu fără simțire la pieptul iubitului său. Când își veni în fire, Tristan o ținea îmbrățișată și îi săruta ochii și fața... Intră cu ea sub pologul patului. Are în brațe pe regina.

Ca să-și rîdă de nebun, slujitorii îl găzduiră sub treptele scării de la sală, ca un câine în cușca lui. Răbda cu blîndețe batjocurile și loviturile, căci uneori luîndu-și la loc chipul și frumusețea de altădată, trecea din birlogul său în iatacul reginei.

Însă după scurgerea cîtorva zile, două fete în casă bănuiră înșelătoria, ele dădură de știre lui Andret, carele puse de pază trei iscoade bine înarmate în fața cămarilor femeilor. Când Tristan vroi a trece pragul :

— Înapoi, nebunule, îi strigară ei, întoarce-te să te culci în așternutul tău de paie !

— Ei ce ? curtenilor, le zise măscăriciul, nu trebuie să mă duc s-o îmbrățișez azi-noapte pe regină ? Nu știți voi că ea mă iubește și mă așteaptă ?

Tristan roti ghioaga, ei se temură și îl lăsară să treacă. O luă pe Izolda în brațe :

— Iubito, trebuie să fug de pe acuma, căci în curînd voi fi dat pe față. Trebuie să fug și negreșit, nu, nicio-dată nu mă voi mai înapoia. Moartea mi-e apropiată ; departe de tine, voi muri de dorul tău.

— Iubitule, închide-ți brațele și strînge-mă atîta de tare, că în îmbrățișarea aceasta, inimile amîndouă să ni se rupă și sufletele să ne zboare din trupuri. Ia-mă în țara fericită de care vorbeai odată : în țara în care nimeni nu vine îndărăt, în care cîntăreții de seamă cîntă cîntece fără de sfîrșit. Ia-mă !

— Da, te voi duce în țara fericită a celor cu adevărat Vii. Se împlinește vremea, n-am sorbit noi de pe acuma toată restriștea și toată bucuria ? Se împlinește vremea, și cînd va fi văleatul, dacă te chem, Izolda, veni-vei ?

- Iubitule, cheamă-mă, prea bine știi că voi veni.
- Iubito, Dumnezeu să te răsplătească !

După ce trecu pragul, iscoadele se aruncară asupra lui. Însă nebunul izbucni în râs, roti ghioaga și zise :

— Mă alungați ; la ce folos ? Nu mai am ce face aici, fiindcă Doamna, stăpîna mea, mă trimete departe să pregătesc casa limpede pe care i-am făgăduit-o, casa de cleștar, împodobită cu trandafiri, luminoasă dimineața în bătaia soarelui !

— Du-te dar, nebunule, într-un ceas rău.

Slujitorii se dădură la o parte și nebunul, fără grabă, se duse jucînd într-un picior.

MOARTEA*Amor condusse noi ad una morte **

(Dante, Inf., cp. IV)

De abia se înapoiase în Bretania Mică, la Carhaix, și se întîmplă că Tristan, spre a-i fi de ajutor dragului său prieten Kaherdin, se război cu un senior cu numele Bédalis. El căzu într-o capcană întinsă de Bédalis cu frații săi. Tristan ucise pe cei șapte frați, dar fu el însuși rănit de o suliță, și sulița era otrăvită.

Se înapoie cu mare greutate la castelul din Carhaix și puse să i se oblojească rănilile. Vracii veniră mulțime, însă niciunul nu se pricepu a lecuî otrava, căci nici nu-i dădură de urmă. Nu știură a face nici o cataplasma spre a trage otrava afară; în zadar își pisează și își macină rădăcinile știute de ei, culeg ierburi, le fierb și fac băuturi din ele. Lui Tristan îi merge tot mai rău, otrava se răspîndește în trup, el se îngălbenește la față și oasele lui încep a se arăta.

Simți că viața i se ducea, înțelese că avea să moară. Atuncea vroi să o mai vadă o dată pe Izolda-Cea-Bălaie. Însă cum să meargă la ea? Este atît de slab că marea l-ar omorî, și chiar dacă ar ajunge în Cornouailles cum să scape acolo de dușmanii lui? Se tînguiește, otrava îl apasă, așteaptă moartea.

Îl chemă pe Kaherdin în taină ca să-i descopere durerea lui, căci ei doi se iubeau cu credință. Nu vroi să rămînă nimenea în încăpere cu el, afară de Kaherdin, și nimenea să nu steie prin sălile învecinate. Izolda, femeia lui, se minună în inima ei de această ciudată

* Iubirea ne-a mînat la una și aceeași moarte.
(Dante, Infernul, cîntul V)

voie. Vine deci să-și lipească urechea de peretele de lângă patul lui Tristan. Ascultă ; unul din oamenii ei de încredere face de pază afară ca să nu dea nimenea peste ea.

Tristan își adună puterile, se ridică în capul oaselor, se sprijini de perete ; Kaherdin se așează lângă el, și amîndoi plîng împreună înduioșați. Își plîng cînstita lor tovărășie de luptă, atît de curînd curmată și marea lor prietenie și iubirea frățească, și fiecare îl jelește pe celălalt.

— Prietene drag, zise Tristan, mă aflu pe pămînt străin, unde n-am nici rudă, nici prieten, fără numai de tine ; singur tu aicea, în țară, mi-ai adus bucurie și mîngîiere. Îmi pierd viața, aș vrea s-o mai văd o dată pe Izolda-Cea-Bălaie. Dar cum, prin ce vicleșug să-i dau de știre restrîștea mea ? A, dacă aș ști un sol, carele să primească a merge la ea, cum ar veni, căci mă iubește ! Kaherdin, drag tovarăș, în numele prieteniei noastre, în numele inimii tale alese și al frăției noastre de cruce, fierbinte rogu-te, încearcă aceasta și dacă duci solia mea, mă voi închina ție și mă voi face supusul tău credincios și te voi îndrăgi mai presus de orice pe lume.

Kaherdin îl vede pe Tristan plîngînd, pierzîndu-și nădejdea și jelindu-se ; inima lui se înduioșează, el răspunde cu blîndețe și cu dragoste.

— Tristan iubit, nu mai plînge, îți voi face voia întocmai. Firește, prietene, de dragul tău mă voi pune în primejdie de moarte. Nici o cumpănă, nici o temere nu mă vor împiedica de a face tot ce îmi va sta în putință. Spune-mi ce vroești a vesti reginei și mă voi găti de drum.

Tristan răspunse :

— Prietene, îți mulțumesc ! Ci ascultă ruga mea, Ia inelul acesta ; e un semn tainic între ea și mine. Și cînd vei ajunge în țara ei dă-te la Curte drept neguțător. Arătîndu-i mătăsuri, arată-i inelul ; îndată ea va căuta un vicleșug spre a sta de vorbă cu tine în taină. Atuncea spune-i că inima mea i se închină ; că singură ea mă poate alina ; spune-i că, dacă nu vine, eu mor ; spune-i să-și aducă aminte de petrecerile noastre trecute și de

marile supărări și de marile tristeți, și de bucuriile și de durerile iubirii noastre credincioase și duioase, și să-și aducă aminte de băutura pe care am sorbit-o împreună pe mare ; a, moartea noastră am sorbit-o atunci ! Să-și aducă aminte de jurământul ce i-am făcut de a nu o iubi decît pe ea și că m-am ținut de făgăduiala aceea.

Pe după perete, Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe auzi cuvintele acelea, aproape că îi veni să-și piardă simțirea.

— Grăbește-te, prietene al meu, și înapoiază-te la mine repede ; dacă zăbovești, nu mă vei mai vedea ! Ia-ți un soroc de patruzeci de zile și adu-o pe Izolda-Cea-Bălaie. Tăinuiește-ți plecarea față de surora ta, ori spune-i că mergi să aduci un vraci. Ia corabia mea cea frumoasă, ia cu tine două pînze, una albă și alta neagră. Dacă vii cu regina Izolda, întinde la întoarcere pînza albă dacă vii fără ea, întinde-o pe cea neagră. Prietene, nu mai am nimica a-i spune ; Dumnezeu să te călăuzească și să te aducă îndărăt, sănătos și teafăr !

Suspină, plînge și se jelește și Kaherdin la fel plînge, îl îmbrățișează pe Tristan și își ia rămas-bun.

La cel dintîi vînt prielnic el plecă. Corăbierii ridicară ancorele, întinzînd pînza și porniră cu vînt ușor iar corabia despica valurile mari și adînci. Duceau cu ei mărfuri scumpe, mătăsuri vopsite în culori rare, văsărie de Tours, vinături de Poitou, șoimi de Spania ; și prin atare vicleșug Kaherdin trăgea nădejde să răzbată pînă la Izolda. Opt zile și opt nopți, despicară valurile și plutiră spre Cornouailles cu toate pînzele întinse din plin.

Mînia muierească e lucru de temut și oricare trebuie să se păzească de ea. Acolo unde muiera va fi iubit mai mult, acolo tocmai se va răzbuna mai cumplit. Iute vine dragostea muierilor și iute vine ura lor, care o dată iscată, mai mult ține ca dragostea. Ele știu a stăpîni iubirea, însă nu și ura. În picioare lîngă perete, Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe auzise cuvînt cu cuvînt. Îl iubise atîta pe Tristan !... Aflase, în sfîrșit, de iubirea lui pentru alta. Luă aminte cele auzite : dacă într-o zi va putea, cum se va mai răzbuna ea pe cine îl îndrăgește mai mult

pe lume ! Totuși, nicidecum nu se dădu pe față, și de îndată ce se deschiseră ușile ea intră la Tristan în iatac și ascunzîndu-și minia, urmă a-l sluji și a-l îngriji cît mai bine, precum se cade cui iubește. Îi vorbea cu blîndețe, îl săruta pe buze și îl cerceta dacă în curînd Kaherdin avea să se înapoieze cu vraciul după carele se dusesese și trebuia să-l lecuiască. Însă ea mereu își căuta răzbunarea.

Kaherdin pluti fără oprire, pînă aruncară ancora în port la Tintagel. Luă pe pumn un șoim mare, luă un postav de preț, o cupă meșteșugit lucrată ; le dăruî regelui Marc și ceru frumos pacea și învoirea de a negutători prin țara lui, fără frica de a fi păgubit cumva de vreun dregător sau de vreun senior. Și regele îi dădu toate învoirile de față cu întreagă Curtea lui.

Atuncea Kaherdin înfățișă reginei o pafta de aur curat :

— Măria-Ta Doamnă, zise el, e de aur de cel bun, și trăgînd afară din deget inelul de matostat verde al lui Tristan îl puse alătura de giuvaer : „Iată, Măria-Ta, aurul paftalei este mai bogat, deși aurul acestui inel este aur bun.“

Cînd Izolda cunoscuse inelul de matostat verde, inima ei se opri și ea se schimbă la față, și temîndu-se de cele ce avea să audă îl trase pe Kaherdin de-o parte, lîngă o fereastră, ca și cum ar fi vrut să se uite mai bine la pafta și să o tocmească.

Kaherdin îi zise doar atîta :

— Preainălțată Doamnă, Tristan a fost rănit de o spadă otrăvită și va muri. Îți dă de știre că singură tu îi poți aduce alinare. Îți amintește de necazurile și de durerile cele mari, îndurate cu tine laolaltă. Ține inelul, ti-l dăruiește.

Izolda răspunse pierdută :

— Prietene, te voi urma. Mîine, dimineată, corabia să fie gata de plecare !

A doua zi dis-de-dimineată, regina zise că vroia să vîneze cu șoimii și porunci să-i aducă păsările și cîinii. Însă ducele Andret, carele n-o slăbea din ochi, o însoți.

Cînd ajunseră în cîmpie, nu departe de țărmul mării, zbură în fața lor un fazan. Andret slobozi șoimul ca să-l prindă ; însă vremea era frumoasă și limpede ; fazanul își luă zborul și se făcu nevăzut.

— Uite, senior Andret, zise regina, șoimul s-a lăsat acolo, în port, pe catargul unei corăbii pe care n-o știam. A cui să fie corabia aceea ?

— Mărită Doamnă, zise Andret, aceea este corabia neguțătorului din Bretania carele ți-a adus ieri paftaua de aur. Să mergem acolo să prindem șoimul.

Kaherdin întinse o scîndură de trecere de la corabie la țărm. El veni într-o întîmpinare a reginei.

— Preainălțată Doamnă, placu-ți a veni pe corabie spre a-ți arăta mărfurile mele cele de preț ?

— Bucuroasă ! zise regina.

Ea descalecă, se duce drept la scîndură, trece pe ea, intră în corabie. Andret vrea s-o urmeze și pune picioarele pe scîndură ; însă Kaherdin de la marginea corăbiei îl lovește cu vîsla și Andret se împiedică și cade în mare. Dă să înoate, Kaherdin îl lovește mereu cu vîsla și îl afundă în valuri, strigîndu-i :

— Mori, vinzătorule ! Iată-ți plata pentru tot răul ce l-ai făcut lui Tristan și reginei Izolda !

Așa i-a răzbunat Dumnezeu pe iubiți și mișei care atîta îi urîseră ! Tuspatriu au murit : Guénêlon, Gondoîne, Denoalen, Andret.

Ancora era ridicată, catargul înălțat, pînza întinsă. Vîntul proaspăt al dimineții foșnea în pînze și le umfla. Afară din port, înspre largul mării, alb și sclipitor la soare, corabia se avîntă.

La Carhaix, Tristan lîncezește. Tînjește după venirea Izoldei. Nimica nu-l mai alină și mai are suflare numai fiindcă așteaptă. În fiecare zi, trimitea la țărm să pîndească sosirea corăbiei și să vadă cum arată pînza ei ; nici o altă dorință nu-i muncea inima într-atîta. În cîrînd puse să-l ducă pe coasta stîncoasă de la Penmarch, și cît stătea soarele pe cer, privea departe pe mare.

Ascultați, oameni buni, o întîmplare dureroasă, durioasă pentru toți cei ce iubesc. Izolda se și apropia, înce-

puse a se zări în depărtare peretele de stînci de la Pen-
march, corabia înainta mai veselă. Un vînt de furtună
crește deodată, lovește drept în pînză și răsucesce corabia
în loc. Corăbierii se zbat în furtună și fără voia lor plu-
tesc îndărăt. Vîntul suflă cu turbare, valurile adînci se
mișcă amenințătoare, văzduhul se întunecă, marea se îne-
grește, ploaia cade șiroaie. Otgoanele de tot felul se rump,
corăbierii strîng pînza și lasă corabia în voia valurilor și
a vîntului. Ei uitaseră, din păcate, să urce pe corabie
luntrea legată la spatele corăbiei și care se ținea pe urma
acesteia. Un val o fărîmă și o duce.

Izolda strigă :

„Vai, sărmana de mine ! Dumnezeu nu vrea să mai
trăiesc îndeajuns ca să-l văd pe Tristan, iubitul meu, o
dată încă, numai o dată, el vrea să mă înec aicea, în ma-
rea aceasta. Tristan, dacă aș mai fi vorbit cu tine o sin-
gură dată, puțin mi-ar fi păsat de moarte apoi. Tristan,
dacă nu răzbat pînă la tine înseamnă că Dumnezeu nu
vrea și iacă marea mea durere. Moartea nu mi-e nimica :
fiindcă astfel este voia Domnului, mă plec : însă, iubitule,
cînd vei afla de ea vei muri și tu, prea bine știu. Iubi-
rea noastră e în așa fel că tu nu poți muri fără mine,
nici eu fără tine. Văd moartea ta dinaintea ochilor
în același timp cu a mea. Vai, iubitule ! nu mi-am putut
împlini dorința : de a muri în brațele tale, de a fi pusă
într-o raclă cu tine ; iată că am dat greș. Voi muri sin-
gură și fără tine, voi pieri fără urmă în mare. Poate nu
vei ști de moartea mea, vei mai trăi încă, așteptînd me-
reu venirea mea. Dacă va vrea Dumnezeu te vei lecu
poate... A, sau poate după mine vei iubi altă femeie, o
vei iubi pe Izolda-Cea-Cu-Miinile-Albe ! Nu știu ce va
fi cu tine ; de partea mea, dacă te-aș ști mort, nici că
aș mai trăi. Să ne dea Dumnezeu, iubitule, ca ori să te
lecuesc ori să murim amîndoi dintr-aceeași durere !“

Așa gema regina, cît timp ținu furtuna. Însă după
cinci zile furtuna se potoli. În vîrful catargului Kaherdin
înălță bucuros pînza albă, ca Tristan să cunoască de cît
mai departe cum arată, Kaherdin și zărește Bretania...
Vai ! aproape îndată după aceea, liniștea urmă furtunii,
marea se făcu blîndă și întinsă fără o cută, vîntul încetă

de a umfla pînzele și corăbierii încercară zadarnic în sus și în jos, înainte și îndărăt. Zăreau coasta în depărtare, însă furtuna le dusesese luntrea și astfel nu puteau ajunge la țarm. În noaptea a treia, Izolda visă că ținea în poală capul unui mistreț uriaș care îi mînjea straiul de sînge și cunoscă prin aceasta că nu avea să-și mai vadă iubitul de viu.

Tristan era prea slab, de-acuma înainte, spre a mai putea sta de veghe pe peretele de stînci de la Penmarch și de lungi zile, închis departe de țarm, el plîngea după Izolda, care nu mai venea. Îndurerat și sfîrșit, se tîngu-ește, suspină, se frămîntă ; puțin lipsește să nu moară de dor.

În sfîrșit vîntul începu a adia din nou și pînza cea albă se ivi. Atuncia Izolda-Cea-Cu-Mîinile-Albe se răz-bună.

Ea vine la palatul lui Tristan și îi zice :

— Prietene, Kaherdin sosește. Am văzut corabia lui e mare ; înaintează foarte cu greu, totuși am cunoscut-o, fie ca ea să-ți aducă ceea ce trebuie ca să te vindece !

Tristan tresare :

— A, draga mea, nu te înșeli cumva că este corabia lui ? Spune-mi așadar cum este pînza ?

— Am văzut-o bine, au întins-o și au suit-o sus de tot, căci au vînt slab. Află că pînza este de tot neagră.

Tristan se întoarse cu fața la perete și zise :

— Nu îmi pot ține suflarea mai mult !

Mai zise de trei ori : „Izolda, iubito !“ La a patra oară își dădu sufletul.

Atuncia, prin casă, plînseră Vitejii, tovarăși ai lui Tristan.

Îl luară din pat, îl întinseră pe un covor de preț și acoperiră trupul cu un giulgiu.

Pe mare vîntul se stîrnise și bătea pînza în plin că împinse corabia pînă la țarm. Izolda-Cea-Bălaie coborî. Auzi tînguri mari pe ulițe și clopotele bătînd în dungă la mănăstiri și la biserici. Întrebă pe cei din partea locu-lui de ce atîtea clopote și atîta jale.

Un moșneag îi zise :

— Stăpînă, avem o durere mare. Tristan cel cîstit, cel viteaz a murit. Era milostiv cu cei lipsiți și ajutora pe cei pătimiși. Aceasta este cea mai mare nenorocire ce s-a abătut vreodată peste țara noastră.

Izolda îl aude, nu poate rosti nici un cuvînt. Urcă la castel, merge pe uliță, cu vâlul răvășit. Bretonii se minunau privind-o : niciodată nu văzuseră ei o femeie atîta de frumoasă. Cine să fie ? De unde să vie ?

Lîngă Tristan, Izolda-Cea-Cu-Miinile-Albe înnebunită de răul ce îl pricinuisese, țipa întruna peste leșul lui Tristan. Cealaltă Izolda intră și zise :

— Mărită Doamnă, ridică-te și lasă-mă să mă apropiu. Am mai mult drept ca să-l plîng decît Domnia Ta, crede-mă. L-am iubit mai mult.

Ea se întoarce cu fața la Răsărit și se rugă lui Dumnezeu. Apoi descoperi puțin trupul, se întinse de-a lungul iubitului ei, îi sărută gura și fața și îl îmbrățișă strîns : trup peste trup, gură peste gură, astfel își dădu duhul, muri lîngă el de durere pentru el.

Cînd regele Marc află de moartea iubiților, trecu peste mare și, ajuns în Bretania, puse de se făuriră două coșciuge, unul de calcedoniu pentru Izolda și unul de beril pentru Tristan. Luă trupurile lor dragi pe corabia lui la Tintagel. Lîngă o bisericuță de-a stînga și de-a dreapta altarului, le îngropă în două morminte. Ci peste noapte din mormîntul lui Tristan cresc un mărăcine mare, verde și cu frunză deasă, cu ramuri lungi cu flori îmbălsămate, care, ridicîndu-se peste bisericuță, se înfundă în groapa Izoldei. Cei din partea locului tăiară mărăcinele ; a doua zi renăștea tot atît de verde și de înflorit, tot atît de viu, și se înfunda iar în mormîntul Izoldei-Cea-Bălaie. De trei ori vrură a-l nimici ; în zadar. În sfîrșit istorisiră minunea regelui Marc ; regele opri pe viitor de-a se mai tăia mărăcinele.

Oameni buni, iscusiții truveri de altădată, Bérout și Thomas și dumnealui Eilhart și meșterul Gottfried, au

istorisit povestea aceasta pentru toți cei ce se iubesc, nu pentru ceilalți. Ei vă trimet prin mine, închinarea lor. Se închină celor îngîndurați și celor fericiți, nemulțumiților și dornicilor, acelora veseli și acelora tulburați, tuturor iubiților. Fie să poată ei afla alinarea aicea împotriva nestatorniciei, împotriva nedreptății, împotriva dezamăgirii, împotriva mîhnirii, împotriva tuturor relelor iubirii !

CUPRINS

Notița lui Bédier	5
I. Copilăria lui Tristan	7
II. Morholtul din Irlanda	14
III. Aflarea Frumoasei-Cu-Pă- rul-De-Aur	20
IV. Băutura vrăjită	30
V. Brangien dată șerbilor	34
VI. Pinul cel mare	39
VII. Piticul Frocin	47
VIII. Săritura de la schit	52
IX. Codrul Morois	60
X. Schimnicul Ogrin	69
XI. Vadul Întîmplărilor	73
XII. Ordalia	79
XIII. Viersul privighetorii	84
XIV. Clopoțelul fermecat	90
XV. Izolda-Cea-Cu-Miinile-Albe	93
XVI. Kaherdin	100
XVII. Dinas de Lidán	105
XVIII. Tristan măscărici (nebun)	112
XIX. Moartea	122

Consilier literar : ION ACSAN
Tehnoredactor : C. VULCĂNESCU

Tiparul executat sub comanda nr. 605
la I. P. „Filaret“, str. Fabrica de chibrituri
nr. 9—11, București
România

ISBN 973-95514-3-2

În curînd vor apare:

Emile Zola

O pagină de dragoste

Edgar Wallace

- Casa misterelor

Oscar Wilde

Portretul lui Dorian Grey

Arthur Conan Doyle

Îngerii răzbunatori

Galsworthy

Dincolo de orice ...

Walter Scott

Mireasa din Lammermoor

Stendhal

Cufărul și stafia